భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

*

ఆగస్టు 1976

సంపుటము : 53 సంచిక : 8

విడిప్రతిక వెల రూపాయిన్నర

వన్యమృగ సంరక్షణ : నూతన దృక్పథం అవసరం

నేడు వన్యమృగాలు చాలా తక్కువగా ఉన్నాయి. వాటికి తగిన రక్షణ చాలా అవసరం. చట్ట విరుద్ధమైన వేట, వలవేయడాన్ని అరికట్టడంలో మాకు తోడ్పడండి. వన్యమృగ సంరక్షణలో మీ సహకారాన్ని కోరుతున్నాం.

1972వ సంవత్సరపు వన్యమృగ సంరక్షణ చట్టం క్రింద దిగువ చర్యలు నేరంగా పరిగణించబడతాయి. ఈ చట్టం 1973 ఆగస్టు 1వ తేదీనుండి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో అమలులో ఉంది.

1. అటవీ ప్రాంతాల లోపలగాని, వెలుపలగాని లైసెన్సు లేకుండా వేటాడడం చట్టవిరుద్ధం.

2. పెద్దపులి, చిఱుతపులి, నల్లజింక, తోడేలు, అడవిదున్న, మొసలి, నెమలి, జాతి కొంగలను వేటాడడం పూర్తిగా నిషేధించబడింది. చట్టాన్ని అతిక్రమించిన వారికి ఆరునెలలనుండి ఆరు సంవత్సరాలవరకు జైలుశిక్ష, రు. 500 లకు తక్కువ కాకుండా జరిమానా విధిస్తారు.

3. చట్టంలోని 1వ షెడ్యూలు 2వ షెడ్యూలులోని రెండవ విభాగంలో నిర్దేశించిన పెద్దపులి, చిఱుతపులి, నల్లజింక, నెమలి, మొసలి, యితర జంతువులనుండి లభించిన ఉత్పత్తులను, మృగాల వస్తువులను, ట్రోఫీలను కలిగివున్న యజమానులు ఆ విషయాన్ని ప్రకటించాలి.

4. లైసెన్సు లేకుండా వేటాడి పట్టుకున్న జంతువులు, జంతువుల వస్తువులు ట్రోఫీలలో గానీ, వన్యమృగాలనుండి పొందిన మాంసం విషయాలలోగానీ వ్యాపార వాణిజ్యాలు జరపడం చట్టవిరుద్ధమైన చర్య.

5 లైసెన్సు లేకుండా వన్యమృగాలనుండి పొందిన మాంసాన్ని వండడం, వడ్డించడం, నిషేధించబడింది.

6. లైసెన్సు డీలర్లనుండి వన్యమృగాలను, పక్షులను, జంతువుల వస్తువులను, ట్రోఫీలను కొనుగోలు చేయడం చట్టవిరుద్ధమైన చర్య. అటువంటి వాటిని కొనుగోలు చేయవద్దు.

7. లైసెన్సు లేకుండా వన్యమృగాల ట్రోఫీలు, చర్మాల వ్యాపారం చట్టవిరుద్ధమైంది. యిటువంటి చర్యలనుగూర్చి తెలిపేవారికి తగిన బహుమతి యివ్వబడుతుంది.

* అంతరించిపోతున్న మన వన్యమృగ జాతులను సంరక్షించడంలో మాకు తోడ్పడండి. దొంగతనంగా వన్యమృగాలను వేటాడేవారిని గూర్చి, వన్యమృగాలను చంపేవారిని గూర్చిన సమాచారాన్ని సమీపంలోని అటవీశాఖాధికారికి గాని, వన్యమృగాల చీఫ్ వార్డెన్‌కు గాని తెలియజేయండి. మీకు ఉచిత బహుమతి లభిస్తుంది.

** పెద్దపులి, చిఱుతపులి చంపిన పశువుల యజమానులకు నష్టపరిహారం చెల్లించబడుతుంది సమీపంలోని అటవీశాఖాధి కారినిగాని, వన్యమృగ చీఫ్ వార్డెన్‌ను గాని సంప్రదించండి.

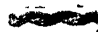
*** ఇతర వివరాలకు సంప్రదించండి :

వన్యమృగ చీఫ్ వార్డెన్, అడవుల అదనపు ప్రధాన సంరక్షణాధికారి,
ఆంధ్రప్రదేశ్, హైదరాబాదు- 500004.
(ఫోన్ నెం : 30531)

No : 18/C3 76

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1976

వసుమతి కిరీటంలో తురాయిపూలు...

శ్రీ సోమసుందర్

అలనాటి చీకటి వేకువలో
అలా ఎందుకన్నారబ్బా, గురుదేవులు? [1]
నేడు నా జాతికెన్నో నవ్యోషస్సులు...
చూడు తెరలి తెరలి సాగే తాజా ఉగాదులు!

వస్తూనే కొత్త తళతళలలో ఈ వసంత ఋతువు
పూస్తూ పూస్తూన్న మల్లెల్ని, ఎర్రఎర్రటి మోదుగుల్ని
అందుకే కాబోలు తెచ్చింది పాదపాలలో సహా!

ఈ పురాణ భవంతిని ప్రేతాలవలె
వదలని చీకటి తెరలు
దర్జాగా ప్రజల రక్తాన్ని పీపాల కొద్దీ మరిగి
తాముగా వచ్చి బరువుతున్నాయి:
ఎలంటరీ డిస్పోజల్!
వర్తమానం మస్తకంపై ప్రేలాడే బూజాలు
రేపటి ప్రత్యూషంలో సురభిళిస్తాయి బాజాలుగా!
నిజ జీవితారోహణంలో
ఉద్యమోత్సాహ భంజకాలు
నేడు మటుమాయమవుతూన్న పాత భంజకాలు!

పరభాగ్యోప జీవుల వందిమాగధులైన
పాత కవిగాళ్ళ అవకాశవాదరాంధోళ్ళ
సాహిత్యం ఎరుగని దుఃఖభాజనంగా ప్రోగైన చప్పట్ల
ఉగాది వస్తోందనగానే అంతర్ధానమై పోతున్న ?
పాత నాగరికతా పురోభాగులైన హాటక గద్దెలు
హాయిగా విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నారా —
మహారాల పరిరక్షణలో!

నిన్న జ్ఞాపకం ఉందా?
టోపీ చంకక్రింద దాచేసుకుని
దొంగలా పంటసార్వాత్రాగి యాలుయావచ్చిన
ప్రొహిబిషను కానిస్టేబు కాలసారాంతాన్ని పంచిరిగి
నిర్బంధంగా తీసుకుంటున్నాడా విశ్రాంతి?

2

ఈ ఉగాది చిత్రమేమిటోగాని
కాల కర్కోటకుని కాటందుకుని
కలరూపు చెడిన సమస్త భయంకర బాహుకుల్ని
శాప విముక్త పునరుజ్జీవిత మానవీయులుగా
రమణీయ నిషధేశ్వరులుగా మార్చింది!
సాదానరుడు నలుడై మంగళాకారుడై
సాక్షాత్కరిస్తున్నాడు సర్వత్రా!
నిన్నటి దండ కారణ్యాల్ని
సంగీత స్వగీత సుందర వనాలుగా తీర్చింది,
పాతకవుల పాడుం బుర్రలలోనైతేం
కస్తూరికా పరిమళాల గుమగుమలే!

నిన్నటి లొచ్చుగుంటల ఫోటోగ్రాఫర్లు
శిశిర హేమంత నిశీథాల లోఫర్లు
నవ జ్యోత్స్నికా[2] కుసుమోత్సవాల కోసం
అన్వేషిస్తున్నా రనారతంగా!
వివేద బ్రహ్మ సంసారాల తాపాల పాటలు మానే —
ఖరదూషణులు కాలేక
నవ వర్ణాంతరాల గవేషిస్తున్నారు!

నిరుటి నిదాఘంలో ఆగిపోయాయా
ఎందుకో చెప్పా చెయ్యకుండా విద్యుత్ సురటులు
గాలి స్తంభించిందా, స్వేదం స్రవించిందా?
గ్రీష్మం దాహ సంతప్తంగా లోకాన్ని కాల్చిందా
జ్ఞాపకముందా?... ఇదేమిటో చిత్రం ఈవేళ
ఎండా లాగడంలేదు. దీపాలారడంలేదు;
కుశాంయాల విలాయితీ మారింది!

నేడు లోకం కొత్త షోకులతో మెరిసింది
మా పెరట్లో పొగడ చెట్టు కొత్త యుగ్మలలో ముస్తాబయింది,
అందుకనేనా అన్నాడా వృద్ధుడు?[3]
సాక్షాద్ వ్యాస సంతతి వాడు—
"ఇది అనుశాసన పర్వ మర్రా"— అని!

3

ఇంత చిక్కని చీకటి నిశ్శబ్దంలో
చుక్కలు చూసే ఆ గుసగుస లేమిటో కనిపెట్టు...
చంద్రా! జపాకుసుమాల్లారా,[4]
అవి నక్షత్రాలు వీరాయి కింకర్లు కావు కదా ?
అప్రమత్తంగా ఉండాలిస్కి, లయవ్యాసంగా ఉంది.

పుడమీ నీ ఒడిలోని కడలిని
చేదు దుర్మోహాలమీద ఒంపు
చెలియల కట్టనొక్కసారి అధఃపతింపు !
హస్తాలా [5] లో ముంజేతుల నగిరిని
విరిసిన గాజుల గ్రోసులు మళ్ళీ ఇక్కి తురాయి పూవులై
వసుమతి, నీ చెలిపై పూయవా, ఈ వసంతాన?

యమునా కావేరి నదుల జలక్రీడలాడిన
పురాణ ప్రణయ గాథల గాడులు గాఢంగా
మళ్ళీ ఆస్వాదించుకో రావా ఈ ఉగాదిని?
గంగా గోదావరులు కరస్పర్శ కావించి
సఖులని, సరులని, విరులని, తనియించవా?

ఎన్నాళ్లీ విషాదగాథ తల్చుకునే నా
మరిగే కెరటాలతో తరిమే నిట్టూర్పులు ?
తోయాల లయలతో నిక్వణించే శోకాలు?
నదుల గుండెల ఒడలి కెరటాలతో ఆశాకిరణాలు ?

4

ఈ నవ వసంత మెత్తిన అనుశాసన పర్వంలో
భూజనులంతా భూజాల మాదిరిగా
అహరహ జాగృతులై ఉండాలి !
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ బలాఢ్యదండపాణులై
దారుఢ్య గారుత్మత శాఖాచయ గదాధారులై!
సువాస రుచిర రత్నహారులై
అనవరత జాగరూకులై—ఉండాలి !

పుడమిని గడాబిరించుకొన్న
ఊడల మర్రినింక అటకాయించి
పెంపొందుతాయి వరిమొక్కల కేదారాలు !

బలవంతాన బీళ్లుగా, ఊషరక్షేత్రాలుగా
మార్పబడిన కంచెల నేడు
రాజనాల రాశులు గుమ్మరించే సుక్షేత్రాలు !

ఇంతెందుకు?—నిన్న మా ఊళ్లో
సమస్త భూతలమూ ఒక్కడిదే !
నేడో—సమస్తమూ సమస్త మానవులదీను
రాక్షస వత్సరం ముందుగా అంత భయపెట్టిందా
రాక్షసుల విజృంభణతో హత్యలతో
దేశం లతలాకులతల మవుతుందనిపించిందా?
దాని చిత్రం, రక్షస్సమీకృత శీతల సమీరమై
హాయిగా వీచింది కడకు !
దౌష్ట్యాల పరాకోటిని ముడమల క్రింద నొక్కింది.
నిన్న ప్రతి పవమానమూ అవమానాల్నే కుదిపేనా ?
నేడో జాగృత సమాజ మారుతమై
భారత నవ వసంతారామ మంతటా
నవజీవన చైతన్యంతో తరంగించింది !

5

ఈ రసవత్తర క్షణంలో నిటారుగా నిలిచే ఉండాలి
ప్రతిభూజమూ భుజాస్ఫాలనం చేసి...
ఇదిగో...ఇప్పుడే...ఈ దారినే...
వేంచేస్తోంది వసంతం !
లెండి లెండి, స్వాగతం పలకండి !

మాస్కోలో పుంస్కోకిల గొంతెత్తి గానంచేస్తే
భారత శాంతివనంలోని పికీ ప్రణయనాదం ప్రతిరుతించింది!
క్రెమ్లిన్ గోపురాగ్రం నుంచి బయల్దేరిన
తెల్లని శాంతి పావురం—విశాల విహాయసమంతటా
పల్లటీలుకొట్టి వచ్చి పచ్చి[illegible]లాల్ ఖిల్లా బురుజుపై వాలింది
చిరునవ్వులు చిలకరిస్తూ అందరినీ పలకరించింది
గంగా ఓల్గా నదీమ తల్లులు ఇదే వసంతంలో
ఆప్యాయనంగా మార్చుకుంటున్నాయి—
తమ కర్ణవతంసాలను పరస్పరం !

బ్రహ్మపుత్ర నదీతీరాన వెలిసిన కథక్ నృత్యం
కృష్ణాతీర కూచిపూడి భామాకలాపంతో
నెయ్యమందనున్న నవీన యుగాని కిదే నాంది

గంగాతీర రాంపూర్ ఘరానా[6]
భారత భారతి మకుటదారి సలీమా!
కావేరీనది గమకయుక్తమైన ఒయ్యారాల
నడక వడుపులతో నేడే నవ స్మృతుల మేళవించి
కావేరీపర్వం ఆలపిస్తోంది శ్రవఃపేయంగా!
ఆధునిక భారతి నవసంస్కృతి మహేతిహాసాన్ని
పంచవత్సరాతికలతో విరచిస్తోంది!

6

నేటి ప్రతినరుడూ ఒక దావూదు[7]
ఒప్పలాతవంటి గోలియత్[8] లంతా
గొర్రె పొట్టేళ్లుగా మడిశారు
ఒరిన శిలాగాత్రాల విడిచారు
కూడబెట్టిన పరకీయ ద్రవ్యసమాహారాన్ని
కన్నీటి బిందువులుగా రాలుస్తూ విడిశారు!
తమకు నిన్న స్వాధీనమైన ఆవరణంలోనే
ఒనాడునకట్టై చెచ్చిపడ్డారు భిన్నాభిన్నంగా!

వర్తమాన సామాజిక మానవుడు—డేవిడ్
ప్రజాహిత భుజకీర్తులతో మెరిసే నరుడు
ఇప్పుడే—ఇదే దారినే—వస్తున్నాడు
స్మిత వాసంతికా ద్వితీయుడైన స్మరుడు

నేడు నా తల్లి భారత వసుమతి
నేత్రద్వయిలో సూర్యేందుకాంతుల్తో
సదా ప్రజ్వలిత మెరుస్తున్న అటాలంటా[8]!
ఈ పురాణ ధరిత్రి నేడు మేలుకొన్న ఆర్క్‌కున్

ఈ నవ్యోత్సాహ చైతన్య వసుమతి జోన్ ఆఫ్ ఆర్క్[9]
తన కిరీటంలో తురుముకుంటోంది
ఎర్ర ఎర్రని తురాయి పూవుల పంక్తి!

* * *

[టీక :— 1. "నా కుషస్సులులేవు నా యుగాదులులేవు" అనే కృష్ణశాస్త్రిగారి ప్రఖ్యాత కవితాపాద స్ఫురణ. 2. వన జ్వాలికా కుసుమం : Flame of the forest అని ఆంగ్లంలో పిలువబడే తురాయిపూవుకు శ్రీ తష్మేంద్రశర్మ కావించిన అనువాదం. 3. వ్యాససంతతి సృష్టుడు ఆచార్య వినోభాభావే! 4. జపాకుసుమాలు — ఎర్రనిపూవులు. 5. భక్రాలా — ఇటీవల భూగర్భ నదీ జలాలు ముంచెత్తగా సుమారు ఐదువందలమంది మనివారిని పొట్టనపెట్టుకొన్న బొగ్గు గని. 6. రాంపూర్ ఘరానా—హిందూస్థానీ సంగీత పితామహుడు తాన్‌సేన్ కల్పించి నడిపిన వారసత్వం. అది మనోహర విజేత సలీమావంటిది. 7. దావూదు—డేవిడ్‌కు మరో రూపం. అతడు పొట్టివాడు సామాన్యుడు. గోలియత్ కుంభకర్ణుని వంటి పర్వతాకారుడు. రాక్షసుడు. కాని వాడు చివరికి దావూదు చేతిలో చచ్చాడు. ఇది బైబిలు కథ. 8. అటాలంటా: గ్రీకు పురాణాల ప్రఖ్యాతమైన వీరవనిత. ఆమె నేత్రద్వయిలో సూర్య చంద్రకాంతులు మెరిసేవట. ప్రాచీన గ్రీకుదేశంలోని ఆర్కాడియస్ అనే రాక్షసులతో నిండిన అరణ్యప్రాంతాన్ని నిష్కంటకం చేసి, ప్రజలకు శుభాలు చేకూర్చిన ప్రజాహిత. 9. జోన్ ఆఫ్ ఆర్క్ జగత్ ప్రసిద్ధ వీరవనిత. శ్రీమతి ఇందిరా ప్రియదర్శినికి ఆరాధ్యదిగా ఆదర్శం. విలియమ్ వెస్ట్ లేండ్ ప్రచురించిన తమపరి ఆధునిక కవితలకు అధోజ్ఞాపికలతో టీక లివ్వడం ఒక జగత్ప్రసిద్ధ సంప్రదాయం.]

పాలకురికి సోమేశ్వరచరిత యక్షగానము

కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు వేంకటరావు

మే నెల భారతియందు ప్రైత్రికతో ప్రకటింపబడిన వ్యాసము, తెలుగున యక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్రలోనే ఒక క్రొత్త వాఙ్మయ చరిత్రకు ముఖ్యమైనది. నూతన విషయములను ప్రకటించి ఇట్టి వ్యాసమును రచించినందులకు వ్యాసకర్తయైన శ్రీ గాజుల వీరయ్య గారిని చాలా అభినందించుచున్నాను. ఇట్టి క్రొత్త విషయములుగల వ్యాసములింకను వ్రాయగోరుచున్నాను.

I

గ్రంథస్వరూపము

ఈ యక్షగానము ఇరువది తాళపత్రములున్నవని తెలిపిరి. సంఖ్య 1258 అనికూడా తెలిపిరి. కాని ఆ యక్షగానము మొదట ఇది యెట్టున్నదోకూడ తెలిపిన పరిశోధకులెందరు దీనినిగూర్చి వ్రాయుటకవకాశముండెడిది. అయినను నీ వ్యాసమునకుగల క్రొత్త యంశములనుగూర్చిన వానిని తెలియుటకు విశదీకరించుటయే ప్రస్తుత వ్యాసోద్దేశము—గ్రంథకర్త కొంపెల్లి మల్లికార్జునుడు.

గ్రంథ లేఖనకాలము

దీనినిగూర్చి వ్యాసమున నిట్లున్నది:

“సోమేశ్వర చరితమునందు కవి తన కాలమునుగాని గ్రంథరచన పరిసమాప్తి తిథులనుగాని సూచింపలేదు. అతని చంద్రుడని ఇన్నిలుగాని ఏమైనా గ్రంథములు రచించినారేమో తెలియదు. కాని అతని కాలమును ఇతరాధారములవలన తెలిసికొనవలసియున్నది. యక్షగాన ప్రతి “వ్యయ నామసంవత్సర కార్తికశుద్ధ 12 గురువారము వరకు చెన్నవీరయ్య అయ్యావార్లు గారికి కూరపాటి రామలింగ మహాత్మ్య అమరలింగం వ్రాసియిచ్చిన సోమేశ్వర చరిత్రసంపూర్ణం” అని సమాప్తినొంది యుండుటచే నది క్రీ. శ. 1766 నవంబరు 12 వ తేదీ నాటికి వ్రాయబడి యుండును. దీనివలన కవికాలము క్రీ. శ. 1766 కంటె పూర్వమని చెప్పవచ్చును. ఇది యిట్లుండగా డా. యస్. వి. జోగారావుగారు ఆంధ్ర యక్షగాన వాఙ్మయమున (ద్వి. భా. P. 418) కాలము తెలియని యక్షగాన కవులలో పేర్కొనిన అమర లింగామాత్యుని (పార్వతీ పరిణయకర్త) కాలము దీనివలన తప్పవచ్చునేమో అనిపించుచున్నది.” (పుట 6).

II

కూరపాటి అమరలింగామాత్యుడు

పార్వతీ కల్యాణము

ఈ యమరామాత్యునిచేత — రచింపబడిన కాలము తెలిసి ఈ యక్షగానకృతికి కాల నిర్ణయము చేయుటకు కొంత యవకాశము కలదని చెప్పవచ్చునది. ఈ అమర లింగామాత్యుడు క్రీ. శ. 1766కి ముందున్నవాడని మాత్రమే తెలియుచున్నదిగాని అతని కాలము నిశ్చయముగా మనకు తెలియదు. అతని కృతిని పరిశీలించిన వారెవరైనా కాల నిర్ణయము చేయుటకవకాశమున్నదేమో తొలుత పరిశీలింతము—

అమరలింగామాత్యుడు తన కృతిలో తన వంశ క్రమమిట్లు వివరించినాడు:

ప్రియవంశానుక్రమము అభివర్ణించుట ద్విపద సాహితి.

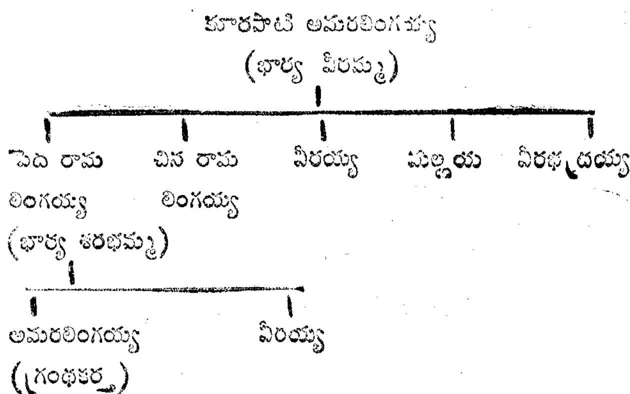
“శ్రీమతు గూడూరి సిద్ధలింగయ్య
స్వామిపాదాబ్జ సంజాత పుత్రుండు
భాసురంబగు కూరపాటి వంశాబ్ధి
అతని సుధామూర్తి అమర లింగయ్య
అతని నిజపత్నియు మరి వీరమ్మ
ప్రీతి కిద్దరకును పెంపొందు సుతులు
రామలింగయ చిన రామలింగయ్య
వీరయ్య మల్లయ్య వీరభద్రయ్య

వారియె గురకును వరశపర్ణనుడు.

... ...

రమణీయమగు పెద్ద రామలింగయ్య
కమలాక్షి నిజరాణి కాంతశరభమ్మ
మమత నిద్దఱికిని మక్కువ సుతులు
అమర లింగయ్య వీరయ్య యనంగ
అందగ్రజుండను నమరలింగయ్య
పొందుగా రచియింతు బుణ్యచరిత్ర".

పైదానినిబట్టి యీ క్రిందివంశవృక్షము నేర్పఱుపవచ్చును.

ఈ యక్షగానము మూడాశ్వాసములుగలది. అశ్వాసాంత గద్యలో అమరలింగామాత్య అని కలదు.

"ఇదియు శ్రీ విపూరి వీరభద్రేశ
సదయలబ్ధ కవిత్వసారరసజ్ఞ
సిరిమించుగూడూరి సిద్ధలింగయ్య
గురుమూర్తి శిష్యుండు కోమలోన్నతైక
లింగనిష్ఠాపర శివమానసుడు
జంగమ లింగ ప్రసాద సేవకుడు
పరికింప శ్రీ కూరపాటి వంశాబ్ధి
పరిపూర్ణ చంద్రుండు భవ్యగుణుండు
అరుదొంద నమరలింగయ్య పౌత్రుండు
వరరామలింగయామాత్యు పుత్రుండు
శీల శ్రీ అమరేశలింగామాత్య
మేలుగా రచియించె మేదినిమీద
రమణీయ నాయక పురాణోక్తమైన
క్రమమొప్పు పార్వతీకల్యాణమందు

III

అమరలింగామాత్యుని కాలము

ఇతని కాలము నిర్ణయించుట కాధారము పై యుదాహృత పంక్తులలో గలదు. అమరలింగామాత్యుడు తన తాత అమరలింగయ్య గూడూరి సిద్ధలింగహస్త సంజాతుడని చెప్పినాడు. ఇది వీరశైవ సంప్రదాయము అనగా, సిద్ధలింగయ్య—అమరలింగయ్యకు దీక్షాగురువు.

ఈ సిద్ధలింగయ్య చాలా ప్రసిద్ధుడు. తెలుగున నితని కృతిగా "సిద్ధలింగసవరత్నములు" అను కృతిగలదు. కన్నడ భాషలోను నితడు కృతులను రచించినాడు. కన్నడ కవిచరిత్రలో నితని యుదంతము గలదు. అందతడు క్రీ. శ. 1480 ప్రాంతములో నున్నట్లు తెలుప బడినది. అతని శిష్యుని మనుమడగు అమరలింగయ్య అతనికి రెండు తరముల తరువాతివాడు కాబట్టి—పార్వతీకల్యాణకర్త అమరలింగయ్య క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమువాడని నిర్ణయింపబడినది.[1] పార్వతీ పరిణయ యక్షగానకర్తయైన అమరలింగామాత్యుడు క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతము వాడగుటచేత పాల్కురికి సోమేశ్వర చరిత్ర ప్రతి వ్రాసిన అమరలింగయ్య క్రీ. శ. 1766 ప్రాంతము వాడగుటచేత వారిరువురు నొకే వ్యక్తులు కాజాలరు.

ఆంధ్రయక్షగాన వాఙ్మయ చరిత్రమున గూడూరి సిద్ధలింగము శిష్యుడు—అమరలింగామాత్యుని యిట్లు కలదు:

9. కూరపాటి అమరలింగామాత్యుడు.

విపూరి వీరభద్రేశ భక్తుడు. గూడూరి సిద్ధలింగయ శిష్యుడు. ఇతని పితామహులు అమరలింగయ్య. వీరమ్మ. తలిదండ్రులు శరభమ్మ, పెదరామలింగయ్య. చినరామలింగయ వీరయ, మల్లయ వీరభద్రయ అనువార లితని పితృవ్యులు. అనుజుడు వీరయ్య. ఇతని కృతి పార్వతీకల్యాణము (ప్రా. వి. పు. భా. డి. 1909)

నేను ముందు గ్రంథము నందిచ్చిన (పుట-420) వంశక్రమమును చూచిన పార్వతీకల్యాణ యక్షగానకర్తయైన, కూరపాటి అమరలింగామాత్యుడు గూడూరి సిద్ధలింగయ శిష్యుడుకాడనియు, ఆ అమరలింగయ్య మనుమడనియు స్పష్టమగుచున్నది. కాబట్టి పై గ్రంథమునందలి వ్రాత సరికాదు—[2]

పార్వతీకల్యాణ యక్షగానకర్త కాలమునకు క్రీ. శ. 1550కి ప్రస్తుత సోమేశ్వరచరిత లేఖక కర్త కాలమునకు క్రీ. శ. 1766కు రెండుశతాబ్దములు కాలవ్యవధి యున్నది. ఇక లేఖకకర్తయే యక్షగాన కర్త యనుకొందమన్న—పైనిచ్చిన వంశవృక్షమునుబట్టి అది యసంభవము.

ఈ విషయ మిట్లుండగా నింకొకటి పాఠకలోకము దృష్టికి తెచ్చుచున్నాము.

అమరలింగామాత్యునికి
పాలకురికి సోమేశ్వర చరిత
యక్షగానమునకు గల సంబంధము

ఈ సోమేశ్వరచరిత యక్షగానమునందీ క్రింది పద్యమున్నట్లు వ్యాసకర్త యుదాహరించియున్నారు.

“మల్లికార్జునుడు తన యక్షగాన రచనా విషయమున నిట్లు మనవి చేసికొనియున్నారు—

చ. సలలిత శబ్దసంగతుల సందమొప్పంగను లక్షణక్రియా
కలనలు నిత్యగోచరము గావు ప్రబుద్ధుడగాను బాలుడన్
[illegible] వ్యాపించుటకు వ్రాసితి నింతియెగాని యో సుధీ
తిలకములార! తప్పులని తిట్టకుడీ శరణంబు వేడెదన్! (పుట 6)

పై పద్యము అమరలింగామాత్యుని పార్వతీకల్యాణమున ఫలశ్రుతి తరువాత నున్నది.

శా. ఈ సత్పుణ్య పవిత్ర ధాత్రి నెవరున్ యుక్తంబుగా వ్రాసిన
న్నాసక్తిన్ పఠియించువారలకు విన సౌఖ్యానంద సంపూర్ణ వి
ద్యా సద్గోష్ఠి సుపుత్ర పౌత్రమతినిర్వ్యాజ భోగభాగ్యంబులన్
శ్రీ సర్వేశుడు సార్వభౌమ [illegible] యొసంగున్ బ్రోవఁగన్.

“సలలిత శబ్దసంగతుల సందమొప్పంగను లక్షణక్రియా
కలనలు నిత్యగోచరము గావు ప్రబుద్ధుడగాను బాలుడన్
[illegible] వ్యాపించుటకు వ్రాసితి నింతియెగాని యో సుధీ
తిలకములార తప్పులని తిట్టకుడీ శరణంబు వేడెదన్”

(మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము గ్రంథసంఖ్య : 1909.)

IV

ఇంతవరకు కూరపాటి అమరలింగామాత్యుని కాలము క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమని యతని పార్వతీ కల్యాణమున పాలకురికి సోమనాథచరిత యక్షగానమునందలి యీ పద్యము యథాతథముగ నున్నదని తెలిసికొంటిమి. ఇక పై పద్యము, కొంపెల్లి మల్లికార్జునుని కృతి నుండి అమరలింగామాత్యుడు గ్రహించెనా లేక—అమరలింగామాత్యుని కృతినుండి కొంపెల్లి మల్లికార్జునుడు గ్రహించెనా అను విషయము నిశ్చయింపవలసియున్నది—

ఇందులకు మొదట కొంపెల్లి మల్లికార్జునుని కాలమును పూర్తి తెలిసికొనవలెను.

పై వ్యాసమున దీని పూర్తి యిట్లు కలదు-

V

కొంపెల్లి మల్లికార్జునిని కాలము వ్యాసమున నిట్లు గలదు.

“ఇతడు పాల్కురికి సోమనాచార్య పాదపద్మజాత జాత సద్భక్తియుక్త శిష్య ప్రశిష్య ప్రశిష్యాదనుకరంద నిర్విఘ్నలగ్నచూడాం[illegible] కవియుగరుద్రుండును, పరదేశిక పట్టభద్రుండును కస దుర్వాద విఖండనుండును. ప్రభుత్వుండును వీరమాహేశ్వరాచార్యుడును పిడుపర్తి సోమన ప్రియ తనూజాతుండునునగు బసవేశునకు శిష్యుడు మల్లికార్జునుడు తన యక్షగానమును గురువైన బసవేశ్వరునికే అంకితము గావించెను— (పుట—6)

“మల్లికార్జునుడు తన గ్రంథమున
“తొల్లి పన్నగమున తోట సిద్ధమేని
భక్తవరులకు నానతి యిచ్చినట్లు” అనియు

“తొల్లి యీ కథచేసె వేడుక
తోట సిద్ధాచార్య వర్యుడు
బల్లిదుండెంతేని పన్నుగ
నిష్కగాగ నది తెలుగుంన
యక్షగానంబై తనర్చెను” అనియు

వ్రాసియున్నందున ఏలేశ్వర (ఏడెయూరు) సిద్ధలింగయతి కన్నడమున వ్రాసిన పాల్కురికి సోమేశ్వర పురాణమును అనుసరించి యున్నట్లు స్పష్టమగును. అట్టి మల్లికార్జునుడు తోంటదార్యుని అర్చించినట్లున్నది— తోంటదార్యుడు ప్రౌఢదేవరాయల సమకాలికుడు— క్రీ. శ. 1462 ప్రాంతమున లింగైక్యము పొందినట్లు వారి చరిత్ర చెప్పుచున్నది. అనేక గ్రంథములను వ్రాసి, యోగియై కన్నడ, తెలుగు తమిళ దేశముల సంచరించి మహిమలు చూపి యున్నవాడు గావున [illegible] అను సందర్శించి యున్నవాడు గావున లింగైక్యము పొందునాటికి [illegible] వృద్ధుడై యుండును. పద్యాన్యము మల హుండెౌ పాల్కురికి సోమేశ్వర పురాణము రచియించి యుండునాటికి [illegible] లింగైక్య కాలమునకు దీని ప్రచారము [illegible] యుండును.

కాగా ఈ కాలమునందే క్రీ. శ. 1766 మధ్య మల్లికార్జునుడు ఉండి ఉండవలెను”

మల్లికార్జునుని గురువు బసవేశుడు. ఇతడు పిడుపర్తి సోమన కుమారుడు. పద్మపురాణ [illegible] సోమన [illegible] యను పుస్త[illegible]

యుండెనో లేదో తెలియకున్నది. కాగా బసవనకు తండ్రిగారగు సోమయ్య ఇంకొకడు గలడు :

ఇతడు ప్రౌఢదేవరాయలనుండి, శివరాత్రి కొప్పయ్యగారికి ప్రతాపరుద్రునిచే నీయబడి, అతని వంశీయులచే ననుభవింపబడి అనంతరము పోగొట్టుకొనబడిన దోకిపర్రు అగ్రహారమును పొందినవాడు. ఇతడు ప్రౌఢదేవరాయలనుండి అగ్రహారమును బడయునప్పటికి వృద్ధుడై యుండవచ్చునని ఆంధ్రకవి తరంగిణీకర్త శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు చెప్పియున్నారు. అట్లయిన యెడల ఈతని (సోమయ యొక్క) కుమారుడును దాదాపుగ తోంటదార్యుని కాలమునకు సంబంధించినవాడు కావలసి యుండును.

బసవేశ్వరుడు మల్లికార్జునుని గ్రంథమును అంకితముగా గైకొనునాటికి శిష్యులు ప్రశిష్యులు గలవాడు కావున వృద్ధుడై యుండును. మల్లికార్జునుడు యక్షగాన రచనా కాలమునాటికి తాను బాలుడనని స్పష్టముగా చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇతడే బసవేశుని శిష్యుడై యుండి యిట్లు గ్రంథము ననుసరించి యుండెనన్నయెడల తోంటదార్యుని గ్రంథము రచింపబడిన స్వల్పకాలమునకే ఆంధ్రదేశమున ప్రచారము నందినదని చెప్పవలసి వచ్చును—సోమనాథుని బసవపురాణము పండితారాధ్య చరిత్ర రచనా కాలమునాటికే ప్రచారము నొందినట్లు, ఇది సంభవమైనచో నితడు 15వ శతాబ్ది అంత్య భాగమందు జీవించియుండెనని చెప్పవచ్చును. ఈ కవి కాలము విషయమై ఇంకను పరిశోధనలు జరుగవలసి యున్నది— (పుట 6).

VI

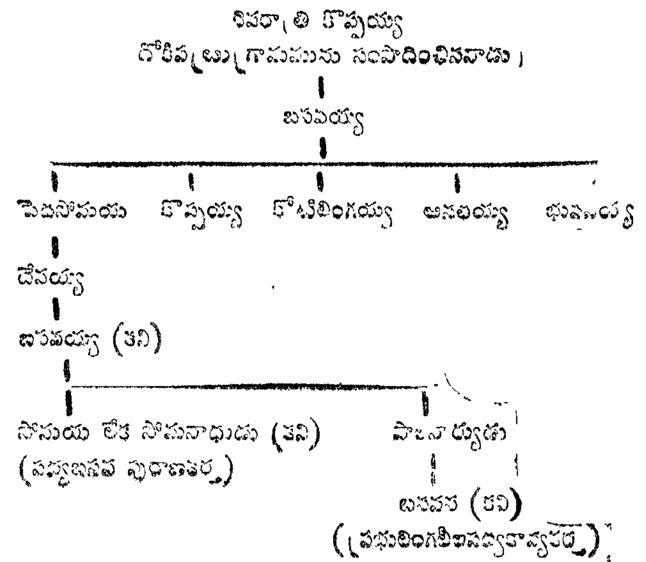
పై యుదాహృత భాగమునుబట్టి—మల్లికార్జునుడు క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్ది అంత్యభాగమున జీవించి యుండెనని వ్యాసకర్త వ్రాసి, ఈ విషయమై ఇంకను పరిశోధనలు జరుగవలసి యున్నది అని వ్రాయుట యెంతయు సమంజసమై యున్నది. ఇక నీ విషయమును గూర్చి చర్చింతము—

గురువు పిడుపర్తి బసవనకాలము

తోంటదార్యుడు క్రీ. శ. 1462 ప్రాంతమువాడగుటచేత అతని గ్రంథము మల్లికార్జునకవి అనుసరించుటచేత మల్లికార్జునకవి క్రీ. శ. 1462 కి తరువాతివాడనుట స్పష్టమే—అయితే—ఆ వెనుక ఎంతకాలము తరువాతివాడు అనునది మనము నిర్ధారణ చేయవలెను.

అటులె—గురువు పిడుపర్తి బసవన—పిడుపర్తి బసవనయనగానే మనకు — పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథములు ప్రచారములోనికి వచ్చిన—పిడుపర్తి సోమన మనకు జ్ఞాపకము వచ్చును—అతడు పాల్కురికి సోమనాథుని ద్విపద బసవపురాణమును పద్యకావ్యముగా చేసినాడు-మల్లికార్జునుని గురువు పిడుపర్తి సోమయ పుత్రుడని అతడు స్పష్టముగా చెప్పినాడు. కాని ఈ పద్యబసవపురాణకర్త సోమయకు - బసవన యను పుత్రుడు లేడు—

సోమయ తన పద్యబసవపురాణమున చెప్పిన వంశక్రమ మీ క్రింద చూపుచున్నాను:

ఈ తరువాత పిడుపర్తి వంశమున ప్రసిద్ధులులేరు—

పై వంశవృక్షము ననుసరించి—పిడుపర్తి పెదసోమయకుగాని—సోమనాథునికిగాని—బసవన యను పుత్రుడు లేడు — మల్లికార్జునకవి స్పష్టముగా పిడుపర్తి సోమన పుత్రుడు బసవన చెప్పుటచేత—నితడు సోమనాథుని సోదరుడైన సాంబనార్యుని పుత్రుడు కాదగును — సోమనాథునికి పుత్రులు లేనందున—తమ్ముని కొమరుని, దత్తత చేసికొనెనా తెలియరాదు అయినను ఇది కేవలము ఊహయే —

పిడుపర్తి కవుల కాలము

ఈ కవుల కాలము తెలుసుకొనుట కొకటేయాధారము — ఈ వంశీయులలో మొదటివాడగు పెద సోమయ కొప్పయ్య గడించిన దోకిపర్రు గ్రామము అన్యాక్రాంతము కాగా దానిని, ప్రౌఢదేవరాయల మూలమున తిరిగి పడసినాడు. ప్రౌఢదేవరాయలు క్రీ. శ. 1422—1447 ప్రాంతమువాడు కావున పెదసోమయ్యయును నాకాలమువాడే— ఇది కవి చరిత్రకారులంగీకరించినదే —

పెదసోమయ్య కాలము

పెదసోమయ (1422-1447) ప్రాంతమువాడు. ఆతడు శ్రీనాథునికి సమకాలికుడు—ఆతని మనుమడు బసవన—తాతకు మనుమనికి రెండుతరము వెడముగావున నితడు క్రీ. శ. 1490-1500 ప్రాంతమువాడు—ఈతడు — దీక్షాబోధయను గ్రంథమును రచించినవాడు—ఈతని ఇతరరచనలు — పిడ్డనయనారి చరిత్ర బ్రహ్మోత్తర ఖండము లభ్యముకాలేదు —

బసవన కాలము

ఈతనికాలము క్రీ. శ. 1490-1500 ప్రాంతమని తెలిసికొంటిమి - ఈతని కొమారుడే పిడుపర్తి సోమనాథుడు - అప్పుడీతడు - క్రీ. శ. 1500 తరువాతివాడు కావలెను కాని అట్లుకాదు—తండ్రి కొడుకు లిద్దరును సమకాలికులైనట్లు, సోమనాథరచితపద్య బసవ పురాణముమండి ఈ క్రింది పద్యములవలన దెలియుచున్నది.

సీ. "హరభక్తి వైదికంబని శ్రుతి విడిచెప్పె
బ్రతిభ సోమేశు డారాధ్య చరిత-
సరవి శ్రీనాథుడా చరిత పద్య ప్రబం
ధముచేసె ద్విపదలు తరము నిలిపి"

గీ. సోమ గురువాక్యములుబెట్టి భీమకవి
గిరిశు బసవ పురాణంబు గన్నడించె
గాన పూర్వకావ్యము వేఱుగతి రచింప
వారికాది కావ్యోక్తులు వచ్చినెగడు

క. నీవును సోమేశుని ద్విప
దావళి యర్థములు చేయు మందుబయర్థం
బావం థయుడిగ వీడక
యోవిధమ మున్నందులేని యుడక కుమారా"[3]

తండ్రియగు బసవనచే కుమారుడైన సోమనాథుని ద్విపద బసవ పురాణమును పద్య కావ్యముగా చేయ ప్రోత్సహించినాడని పై పద్యముల వలన—స్పష్టము—అందుచే—పిడుపర్తి సోమనాథుడు క్రీ. శ. 1500 ప్రాంతమువాడు.

పిడుపర్తి సోమనాథుని కాలము క్రీ. శ. 1500 ప్రాంతము ఆతనికి బసవనయను కొమారుడు లేడని, ఆతని సోదరుడైన పాలనార్య పుత్రుడైన బసవనగారడని-ముందు తెలిపితిని—పిడుపర్తి కవుల వంశ వృక్షములో సోమనకొడుకు బసవన లేనందున — సోమన ఈ బసవనను పుత్రునిగా గ్రహించెనను యూహను ముందు తెలిపితిని—అట్లయినా—ఈ బసవన క్రీ. శ. 1530-40 ప్రాంతమువాడగును—

ఈతని శిష్యుడగు మన యక్షగానకర్త మల్లికార్జునకవి. క్రీ. శ. 1530-40 ప్రాంతమువాడు కాదగును—

మల్లికార్జునకవి

కూరపాటి అమరలింగామాత్యుడు

ఇంతకుముందు నేను

సలలిత శబ్దసంగతుల చందమెఱుంగను ... ...
... ...
... ... సుధీ
తిలకములార.

అను పద్యమిరువురి కృతులయందును గానబడుచున్నది యని చూపితిని —

అమరలింగామాత్యుడు క్రీ. శ. 1550 ప్రాంతమువాడు—మల్లికార్జునకవి క్రీ. శ. 1530-40 ప్రాంతమువాడు. ఇరువురును

గమికాలికుడు: కాబట్టి ఎవరినుండి విషయ గ్రహించిరో తెలియు కొనుట సులభముకాదు —

మల్లికార్జునకవి ఈ యక్షగానమున-పాల్కురికి సోమనాథుని చరమ దశను-పిడుపర్తి సోమనాథుని — పద్య బసవపురాణమునుండి యథామాత్రముగా గ్రహించినాడు. ఇదియు నాతని కాలము-క్రీ. శ. 1530-40 ప్రాంతమని తెలుపుచున్నది-ఇది నిర్ణయము కాదు.

భావిపరిశోధనములవలన మార్పువచ్చును — అయినను దొరికిన యాధారములు చూపుట పరిశోధక ధర్మము కావున తెలిపితిని —

VII

యక్షగానములోని విషయములు

యక్షగానములోని విషయము లీ తరువాత పరిశోధకులు చేసిన నిర్ణయములను సమర్థించుచున్నవి.

1. పాలకురికి గ్రామము-

కీ. శే. చిలుకూరి నారాయణరావుగారు సోమనాథుడు [illegible] వాడని 'హాల్కురికి' వాడన్న వాదము ప్రతిపాదింపగా (1939) దానిని కీ. శే. బండారు తమ్మయ్యగారు, నేనును ఖండించి — తెలంగాణమున పాలకురికియే సోమనాథుని నివాసమని నిర్ణయించితిమి!

ప్రస్తుత గ్రంథము పాలకురికి తెలుంగాణము నందలిది యని తెలుపుచున్నది.

2. సోమనాథుని జననీ జనకులు

సోమనాథు డారాధ్య బ్రాహ్మణుడని కీ. శే. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు వృషాధిప శతకము పీఠికలో వ్రాసిరి.[4] కీ.శే. బండారు తమ్మయ్యగారు సోమనాథుని జంగముగా నిరూపించిరి.[5] ఇప్పటికి నేను బసవపురాణ పీఠిక-ద్వితీయ ముద్రణమున — సోమనాథుడారాధ్య బ్రాహ్మణుడనియే నిర్ణయము చేసితిని—

ఈ యక్షగానము పాల్కురికి సోమనాథుడారాధ్య బ్రాహ్మణుడని నిర్ధారణ చేయుచున్నది.

సోమనాథుని తండ్రి

"శ్రీ పండితారాధ్య శిష్య సంపత్తి
ప్రాపగున విష్ణురామిదేవుండు
నారాధ్యలోక పట్టాభిషేకుండు"

అని స్పష్టముగానున్నది-సోమనాథుడే—తన చెన్నమల్లు సీసములలో "ఆరాధ్యసవ్యమూర్తి" అని చెప్పుకొనియున్నాడు — పిడుపర్తి సోమనాథుడు "పాల్కురికి సోమారాధ్యులం గొల్చెదన్" అని ఆరాధ్య శబ్దమునే వాడియున్నాడు —

(i) కొత్తవిషయములు

ఈ యక్షగానము వలన రెండు క్రొత్తవిషయములు తెలియుచున్నవి.

చక్రపాణి రంగనాథు డేకామ్ర
నాథు నామము ధరించుట—

వ్యాసమున నిట్లు గలదు :

"అనంతరము రంగనాథుడు
పాహిమాం దయా నిలోం
పాహిమాం మహేశ్వర
త్రాహి త్రాహి సోమనాథ
త్రాహి త్రాహి సుగుణ యూథ."

ఇత్యాదిగా సోమనాథుని స్తుతింప సోమనాథుడాతనికి నిజస్వరూప[illegible] యొసంగెను. అతనికి ఏకామ్ర నామధరణము గావించెను —

......ఏకామ్ర గురుచిత్త
నలిన భృంగసోమనాథలింగ"

అను మకుటముగల అన్యవాద కోలాహలములోని ఏకామ్ర గురుడితడే యని గినివలన గుర్తింపవచ్చును. రంగనాథునకు ఏకామ్రనామ మేర్పడుట ఈ యక్షగానము వలన మాత్రమే తెలియవచ్చుచున్నది. గినివలె A ·Descriptive Catalague of Telugu Manu script, గ్రంథసంఖ్య నెం. 1471 (పెరంబె) అన్యవాదకోలాహలమును పరిశీలించుచున్న దీనికి కర్త ఏకామ్రగురుడనో శిష్యుడనో ఊహింపబడుచున్నారు అను వ్రాతవలన దీనికర్త రంగనాథుడగుని అట్టి విషయముగాని తెలియదు. (పుట 9)

రంగనాథుడు ఏకామ్రనాథుడని యీ గ్రంథమున చెప్ప బడుటను తెలిసికొనుటయే నిది క్రొత్తది. ఈ అన్యవాద కోలాహలము క్రీ శ. 1949లో నావిష్కారు లఘుటీకతో ముద్రించిరి. దాని పీఠికలో ఇది ఏకామ్రనాథునిదిగానే స్పష్టముగా చెప్పబడినది.

(పుట 4)

ఇది గో......ఏకామ్ర గురుచిత్త
నలిన భృంగసోమనాథలింగ"

అను మకుటముగల శతకము—108 సీసపద్యము లున్నవి.

ఏకామ్ర గురువుయొక్క హృదయమనెడు పద్మమునకు భృంగమువంటివాడా— సోమనాథలింగా అని అర్థము. ఈ శతకము పాల్కురికి సోమనాథుని రచితము. దీనినిబట్టి ఏకామ్రనాథుడే దీనికి కర్త.

ఈ సందర్భమున క్రీ. శ. 1924లోనే-కే. శే. వంగూరి సుబ్బారావుగారు తమ శతక కవుల చరిత్రలో వ్రాసినది పరిశీలింపదగి యున్నది. [6]

సోమేశ్వరారాధ్యులు

“ఇతడు పాల్కురికి సోమనాథుని గర్భుడు, శిష్యుడేమో?...... ఏ మహాత్మసింతు నేహాను గురువిఖ్యాత సరిం ళ్ళంగసోమనాథలింగ” అని మకుటము గల సోమనాథస్తవ ప్రబంధము లన్నింటిని పెట్టిన పెద్ద”యని పేర్కొన్నారు. సోమేశ్వర విరచిత అన్యవాద కోలాహలము-అనియొక గ్రంథాంతమున నున్నది.”

క్రీ. శ. 1924లో వంగూరివారి అన్యవాద కోలాహలకర్త పాల్కురికి సోమనాథుని శిష్యుడేమో అని సందేహించిరి. వారి గ్రంథి రెండేండ్లకు నిశ్చితమైనది...

ఏకామ్రనాథుని ప్రతాప చరిత్రమున— “సోమనాథుడు...... ఒక్క బండిపై గుడారంబు నునిచి తాను గూర్చుండెను. లింగము ద గిలి మొద్దను గట్టించెను. సూర్యమంత్రిని సూతునిగజేసి ఏకామ్ర గురుండును రంగనాథుండును మొదలుగాగల శైవులందఱు తన్ను గొలువ యోరుగల్లు నగరమున కేతెంచెను” అని కలదు. (పుట-70)

(ii) సోమనాథ భాష్యము - మనోహరీయ వ్యాఖ్య

ఈ మనోహరీయ వ్యాఖ్యను గూర్చి వ్యాసమునందిట్లున్నది. “సోమనాథుని గురుగారు సమయాచారమునకే బొగ్గోలు కసుగు సోమనాథ భాష్యమునకు టీక రచించెను. ఇతడు ఏకామ గురుని శిష్యుడై చెందినవాడు.

“సోమనాథుని భాష్యసూత్రంబు కొని
చెప్పి మెప్పించుకొని శివ్యాఖ్య పరగన్
ఇలను మనోహరవ్యాఖ్యయనంత బరగెన్”

అని వ్రాయబడి యున్నందున మనోహరీయమును టీక వ్రాసినవాడు మనోహరుడన బరగిన బొగ్గోలు కన్నయ. మనోహరీయమునకు నితని నిజనామ మున్నట్లు లేదు—” (పుట-10)

ఇప్పటి కిరువది నాల్గేండ్ల క్రిందట క్రీ. శ. 1952లో బసవ పురాణ ద్వితీయ ముద్రణ పీఠికలో మనోహరుని వ్యాఖ్య గూర్చి తెలిపినారు

“సోమనాథ భాష్యమునకు వీరమహేశ్వర సారోద్ధారమని పేరు. మనోహరుడను నొక శైవాగమవేత్త దీని కాంధ్రభాషలో వివరణమును వ్రాసియున్నాడు.” (7) (పుట-21)

మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున మనోహరీయ వ్యాఖ్య గలదు-అని యనుశ్రుతము. 11 ప్రకరణములు గలవు- మనోహరీయ వ్యాఖ్యా వివరములు మనకు లభ్యమైన నీ యక్షగానకర్త కాలమింకను సునిశ్చితముగా దెల్పుటకు నవకాశముండియుండెడిది.

ఈ యక్షగానము క్రొత్తగ పాల్కురికి సోమనాథునికి సంబంధించినది గావున-దీనికి సంబంధించిన విషయములు దిక్ప్రదర్శనముగా తెలిపినాడను.

ఇది ముద్రితమైనచో నింకను పెక్కు విషయములు తెలియగలవని యూహించుచున్నాను.

పాల్కురికి సోమనాథుని గూర్చి పరిశోధనచేయువారికిది యుపకారకమైనది.

ఈ యక్షగానము నేటికి వెలుగులోనికి వచ్చుగాక—

అథో జ్ఞాపికలు

1. Unpublished thesis M. Litt. by late M. Adi-lakshmi, M. A.
   Saivism in Telugu literature and its contribution to South Indian culture.
   P. 179.
2. do do P. 179.
3. ఆంధ్ర వాఙ్మయ సూచిక కీ. శే. నాగంటి శేషయ్య ఆరవ సంపుటము పుట. 82.
4. ఆంధ్ర గ్రంథమాల శతకమంజరి 1926.
5. పాల్కురికి సోమనాథుని జీవితము. 1944. కీ. శే. బండారు తమ్మయ్యగారు.
6. శతక కవుల చరిత్ర వంగూరు సుబ్బారావు. ఆంధ్ర గ్రంథమాల 1924. పుట 301, 302
7. బసవ పురాణ పీఠిక-ఆంధ్రగ్రంథమాల, ద్వితీయ ముద్రణము 1952.

మానస సరోవరంలో...

శ్రీ వి. లక్ష్మీపతిరావు

ఇక్కడ ఈ పర్వత పంక్తుల
అపరిచిత ఏకాంత స్థలాలలో
పరంపరలుగా అనుభవిస్తున్న దీనావస్థలలో
అనాసక్తంగా మనో విహంగాన్ని
అంతరిక్షంలోకి విసిరేసి
ఆలోచనల సుడిగుండాలలో కూరుకుపోయి
అహరహం నిరీక్షిస్తున్నాను నీకోసం !

మనోఫలకంపై చిత్రిస్తున్న
నైక జీవన చిత్రాలలో
సాక్షాత్కరించే ఆత్మీయుడవు నీవే;
నిన్ను ఏదేదో ప్రశ్నించడానికి
నాదా సమయమూ సమయాలతో పనిలేదు...
ఎందుకనో నీ సమాధానమే వినిపించదు
మౌనం నిరాకరణకు సూచనా ?
గగనం నిరాదృతికి ప్రతిబింబమా ?

ఐనా నేననుకుంటూనే ఉంటాను
పాలకడలి తెలతెల నురుగు కెరటాల
తూగుటుయ్యాలలో ఊగుతూ
ఎప్పుడో ప్రేమ వర్షాలు కురిపించి
సురభిళాల పైరగాలుల్ని విరజిమ్మి
జడప్రకృతి చెక్కిళ్లకు నగిషీలు చెక్కి
పుడమి యెదలపై ముఖమల్ పరదాలు పరచి
ఈ సృష్టినంతా ఒక్క లిప్తలో హేలగా చిత్రించావు !

ఉత్తర విహాయసాన్ని చుంబించే
శూన్యతలాల సూదికొండలమీద
వెండి జలతారు ఉత్తరీయా లలంకరించి
నీలినీలి నీటి పయ్యెదల పల్లెవాటుల విసిరి
ఊదారంగు బూరాలను ఊదుతూ

నీచుట్టూ నిన్ను నీవే త్రిప్పుకుంటూ
ఈ సమస్త సౌందర్యాన్ని ఒక్క లిప్తలో
లీలగా సృష్టించావు, అవునా ?

బాగుంది రావి, నేననుకుంటాను :
ఈ విశ్వాన్ని నీవేదో స్వార్థంతోనే
నిర్మించుకొని వుంటావని...?
ఈ దుర్భర ఆలోచనల సుడిగుండాలలో
గింగిరాలు తిరుగుతూన్నప్పుడు
తలపుకు వచ్చేది నీవు...
తలపులు తెచ్చేది నీవే... !

నువ్వీ రంగుల బుంగలో ఒదిగిన
ఆయుష్కాంత శక్తిని
నా చిన్ని అగ్గిపెట్టెలోనికి నింపి
దొంగిలించుకు పోదామనుకొన్నాను
చించిన కాగితం పేలికలు
గాలిలోనికి ఎగిరిపోయే మాదిరిగా
చరాచరా ప్రాణికోటి యావత్తూ
చరచర దిగంతాల దాకల
విశ్వాంతరాళాల లోనికి
దూది పింజల్లా ఎగిరిపోతే
నా అగ్గిపెట్టె తెరచి భూమికి
ఆయుష్కాంతపు ఇంజెక్షన్లు
చేదామనుకొన్నాను !...

చంద్రుడు మత్తుగా సోలే ప్రకృతిలో
వెన్నెల భాషలో గుసగుసలాడుతూన్నపుడు
ఈ మట్టిబంతిమీద
మాతృస్పృష్టి చేదామనుకొన్నాను
ఇంద్రచాపతూలికతో రంగురంగులు వేదామనుకొన్నాను

నా వద్దనున్న అయస్కాంత మణిమంజూషతో
భూమికి వచ్చిన లక్షగాయాల్ని మాన్పి
మాతృజన పత్రాలందింపుదామనుకొన్నాను.
ప్రతి తారకీ పాపం
ఒక్కొక్క చంద్రుణ్ణిచ్చి
కళ్యాణం చేదామనుకొన్నాను!
కాని నాలోని కర్కశత్వం
ఒక్కొక్కపుడు నీ రమణీయ సృష్టిని
బలిగొంటున్నపుడు
నీ విస్మిత చేతనా చేతన ప్రకృతికి
మూలాధారమేదో తెలియక విస్తుపోతాను!
ఏ గుండెలు పిండి
ఏ నిశీథ నీరవ గహ్వరాలు తెరచి
ఏ అనంత నిమ్నోన్నతాలు పరికించి
నీ జ్ఞాన సుధాద్యుతిని
నాపై ప్రసరించుకోగలనో చెప్పు!

చెప్పు చెప్పు...నీ వినువిత్యం
వెన్నెల కిరణాలు పిండి
పుడమిని స్వైరిణి జేసే
కిటుకు లేమిటో చెప్పు!
ఆ తాంత్రిక శక్తిని నాకో కొంచం
ప్రసాదించ రావూ?...

ఈ విశ్వమహా కావ్యంలో
నీవు నాయకుడవు; నేను ఉపనాయకుణ్ణి...
నీవు అమృత రసానివి, నేనో అంగరసాన్ని...
అహరహాజీవనయాత్రా పరిరంభంలో
నీతో నేనూ—నాతో నీవూ
పరిభ్రమించక తప్పదా?
చెప్పవ్వేమి—చెప్పు చెప్పు!

[నేపాల్‌లో హిమాలయ పాదసీమ ప్రాంతంలో దొర్రిగా వర్షిస్తున్న వేళల్లో...]

ద్రవ్యోల్బణము - నిరుద్యోగము

శ్రీ వి. శ్రీరామచంద్ర

1958 ప్రాంతంలో యింగ్లండులో ఫిలిప్సులన్న అర్థిక శాస్త్రవేత్త ద్రవ్యోల్బణమూ, నిరుద్యోగ పరిమాణమూ విలోమ సంబంధం కలిగివుంటాయని ప్రతిపాదించాడు. ధరల పెరుగుదల రేటూ నిరుద్యోగపు పెరుగుదలరేటు ఒకదానికొకటి విరుద్ధంగా ప్రవర్తిస్తాయని ఆయన మతం. మొదట యింజనీరుగావుండి అర్థిక శాస్త్రజ్ఞుడిగామారిన ఫిలిప్సుయొక్క యీ సిద్ధాంతానికి ఆధారం అంతకుపూర్వం యింగ్లండులోవున్న పరిస్థితే. క్రమేపీ ఆయన సిద్ధాంతం అభివృద్ధిపొందిన పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థకల దేశాలలో బాగా ప్రాచుర్యం పొందింది. ఆధునిక యుగంలో స్త్రీ పురుష జాతుల సంఘర్షణకు (Battle of Sexes) యీ ఫిలిప్సురేఖ ఒక సూచిక అని శ్రీ హారీ జాన్సన్ ఒకచోట చమత్కరించాడు. పురుషులకు ఉద్యోగాలు కావాలి. నిరుద్యోగ సమస్య పెరిగినకొద్దీ వారిలో అసంతృప్తి జనిస్తుంది. గృహిణులు ధరలు పెరిగినకొద్దీ దిగజారే కుటుంబ జీవన ప్రమాణాలు నిలుపలేక అవస్థపడుతుంటారు. సరి ఫిలిప్సు కనుక్కొన్న సూత్రం ప్రకారం ధరలు పెరుగుతుంటేనేగాని నిరుద్యోగం తగ్గదు. అందుకే హారీ జాన్సన్ అలా అన్నారు.

అసలు యీ సిద్ధాంతంలో కీలకమైనది శ్రామికుల వేతనపు రేటు. ఏవస్తువుకైనా ధర తగ్గితేనేగానీ గిరాకి పెరగదన్న సాధారణ విపణిసూత్రం శ్రామిక విపణి (labour market) కి కూడా అన్వయిస్తే, వేతనపురేటు తగ్గితేగానీ ఉద్యోగావకాశాలు విస్తరించవు అని తేలుతుంది. శ్రామికవర్గం వేతనపురేటులో తరుగుదలకు ఒప్పుకోరు గనుకనే వారిలో కొంతమంది నిరుద్యోగులుగా వుండిపోతున్నారు అని ప్రాచీన ఉద్యోగ సిద్ధాంతం (classical theory of employment) చెబుతున్నది. విపణిలో చలామణి అవుతున్న వేతనపుస్థాయిని అంగీకరించిన ప్రతిశ్రామికునికి ఉద్యోగం దొరుకుతుంది; కాబట్టి విపణిలో ఎప్పుడూ 'సంపూర్ణ ఉద్యోగస్థితి' నెలకొని వుంటుంది; నిరుద్యోగం అంటూ వున్నదంటే అది కేవలం స్వచ్ఛందమైనదే — ఇది ప్రాచీన అర్థశాస్త్రవేత్తల మతం. లార్డ్ కేన్సు సిద్ధాంతం ప్రకారం నిరుద్యోగ సమస్యకు శ్రామికులు కారణంకాదు. పెట్టుబడులస్థాయి తగిన పరిమాణంలో లేక ఉద్యోగావకాశాలు విస్తరిల్లకపోవడమే యిందుకు కారణమని ఆయన మతం. డబ్బురూపంలో వేతనపు రేటులో తగ్గింపును శ్రామికులు ప్రతిఘటించినప్పటికీ, యథార్థ వేతనం తగ్గించి, పెట్టుబడులను వృద్ధిచేసి ఉద్యోగావకాశాలు పెంచవచ్చునని ఆయన అభిప్రాయం. విపణిలో అమలులోవున్న వేతనం పుచ్చుకుని ఉద్యోగం చేయడానికి తయారయ్యేవారిలో చాలామంది నిరుద్యోగులుగానేవుండిపోతున్నారు. ఇందుకు కారణం శ్రమకు గిరాకీ లేకపోవడమే.

విపణిబద్ధమైన ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఉద్యోగావకాశాలు విస్తరించాలంటే మొత్తంమీద వేతనపు స్థాయి తగ్గక తప్పదు అన్నది పై రెండు సిద్ధాంతాలసారం. ధన వేతనపుస్థాయి పడిపోకుండా యథార్థ వేతనపు స్థాయిని తగ్గించాలంటె ద్రవ్యోల్బణం ఒక్కటే మార్గం. ఈ రకమైన కేన్సు వాదాన్ని బలపరుస్తుంది ఫిలిప్సురేఖ.

మనదేశంలోకూడా ఫిలిప్సుసూత్రం అన్వయించవచ్చని కొంతకాల క్రిందటివరకూ అర్థిక శాస్త్రవేత్తలు పలువురు విశ్వసించారు. 1966-67 లో వచ్చిన స్వల్పమాత్రపు ఆర్థిక మాంద్యకాలంలో తీవ్రమైన ధరల పెరుగుదలలోబాటు నిరుద్యోగ సమస్యకూడా పెచ్చరిల్లడం, పెట్టుబడి వస్తువులకు గిరాకి పడిపోవడంతో పాశ్చాత్య ఆర్థిక సిద్ధాంతాలపట్ల మన శాస్త్రజ్ఞుల నమ్మకం సడలిపోనారంభించింది. మరి ద్రవ్యోల్బణానికీ నిరుద్యోగ సమస్యకూ మనదేశంలో ఎలాంటి సంబంధం వున్నది అన్న విషయం యీ వ్యాసంలో ప్రస్తుతం.

ప్రణాళికా విధానం అమలు జరపడం మొదలు పెట్టి యిన్ని సంవత్సరాలయినా దేశంలో నిరుద్యోగాన్ని గురించి సరైన అంకెలు లేవు. దాంతేకమిటీ, భగవతి కమిటీ, ఎన్. ఎస్. ఎస్. వారి సర్వేల రిపోర్టులు యిందుకు కొంత ఉపకరించినప్పటికీ అవి సమగ్రంగా లేవు. వాటిమీద నిపుణులు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలుకూడా యింకా చేయవలసిన పని చాలావున్నదని సూచిస్తున్నాయి. అందుచేత యీ వ్యాసంలో ప్రభుత్వం ప్రకటించే 'ఆర్గనైజుడ్' రంగంలోని ఉద్యోగగణాంక వివరాలను మాత్రమే గమనించడం జరుగుతుంది. స్వయం ఉపాధిక్షేత్రాన్ని (అంటే వ్యవసాయం తదితర వృత్తులు) పరిశీలించడంలేదు.

ధరల పెరుగుదలను కొలిచేందుకు పలురకాల సూచికలున్నాయి. టోకుధరల సూచిక, వివిధవర్గాల జీవన వ్యయసూచికలు, జాతి

యాదాయపు కొలతలో అంతర్భూతమైన "deflator" మొదలైనవి ముఖ్యమైనవి. దేశవ్యాప్తంగా వివిధ ఋతువులలో అన్నివస్తువుల ధరల మార్పులను మొత్తంమీద సూక్ష్మంగా ప్రతిస్పందిస్తూ సూచించేది అఖిలభారత టోకు ధరల సూచిక. ఈ వ్యాసంలో ద్రవ్యోల్బణాన్ని ఈ సూచికతో కొలుస్తాం.

సంవత్సరం	ఉద్యోగంలో ఉన్నవారి సంఖ్య (లక్షలలో)			అన్నివస్తువుల టోకు ధరల సూచిక 1961–62: 100
	పబ్లిక్ రంగం	ప్రైవేటు రంగం	మొత్తం	
1965–66	93.79	68.1	161.89	131.6
1966–67	96.34	66.8	163.14	149.9
1967–68	98.02	65.3	163.32	167.3
1968–69	100.95	65.3	166.25	165.4
1969–70	103.74	67.0	170.74	171.6
1970–71	107.31	67.6	174.91	181.1
1971–72	113.05	67.7	180.75	188.4
1972–73	119.75	68.5	188.25	207.1
1973–74	124.86	67.9	192.76	254.2
1974–75	128.38	68.0	196.38	313.0

Source: Economic Survey, 1975–76, Govt. of India.

పై పట్టికలో ముఖ్యంగా గమనించవలసిన విషయం ఒకటి వున్నది. ఒక దశాబ్ద కాలపరిమితిలో జరిగిన విషయాన్ని అంకెలలో గణాంకాలు సూచిస్తున్నవి గనుక ఉద్యోగంలో వున్నవారి సంఖ్య, టోకుధరల సూచిక రెండూ పెరుగుతుండటం జరుగుతున్నది. అంత మాత్రంచేత ఉద్యోగావకాశాలూ, ధరల పెరుగుదల పరస్పరం ప్రత్యక్ష సంబంధం కలిగి వుంటాయనుకోవడం పొరపాటు. ఇవి [illegible] లోని "[illegible]" వలననే,

ఫిలిప్స్ ప్రతిపాదించినది నిరుద్యోగానికీ ధరల పెరుగుదలకూ మధ్య సంబంధాన్ని గురించి. ప్రతి సంవత్సరమూ దేశంలో పెరుగు తున్న జనాభాతో పోల్చినట్లైతే విస్తరిస్తున్న ఉద్యోగావకాశాలు చాలా తక్కువ. కాబట్టి ఉద్యోగాలలో చేరేవారికంటె నిరుద్యోగుల సంఖ్యలో పెరుగుదల హెచ్చు అన్నమాట. అంటే ద్రవ్యోల్బణంతోబాటు నిరు ద్యోగ సమస్య పరిమాణం కూడా పెరుగుతున్నదన్నమాట.

ఈ దశాబ్ది కాలంలో పబ్లిక్ రంగంలోని వివిధ క్షేత్రాలలో ఉద్యోగాలు 93.8 లక్షలనుంచి సుమారు 128.4 లక్షల వరకూ పెరిగాయి. కానీ ప్రైవేటురంగంలో కొంచెం అటూ యిటూగా వని స్థితి గోరంతలాగే వుండిపోయింది కార్మికుల ఉత్పత్తులలపాలన ధన వేతనపురేటు పెరుగుతున్నప్పటికీ, జీవనవ్యయంలో పెంపుదలవల్ల యధార్థవేతనపుస్థాయి పడిపోతున్న విషయం మనం అంగీకరించక తప్పదు. (1975 మధ్యభాగంనుంచి ధరల పెరుగుదల తిరుగుముఖం పట్టిన తర్వాత యదార్థవేతనం పెరుగనారంభించింది.)

పబ్లిక్ రంగంలోని పెట్టుబడులు, ఉద్యోగావకాశాలూ విపణిలో సరఫరా, గిరాకీ సూత్రాల ఆధారంమీద ప్రవర్తించవు. అవి ప్రభుత్వం వివిధ లక్ష్యాలను సాధించడానికి అనుసరించే విధానాలమీద, ప్రణాళిక లలో నిర్ణీతమైన లక్ష్యాలమీద ఆధారపడి వుంటాయి. విపణిబద్ధమై నడుస్తున్న ప్రైవేటురంగంలో మరి ఒకవైపు ధరలు పెరుగుతున్నా ఉద్యోగావకాశాలు పెరగడంలేదు. అందుచేత స్థూలంగా మనం ఫిలిప్స్ సూత్రానికి వ్యతిరేకంగా వాదించడానికి చాలా ఆధారం వున్నది.

వెనుకబడిన దేశాలలో ఉద్యోగావకాశాలు ఆహార ధాన్యాలు ముడిసరుకుల ఉత్పత్తిమీద ఆధారపడి వుంటాయి. అలాగే మనం అనుసరించే ఉత్పత్తి విధానంలో యాంత్రీకరణ మానవీయశక్తుల ఏ విస్తృతితో కలిసి వుంటాయి అన్న విషయంమీద కూడా ఆధార పడి వుంటాయి. 1951 నుంచి నేటివరకూ మన పెట్టుబడి ఉత్ప

త్పుల నిష్పత్తి 2.3 నుంచి సుమారు 3.5 వరకూ పెరిగింది. అంటే ఒక యూనిట్ జాతీయాదాయం ఉత్పత్తి చేయడానికి కావలసిన కాపిటల్ 2.3 నుంచి 3.5 యూనిట్లవరకూ పెరిగింది. ఈ సంఖ్య పెరుగుతున్నకొద్దీ ఒక్కొక్క ఉద్యోగావకాశం సృష్టించడానికి కావలసిన పెట్టుబడి కూడా పెరిగిపోతూ వుంటుంది. స్వాతంత్ర్యం సంక్రమించినప్పటినుండి నిరుద్యోగ సమస్యనే పరిష్కరించుకోలేకపోగా అదనపు జనాభాతో యీ సమస్య పెరిగిపోతున్నది. లక్ష్యరహితమైన విద్యావ్యాప్తి, నగరాలు పట్టణాలకు ప్రజల వలస మూలంగా దీనిస్వరూప స్వభావాలే మారిపోతున్నాయి.

ఈ క్రిందివిధంగా మనం ఒక స్థూలమైన అంచనా వేసుకోవచ్చు. వ్యవసాయం తదితర అనుబంధిత శాఖలలో మొత్తం జనాభాలో దాదాపు డెబ్బదిశాతం ప్రజలు కార్యనిమగ్నులైవున్నట్లు మన "వృత్తి నిర్మాణ" విశ్లేషణలవలన తెలుస్తుంది. పై పట్టీననుసరించి 'ఆర్గనయిజుడు' రంగంలో 196 లక్షలమంది ఉద్యోగంలో వున్నారు. సుమారు రెండుకోట్లు అనుకుందాం. ఒక్కొక్క ఉద్యోగస్థునిమీద ఆధారపడిన వారిసంఖ్య సగటున 2 నుంచి 5 అనుకోవచ్చును. నగరాలలో అయితే కుటుంబంలో చాలామంది ఏదో వృత్తిలో వుంటారు. పట్టణాలలో కుటుంబానికొకళ్ళుండవచ్చు. అంటె ఆర్గనైజడ్ రంగంలోని ఉద్యోగాలవలన 4 నుంచి 10 కోట్లవరకూ జీవనాధారం లభిస్తున్నదన్నమాట. 1971 జనగణాంక వివరాల ప్రకారం 56కోట్లున్న జనాభా నేడు తేలికగా 60కోట్లుంటుంది. వ్యవసాయాది వృత్తులలోవున్న 70 శాతంతోబాటు పల్లెపట్టులలో చిన్న చిన్న వ్యాపారాలలో వున్నవారిని వగైరా కలుపుకొని 75 శాతం తీసివేస్తే మిగిలేది 15 కోట్లమంది. అందులో 4 నుంచి 10 కోట్లవరకూ ప్రత్యక్షంగా జీవనాధారం లభిస్తున్నది. మిగిలినవారి సంగతేమిటి?

వ్యవసాయరంగంలో గణాంకాలు పరిశీలిస్తే భూమిహీనులైన కార్మికులసంఖ్య పెరుగుతున్నట్లు స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. దీనికి కారణం భూమి యాజమాన్యంయొక్క కేంద్రీకరణ కావచ్చు. ఆశావహులు పట్టణ ప్రాంతాలలో యితర వృత్తులలో తమ పేరు నమోదు చేయించుకొని వుండవచ్చును. ఏమైనప్పటికీ భూమిహీన కార్మికులకు ఉపాధి లభించేది సంవత్సరంలో కొన్ని ఋతువులలో మాత్రమే. అధిక దిగుబడి విత్తనాలవలన, ఎరువులు, పెరుగుతున్న నీటిపారుదల సౌకర్యాలవలన కార్మికులకు సంవత్సరంలో ఉపాధి లభించే రోజులసంఖ్య కొద్దో గొప్పో పెరిగింది. అలాగే పల్లెపట్టులలో వేతనాల స్థాయికూడా పెరిగింది. కాని నానాటికీ పెరిగిపోతున్న జనాభా దృష్ట్యా, ప్రజల జీవనావసరాల దృష్ట్యా వ్యవసాయరంగంలో కార్మికుల స్థితి మెరుగుపర్చడానికి, ఉద్యోగావకాశాలు విస్తరింపచేయడానికి చేయవలసినది చాలా వున్నది. మరొక వైపు మరనాగళ్ళు వంటి యంత్రాలు ప్రవేశపెట్టడంద్వారా కొన్ని కొన్ని ప్రాంతాలలో కార్మికులు ఉన్న ఉపాధినే కోల్పోయే ప్రమాదం ఏర్పడింది.

ఎంప్లాయిమెంట్ ఎక్స్ఛేంజ్ కేంద్రాలలో రిజిస్టర్లలో పేర్లు నమోదు చేసుకున్నవారిసంఖ్య సెప్టెంబరు 1975 నాటికి 92.5 లక్షలు. 1974 నాటికంటె యీ సంఖ్య 7 శాతం హెచ్చు. 1973 నుంచి 1974 నాటికి పెరుగుదల 5.4 శాతం. వీరందరూ ఏదోరకంగా విద్యావంతులే.

ముఖ్యంగా సాంకేతికవిద్య నభ్యసించిన వారిలో చాలా భాగం నిరుద్యోగులుగా వుంటున్నారు. పరిశ్రమలలో ఎన్నో అప్రెంటిసు ఉద్యోగాలు ఖాళీగా వున్నప్పటికీ వాటిని భర్తీచేయడంలేదు.

ఈవిధంగా అటు పారిశ్రామికరంగంలోనూ, ఇటు వ్యవసాయక రంగంలోనూ; విద్యావంతులలోనూ, విద్యాహీనులలోనూ నిరుద్యోగం ప్రబలిపోతున్నది. ఉద్యోగావకాశాలు పెరగడానికి ధరల పెరుగుదల అవసరం అన్న విప్పుడో ఎప్పుడో సత్యమైన (ఇంగ్లండులోనే ఫిలిప్సు రేఖను యిప్పుడు ఖండిస్తున్నారు) సూత్రాన్ని విడనాడి పొదుపు పెంచి ఉత్పత్తి సాధనాలను సమకూర్చుకొని ఆహార ధాన్యాల విషయంలో స్వయంసమృద్ధి సాధించడం అవసరం. అలాగే మన ఉత్పత్తి విధానాలలో శ్రమకు ప్రాధాన్యమిచ్చేవిధానాలు అవలంబించడం అవసరం. లేకుంటే పెరిగిపోయే నిరుద్యోగ సమస్య సామాజిక విచ్ఛిత్తికి ప్రోత్సహించడం తప్పదు.

అందాక... అందాకా... అన్‌దాక

శ్రీ వి. మోహన ప్రసాద్

నిండు నిద్రలోంచి లేచి చూస్తే పండు వెన్నెల
దిండు మీంచి నిద్రకుముద్రలోంచి బట్టలోకి వెన్నెల తీగలు ప్రాకి
హాయ్ గిరమ్ నా —
అప్పు పాత కాలపు ప్రాతః సింగారపు పిలుపులకి
—టింగ్—టింగ్
మర్రి రెండు గంటలకు నాలుగ్గంటలకు పరుగెత్తున్న రైలు
ఆ రాత్రి బెర్త్ మీద నీలం దీపాల నీరవ కపురంలో
పెదాల్ని కావలించుకొని పడుకున్న పొగ పొదెల్ని
పట్టాలవెంట జూకాకాలం పట్టాలు దాటి పొమ్మంట నాతి
రైలుదారంట పక్కనే లాకున్న మరి నిజముగా పారి
పక్కలో పెరుగుతున్న పల్లెగడ్డ పదిలు గాలిని పిలుస్తోంటూ
— మళ్ళీ మ. స్టేషన్ దాడు మహాప్రభో —
తిరగబెట్టిన ట్యాంలా ఉదా వెలుగు పోటి
— నిద్దుర విహారాంబర స్వప్ని రాత్రి గన్నెరి
పచ్చి వారెంట గోడాలు పోయిన దాపాడు
ఎప్పుడో ఊగిన ఊయల మళ్ళీ
ఊపుతోంది స్టేషను రోడ్ దహాచెట్ట పేరి
ఏ దారి తెగోయి నాది ఒగాని
మనసు తారా పదాలని పేనాయిరి
నా దగ్గరగా నా నా దగ్గరగా నా నా దగ్గరగా
లిలి ఆవిరాయిపోయి గుప్‌గుప్ చుప్ చుప్
దండ పారవాల్లు మీదుగా నా పక్కన ఏదో
హైదే వగెవటే గునిపి కొండల్లోంచి పక్కతూ
ఆరు ప్యాటల్ని నొక్కుతూ
చంద్రిక నీ నా ది పేలాగ్రమున గడిపించారు
ఇవాడు ఉన్న స్నానాల గదిది
— ఇప్పుడా ఎవు బిట్టుల పోరంత హోటలార్ధాన్ని—
ప్రతి గడిప స్మృతి మరిది
పిలా గడప కాలం దాటిన పొరాప్
మధ్య ని పక్క పెరుగుతూ
అప్పు ని పన్నగోటం
చాప ని తాటాకు నాటక
మసక్కలయినా పక్కలయినా మరి
హృదయమూహ్లది ఒక్కటుంటే చిప్పి చరాప్పి
దాసెంబరు స్కాక్టేట్ పెటుట్ 'ఎ'
'ఫిగర్స్ షేవ్' లా గ్రీకవ్ హోటలో అందరూ నిద్ర
కాపలా వాడి దేవం ఎంగ్రేసుల ఆశల
పారిపోతున్నా వాళ్ళ ఫోక పావలా

పావలా పావలా బిళ్ళ కొసుక్కో
నాకు దేవం నాక దేవం
నాకు ప్రశ్నం దాటి పవనం
— పోయుమే ఫర్ ఎల్సా—
అన్‌దాక
అనంత యాత్ర అనంత కాలం
టికెక్కెక్కినవూ అడగడుతే టాక్సీ జాయిన్
మనుష్ళు లేని గడియారం రాత్రి
పడిపోయినా కొట్టుంది గంటలు
నాన్‌పూర్ బటాల్ని మొగల్ సరాయ్
మహాసముందర్ దుర్గాపూర్ రోడ్
—ఇంతేం ఎక్కడ చూసాలో అక్కడే పరిష్ట్ —
ఎట్లాగో నా చావు నే చస్తున్నా కంటే
దుఃఖిత దీన మనుషులందర్నీ వాళ్ళ చావు కొదిలేసి
—వైష్ణవి ధరతి దీన పరాయుడే —
అక్కడికైన్ పన్నాలు కురిసి
నా పిలి దేహం నిశ్శబ్దంవినప్పుడు
నాన్నై ప్రేమను ఒకే ఒక పుట్టుక
నా ఆత్మ కురుపును తెప్పుతూ
సై పేపా నాలుక చాచి ఒక్కి
పొందు రంగుల ఇంద్రధనుస్సులో
ఆత్మ సంగీతాన్ని ఆహ్వానిస్తుంటుంది.
మహాత్మ రిదమెత్తి పూవి ఆకారం కొట్టాడు
హిమవాప్ గాజుల మహాదం వెంటబడిపోతుంది.
సూర్యాపేట ముందు నిన్నగా దగాచుని.
నేను పొంగిన గంతులేస్తూ
తుళ్ళి పడుతూ తొట్రుపడుతూ
కొండ కాలువల్ని బండ రాళ్ళను దొర్లించి
వాగులన్నీ వంకలన్నీ మునిచి
మొగ్గలన్నీ నిగ్గులన్నీ తుంచి
తెలి తెలి మబ్బుల అద్దాల్ని తుడిచి
హో నన్ను దాటి చిట్లి
హో స్ట్రీమ్ ఆవ్ ది పారెస్ట్ రజస్వలించి
— సంపూర్ణ యాత్రా స్పెషల్‌తో పథ సరిత్సాగరం—
దేశంతో కాలం ఆరుయొక్కని
దాలంతో నేను విస్మృతిలా
ఉప్పిపోయి ఏ ఘటానికీ పట్టక
ఏ గోడకీ వాడకీ అనాధక

హ్యాపీయెండింగ్ సుస్వప్న గోడల పాలరాయి సిటీ
కూన్నానా పిలేలా విసర్త్వమాయి
చిన్నా పెన్నాల్లి దేవులాట ఎందుకురా ఎండమావి
అయామ్ యూస్ ఎటియన్స్, థాంక్ గాడ్ !
ట్రైలు దిగి ట్రైలు
విమానంలోంచి మరో విమానానికోనికి
చింగుపులోని స్వప్నం లోనికి
ఇంకా ఇంకా లోతుకి పొచ్చి
నాగలోకానికి అంతరసీమల సంకోచానికి
తిమిరాపిసిన కమలా గింజ పేరులోకి
—ఎన్నాళ్ళిట్లా నిద్రలేక నిదురలేక ఎవరికోసం—
ఈ కన్నిండే చరాచర గిరాగిర ప్రపంచమంతా
డ్రైలస్ లామస్ పెరస్ హిల్
—హాంవే హజ్ ఎ బిగ్ బజార్—
పృథివ్యాపో వాయ్వాకాశాహం గాధావరణం
అంతా నో మహాపదు చిన్న.
ఊపిరిగా ఆకుపుల బొప్పలు ఊరుపుల సరుసుల.
తిరుగుడి విసుగుతూ తీరు తిరుగుడు సాపేక్షం
ఇంకెంతా అంత్య కర్మము అవిశ్య కర్మము—
అంతా అయినాక మహాపాక ఆత్మ పుష్పము
రాతిపుష్ప తిరగలిలో పుష్పాడిపింది.
స్టేషాలు మెయిక్కోన్న పేళాలు
నోరు పోసి మసుసు విసిరి రాత్రి వాలి
ట్రైలు గుండె రగిలి ఇంకా గరుసు.
పెట్టని పెంచు దానిమ్మపప్పుసుక్కలో
ఏదో దానిమ్మగింజలోనో దాగి ఉంటుంది
రాత్రి రహస్యమంతా
ఇంకా బాయకింపని పెంపుపిడతల సుట్టులోని
ఏదో మట్టిపిడతలోనో దాగి ఉంటుంది
మనిని రహస్య సత్యమంతా.
కాలవాలాని పెమరిత ట్రైలు
ద్వారాల పంపిర కాళ్ళపెన్ల పంపుదాళ్ళనిరాట పాటిస్తూ !
పారేసుకున్న కాలాన్ని వెదుక్కున్నాడు ప్రేన్స్
పారేసుకున్న వలాన్ని వెదుక్కుంటున్నాను నేను
మరి వ్యవధానం లేని అవధానం
—ఇంక వ్యవధిలేదు దిగమండి దొస్తువిరాంచి—
ధ్యానంలో శిరంగుల, మాత
లోజ్వలంలో నవాళ్ళో ట్రైలుకూత తీతుప్పు

మతిపోయినా గతిలేక బ్రతికాము నిన్న
పదకొండు సంవత్సరాలు పాపం అని ఉలిపోవాడుటే
అద్దంలో తరచూసి ఎరుకలేక తనుపేరే గుర్తురాక
చరిపోలేదా ఆ డెరేర్ వ్యాపాతంతో పాపం !
—ఎందాకా కోసారు టికెట్—
పాపపుణ్యాలప్పై ఊరికి
తామస్‌మాన్ మంత్రిత పర్వతంగాది
స్వయం నిశిగ్నాబడుందోకి
మునిప్పలేక పేరుబాలేక గగనమి
తిరిగే గడియారం అల్లాదిన్నోకి
—అని ప్రకము పారిస్తాహమున సద్నాడంగ—
కాలము వరించుచునాన

పికటి ఓగున్పు గో ఒకర్ కళాల
పొమ్ము పెగ పిపిన్సి విప్పగలనా ?
సొప్పుకోసే అడవి సెగలి హాబరి చెట్లా
నిను పికటిలో నివాసంగా ప్రస్తారం పెరగ్గోలనా
నీ బుసులన్ని నిబుసుల్ని పెర్పుగా చార్చిలనా ?
ఆసలన్ని రాల్చిన స్వప్నాన్ని
ఒక్క లక్ష్యపత్రం అయినా లేదు వివరిసి.
సౌందర్యానికి స్త్రీతులులేసు
గాలా గో దారలు
ఉడివిలో పసులో స్వప్నంలో
సిడలో పారపులో నావలో
భయంతో బాగలో కెలిగి కలా
బిప్పుర నీటిలా నిద్రవిడిగిన కలా
గొత్తిసిప్పు పసుపుగుత్తి పాదాల అంగుళుసు
దారంటు మంచు ఊపిరి జారిపోతూ
సముల పాలరాళ్ళ పిడుగా పారిపోతూ
ఆకాశం పెక్కలుగా విరిగిపడుతూ
దాటెరా సమ్మతి ట్రైలు బోగీ రాలలో
చిమట్లో తాంటిపిలా
ధిక్కార గాయకుడి ఏకతార లా
చితనలోంచి ఆవేశంలోకి
గీతంలోంచి నిస్సంగీతంలోకి
సుధారంలోంచి నిర్గమనంలోకి
అందాక అందాక అనేలోనికి
స్వప్నాతీత స్థితిలోనికి !

పంచపాత్ర

శ్రీ కె. ఎస్. వి. నరసింహం

నవల రాద్దామని కూచున్నాను.

తలుపు చప్పుడు.

"ఎవరూ ?"

జవాబులేదు.

ఆశ్చర్యపోయేను.

ఇంకా సరిగ్గా తెల్లవారలేదు. చలిచలిగావుంది. మంచు కురుస్తోంది. ఈవేళప్పుడు నాగది కొచ్చేదెవరు ?

మళ్ళీ తలుపు చప్పుడు.

"ఎవరది ? —" అన్నాను మళ్లీ. కలం మూసి పక్కన పెట్టేను. గుమ్మంవేపు చూసేను.

తలుపు వేసుంది గాని, గడియవేసిలేదు.

తలుపు తట్టిన వ్యక్తి తలుపునెట్టి లోపలికి రావొచ్చుగదా ?

"కమిన్ ప్లీజ్ !..." అన్నాను.

మరుసటి క్షణంలో తలుపు తెరుచుకుంది.

ఆరడుగుల భారీ మనిషి ఒకాయన లోపలికి జొరబడ్డాడు.

"ఆనందరావు మీరేకదూ ?—"

అవునన్నాను.

"రచయిత ఆనందరావు—"

ఏం చెప్పాలో తోచలేదు. సరే—ఆమాటని దాటేస్తూ—

"మిమ్మల్ని నేనిదివరకెక్కడా—" అని అర్థోక్తిలో ఆగేను.

"చూశ్యేదులెండి—" అన్నాడాయన. నాటకీయంగా మూడడుగులు ముందుకొచ్చి — ఒకడుగు వెనక్కి వేశాడు — "నేను — మీ పాత్రని—" అని నవ్వేడు.

ఆలోచనలో పడ్డాను.

"ఆశ్చర్యపోతున్నారా ?—" అన్నాడాయన.

లేదని ఆయనకి తెలుసని నాకు తెలిసింది.

మేజామీది కాయితాలకేసీ కలంకేసీ సాభిప్రాయంగా చూపేడు.

"కొత్త నవలా ?—" అన్నాడు.

"నవల—అంటే కొత్తదనే అర్థం—" అన్నాను గడుసుగా.

"దానికేముందిలే — నవల అంటే — ఆడది అనికూడా అర్థం వుంది" అన్నాడాయన.

నా పాత్ర అని చెప్పుకునే ఆయనముందు ఓడిపోవడం నా కిష్టంలేదు. "నిలబడే వుండిపోయేరు—కూచోవొచ్చునే—" అన్నాను కుర్చీ చూపిస్తూ.

"నేను కూచోవడానికి రాలేదు" (సినిమా డైలాగు)

"నించోవడానికూ్కడా రాలేదు కదా ?—"

"నవల రాస్తున్నారుకదా ! — నామీద రాస్తారేమోనని వచ్చేను —"

"నేను నవల రాస్తున్నట్టు మీకెలా తెలిసింది ?—"

"మర్చిపోకండి — నేను మీ పాత్రని—"

ఆయనకి నడివయస్సెప్పుడో దాటింది. చెవులదగ్గర వెంట్రుకలు తెల్లబడుతున్నాయి. కనుబొమలుకూడా నల్లబడుతున్నాయి. ముదురు నీలంరంగు సూటులో చాలా హుందాగా వున్నాడాయన. ఖరీదైన తండ్రి పాత్రకి సరిపోయేలా వున్నాడు.

"మీరు నన్ను మీరనకండి—బావులేదు—"అన్నాను సవినయంగా.

ఆయన సంతోషించినట్టు కనిపించేడు, నవ్వేడు.

"కూచోమంటే కూచోలేదు మీరు — మీ పేరేమిటోకూడా చెప్పలేదు—" అన్నాను.

"అబ్బాయ్ ! —" అన్నాడాయన. ఆగి నవ్వేడు, సాభిప్రాయంగా.

"అలాగే పిలవండి" అన్నాన్నేను — వినయాన్ని కొనసాగిస్తూ.

"— నేను నీ పాత్రని—" అన్నాడాయన మళ్ళీ—"నా పేరేమిటో నువ్వే చెప్పాలి—" అన్నాడు.

"నీలకంఠంగారు" అన్నాను.

"కాదు—"

"రంగారావుగారు—"

"అబ్బే—"

"నాగభూషణరావు—"

"నో నో—"

"సరే ఆఖరిపేరు-ఇది తప్పడానికి వీల్లేదు · రఘునాథ రాయణింగారు—"

గట్టిగా నవ్వేడాయన.

"రైటేనా?—" అన్నాను.

"రైటైతేనే నవ్వుతాగేం? ఇదుగో ఆనందరావ్!... నువ్వేం రచయితవయ్యా?..." అన్నాడాయన.

తూరుపు తెల్లవారిపోతోంది. పిల్లగాలులు కిటికీలోంచి చల్లగా వీస్తున్నాయి. బోగన్ విలియాలు తమాషాగా నవ్వుతున్నాయి.

మౌనంగా సిగిరెట్టు తీసి వెలిగించి పొగవదిలి అగంతకుణ్ణి ప్రవేశించిన నా పాత్రవేపు చూసేను.

"సిగిరెట్లు తాగేవాళ్ళంటే నాకు పడదు—" అంటూ కోటు జేబులోంచి పైపుతీసి అతిప్రయత్నంమీద వెలిగించి, గుప్పు గుప్పుమని పొగ వదిలేడు. 'ఇదుగో ఆనందరావ్!...కోపమొచ్చిందా?—"

"అబ్బే!— నాకు కోపమెప్పుడూ రాదండీ—"

"గుడ్! కాని-కోపం ఎందుకురాదు?"

"నా పాత్రలమీద కోపం తెచ్చుకోవడానికి నేనెంతటివాణ్ణండి? ఆఫ్ట్రాల్ నాద రచయితగాణ్ణి-అంతేగా?—"

"అదేమిటలా అంటావ్? నీ పాత్రలంటే ఏమిటి? నీ సృష్టేగా?—"

"ఏం లాభం? రచయితగా పేరు నాది, అంతే! కాని, కథో? కథంతా పాత్రలదేగా? కథలో మాట్లాడేదీ పాత్రలే! నడిచేదీ పాత్రలే! నవ్వడం, యేడవడం, ప్రేమించడం, త్యాగాలు చెయ్యడం, కన్నీళ్ళు కార్చడం—అంతా పాత్రలవంతే! నాదేముంది? కేవలం నిమిత్త మాత్రుణ్ణి—"

"నమ్మమంటావ్?—"

"నమ్మి చెడినవారులేరు. ఉదాహరణకి మిమ్మల్నే తీసుకోండి— నేనేదో పొద్దున్నే లేచి స్నానం గీనం చేసి బుద్ధిగా నవల రాసుకుందామని కాగితాలు ముందేసుకు కూచున్నానో లేదో—వొచ్చి తలుపు తట్టేరు మీరు. సరే. ఎవరు మీరంటే నా పాత్రన్నారు. ఇహ నేను రాసేదేముంది? కథ నడపాల్సింది మీరే!—"

"కథ నడపడానికి రాలేదు నేను-కథ చెప్పడానికొచ్చేను—"

"ఆ రెండింటికీ అట్టే తేడాలేదు లెండి. కథ చెప్పడాన్నే కథ నడపడం అని కూడా అంటారు—"

"ఫరవాలేదు నువ్వు మరీ అంత మందమతివికావు—" అన్నట్టు చూసేడాయన.

"పెద్ద కథా-నవలా మీది?—" అన్నాను.

"నా పేరు ధనపతి—" అన్నాడాయన నా ఎదురుగా కుర్చీలో కూచుంటూ.

"నా ప్రశ్న—" అన్నాను.

"సరే నాది పెద్ద కథాకాదు, నవలాకాదు, చిన్నకథ కూడా కాదేమో" అన్నాడాయన, ధనపతి.

శూన్యంగా చూసేను.

"అయినా నేనో పాత్రని—" అన్నాడు మళ్ళీ.

"కథలోకి గాని పెద్ద కథలోకిగాని నవలలోకి గాని-దేంట్లోకీ రాకుండా పాత్రలెలా వుంటాయి?—" అన్నాన్నేను.

"కథల్లోకీ నవలల్లోకీ రాకుండా జీవితంలో చాలా పాత్రలుంటాయి. పాత్రలంటే పుట్టి పాత్రలు—అంతే-!"

"బాబోయ్! మీరు జీవితంలో పాత్రా? మిమ్మల్నెక్కడా చూడలేనని మొదట అన్నానుగాని—ఎక్కడో చూసినట్టు ఇప్పుడు అనుమానం వొస్తోంది—"

"బస్కవ్—" అన్నాడాయన ఠర్జంగా. చెప్పొద్దూ? ఆయన ముదురు నీలిరంగు సూటు నచ్చిందిగాని, ఆ నాటు యాస ఇంగ్లీషు మాత్రం నాకు నసేమీ నచ్చలేదు. "నేను జీవితంలో పాత్రనీ కాను. కథల్లో నవలల్లో పాత్రనీ కాను. నువ్వు నన్ను ఇంతకు ముందెప్పుడూ — కలలో కూడా—చూసి వుండవు—" అన్నాడాయన, ధనపతి. ఏమిటో—ఆయనపేరు వింతగా వుంది. "నేను నీ పాత్రని-పుట్టే పాత్రని! ప్రస్తుతానికంతే! కాని, నువ్వేదో నవల రాయాలనుకుంటున్నావుగదూ?—రాబోయే నాగురించి రాయొచ్చు. రాస్తావేమో కనుక్కుందామనే—ఇంత ప్రొద్దున్నే లేచి వొచ్చేను—"

"లేటుగా-పూర్తిగా తెల్లారింతర్వాతొచ్చినా-నేనేం పారి పోనుగా-"

"నువ్వు పారిపోవు. కాని, నా బుద్ధి మారిపోవొచ్చు—"

గంటకోసారి మారే బుద్ధి అదేంబుద్ధి — అందామనుకున్నాను. ఎందుకులే పెద్దవాడని అనడం మానుకున్నాను.

"సరే—ఇంతకీ యేమంటావు?-" అన్నాడు ధనపతి.

"ఏవిటి ఏమనడం?—" అన్నాను—బ్లాటింగ్ పేపర్ వెనక వేపు "ధనపతి-ధనపతి" అని రాస్తూ.

"అదే—నామీద నవల-"

"చెప్పండి మరి—"

"ఏం చెప్పను?—"

"ఏమైనా చెప్పండి-"

"ఏం చెప్పినా రాస్తావా?—"

"ఏం చెప్పినా వింటాను—"

"మరి రాయడం?—"

"రాస్తే రాస్తాను—"

"రాయక పోతే?—"

"రాయను—"

ధనపతి పైపు ఆరిపోయింది విశ్వప్రయత్నంమీద మళ్ళీ వెలిగించుకున్నాడు. ఆలోచిస్తున్నాడు. చెప్పనా-వద్దా—అని కాబోలు. లేదా, ఏం చెప్పను?—అని కాబోలు. చివరికి తేలుకున్నాడు. గుప్పు గుప్పున పొగవదిలేడు. "చెప్పడానికేంలేదు. ఏదేది నోటికొస్తే అదల్లా చెప్పేస్తాను-బోరుకొట్టినాసరే— నువ్వు విని తీరాలి—" అన్నాడు ధనపతి.

"మీ గురించి మీరు చెప్తే వినాలనుంది. చెప్పండి, వింటాను. ఎందుకోగాని నా కిష్టమైనవి వింటే అనుకోకుండా నిద్రొస్తుంది. మధ్యలో నిద్రపోతే లేవగొట్టే పూచీ మీదే-" అన్నాను.

"అల్లాగేలే! నువ్వు నిద్రపో చూద్దాం-లేవగొడతానో-కొడతానో నీకే తెలుస్తుంది —" అన్నాడాయన, ధనపతి, ఇన్స్పిరేషన్ కోసం పైపు చప్పుడయేలా పీలుస్తూ.

నేను కొత్త సిగిరెట్టు వెలిగించి "మరింక చెప్పండి"అన్నట్టు చూస్తున్నాను.

ధనపతిగారిలా చెప్పేడు :

ముందే చెప్పేనుగా — ప్రత్యేకంగా చెప్పడానికంటూ నా జీవితంలో ఏం లేవు. నాజీవితం జీవితమే. చిన్నకథాకాదు, పెద్దకథా కాదు, నవలాకాదు, నాటకమూకాదు. నా జీవితంలో నవరసాలు లేవు. వున్న దొక్కటేరసం, నీరసం. రసవంతంగా రాయాలని ఎవరైనా అనుకుంటారు, నీరసవంతంగా రాయాలని ఎవరైనా అనుకుంటారా? ఎవరి సంగతో ఎందుకు?—పోనీ—నువ్వనుకుంటావా?—

అదుగో-నీ ముఖంలో అప్పుడే చిరాకు బయలుదేరుతోంది — ఉపోద్ఘాతం మొదలెట్టేనని కదూ? ఉపోద్ఘాతాలంటే పాఠకుల కెలాగూ ఇష్టం వుండదు! రచయితలక్కూడా అట్టే ఇష్టమేం వుండదని ఇప్పుడిప్పుడే తెలుస్తోంది. సరే — ఆగాగు — నాగురించే చెప్తాను.

అవును, నాపేరు ధనపతి. అంటే నీకు తెలుసు, నిజంగా కూడా నేను ధనపతినే! మీవూరికీ మావూరికీ అరవైమైళ్ళపైనే వుంది దూరం, వూరిపేరు నేను చెప్పను. గెస్‌చేసి నువ్వు తెలుసుకున్నా — వొద్దు — నాకు చెప్పకు. మా వూళ్ళో నాదో పెద్ద ఫ్యాక్టరీ వుంది. ఏం ఫ్యాక్టరీ అని అడక్కు—ఫ్యాక్టరీ—అంతే!

విదేశీ బ్యాంకుల్లోకూడా ఖాతాలున్నాయినాకు. ఇహ స్వదేశీ బ్యాంకుల సంగతి చెప్పనవసరం లేదుకదూ ?

బోలెడన్ని కార్లున్నాయి. బంగళాలున్నాయి. హుండీ మార్బలం వుంది. సంఘంలో గౌరవ మర్యాదలున్నాయి. అసెంబ్లీలో పలుకుబడి చాలావుంది.

పేరేకాదు నేను అక్షరాలా వాస్తవంగా ధనపతినే!

మనిషి భూమ్మీద సుఖపడడానికి కావలసిన హంగులన్నీ నాకు పుష్కలంగా వున్నాయి —

అయినా రాత్రింబవళ్ళు వారంలో ఏడుదినాలు, నెలలో ముప్పై (ముప్పై ఒక్క) దినాలూ, సంవత్సరం పొడుగుతా— నేను క్షణం క్షణం కోరుకుంటూవుండే అమూల్య అపురూప వస్తువొకటుంది — నాకే నొకటి-అనంత ధనరాసులైనా నా కందివ్వలేని గుప్పెడంత వస్తువు — నిజానికి వస్తువూకాదు—ఏమిటనుకున్నావు — అది —

"స్స్ !"- అన్నాను, అప్రయత్నంగా.

ఆగిచూసేడు ధనపతి. "ఏవిటి ?-" అన్నాడు.

"మీక్కావలసిన ఆ గుప్పెడు వస్తువు—వస్తువూకాదు పొడా

కాదు అది—మనశ్శాంతేనా ?—" అన్నా న్నేను, మినియేచర్ షెర్లక్ హోమ్స్ లాగా.

"హుం—" అన్నాడు ధనపతి.

దానర్థం నాకు బోధపడలేదు.

"'హుం—' అంటే ఏమిటండీ ?—" అన్నాను, ఎంతో కొంత అమాయకంగానే ?

"సరేలే—సెన్సిబులగా పట్టుకున్నావు —" అన్నాడు. "ఇంతకీ కథ వింటావా వినవా ? —" బెదిరించేడు.

"కథాకాదు నవలాకాదు—అని ఇందాకా దబాయించేరే ! ?—"

"అప్పుడు కాదు, ఇప్పుడు కాదు, నా జీవితం, నాయిష్టం."

"క్షమించండి, తెలీకేదో అన్నాను. మరింక చెప్పండి. మీరు కావలసింది గుప్పెడు మనశ్శాంతి—మనశ్శాంతి—అంతే కదూ ?—"

"అవును—మనశ్శాంతే!—" అన్నాడు ధనపతి.

అవును, మనశ్శాంతి కావాలి నాకు, మ—న—శ్శాం—తి !—ఇవిస్తారు నాకు మనశ్శాంతి? కార్లూ, బంగళాలూ, టివిసెట్, మీటింగులూ, పెద్ద పెద్ద పార్టీలూ, ఖరీదైన కోట్లతో షేక్ హేండ్లూ, బ్యాంక్‌ఖాతాల్లో నెలనెలా పెరిగే వాడ్డీలూ—ఇవన్నీ కలిసి నాకు ఏమిస్తాయి చెప్పనా ? — ఓహో! సంఘంలో పలుకుబడి, వెళ్ళిన చోటల్లా ధనపతిగారికి జై ! వెళ్ళని చోటినుంచికూడా ధనపతిగారికి జైజైయ్యే!

జీవితంలో సక్సెస్‌తో విసుగెత్తిపోయేననుకోకు ! ఈ సక్సెస్ అంతా కలిసినా నా కొక్కపూట మనశ్శాంతి అయినా ఇవ్వలేదే అని నాబాధ. సుఖశాంతులు—అని ద్వంద్వ సమాసం వాడతారే—సుఖమైతే ఎలాగోలాగా సంపాదించుకోవొచ్చు—కాని, శాంతిని పొందడమెలాగ?—

"అలిసిపోయినట్టున్నారు — కాఫీ తీసుకోండి —" అన్నాను, ధనపతిగారిని మధ్యలో ఆపి.

(నా గదిలో నేను తప్ప ఇంకెవరూ ఉండరు. కాని, నాకేది కావాల్నా వెంటనే తయారై వొస్తుంది. ఎలా వొస్తుందో నాకు తెలుసు. ప్రయత్నిస్తే ఎవరికైనా తెలుస్తుంది. ఎవరికీ రాదపోవచ్చు, కానీ, ధనపతిగారికోసం నేను కాఫీ తెప్పించేను.)

"బావులేదా నాకథ ?—" అన్నాడు ధనపతి, కాఫీసిప్ చేస్తూ.

"కాఫీ ఎలావుంది ?—" అన్నాను.

"ఫైన్ !—" అన్నాడాయన.

"మీ కథమూ అంత చప్పగా వుంది. చెప్పలేను—" అన్నాను.

"చెంపా ? చెంపాకేం ? — కావలసినంత తెప్పిస్తాను. నీకు పూసిరానిదేమోనని నా భయం. కాసుకోమరి—" అన్నాడు ధనపతి.

క్షణంలో ఆయన రంగీమ మారిపోయింది. తాగుతూన్న కాఫీ సగంలో ఆపి కప్పు టేబిల్ మీద పెట్టి జేబులోంచి వొక చిన్న సీసా బైటికి తీసేడు. అందులోంచి రెండు మాత్రలు తీసి నోట్లో వేసుకుని గుటుక్కున మింగేసేడు. మిగిలిన అరకప్పుకాఫీకూడా చక్కగా వొక్క గుక్కలో ఫినిష్ చేసేసేడు కూచున్న కుర్చీలోనే వెనక్కివాలి తల వెనక్కి వాల్చేసి రిలేక్స్ అయేడు! ఆయన ముఖమ్మీద సుమ్మరింగా చెమటలు పోసుకుంటం చూసి గాభరాపడి పోయేను. తొందరగా లేచి ఫేన్ స్పీడ్ ఆన్‌చేసి రెగ్యులేటర్ ఫుల్‌లో పెట్టేను. ఆయన ఇంకా అవస్థ పడుతూనే వుండడంచూసి ఏదో అవదే అనుకుని — ముందు ఆయన నెక్ టై వదులుచేసేను,

'అబ్బా!—" అన్నాడు ధనపతి.

"ఏమైందండి ?..."

"హుం—"

"డాక్టర్ని ఫోన్ చెయ్యమంటారా?—"

"ఊహుం—"

"మీ వాలకం చూస్తుంటే నాకెందుకో భయంగా వుంది—"

దీనంగా చూసేడాయన నావేపు. ఎవరో పాత పరిచయస్తుణ్ణి చూసి నవ్వినట్టు నవ్వేడు. ఆ నవ్వు చాలా విచిత్రంగా వుంది.

"ఆనందరావ్!..."

"చెప్పండి ఏమిటలా అయిపోయేరు హఠాత్తుగా..."

"హుం—" నవ్వేడు. తేరుకున్నాడు. నవ్వి తేరుకోవడం అలవాటు కాబోలు. కుర్చీలో మామూలుగా కూచున్నాడు.

"ఆనందరావ్! నాకు గుండె జబ్బుందని నీకు తెలీదు—గుండె జబ్బు చాలా ఖరీదైన జబ్బు—మాలాంటివాళ్ళకే వస్తుందని. నాకొచ్చింది ..అబ్బా!......"

"మాత్రలు వేసుకున్నారుగా..."

"వేసుకోవాలి...ఆ క్షణానికి ఆ మాత్రలు వేసుకోకపోతే... అంతే...నా ఫ్యాక్టరీ నా కార్లూ నా సంపద ఏవీ నన్ను రక్షించలేవు... ఇంత పెద్ద ధనపతి గుండెకాయని రక్షించే సాధనమేదో తెలుసా?—ఇదుగో—ఇంత చిన్న మాత్రలు......"

పేలవంగా నవ్వేను. అంతకన్నా ఏం చెయ్యగలను?

"ఈ బతుకింతే ఆనందరావ్!" అన్నాడు ధనపతి—"ఇదం బొవుపడదు—పడనే పడదు—"

"డాక్టర్లు మీకు చెప్పే వుంటారు—మీరు బాగా రెస్ట్ తీసుకోవాలి అనవసరంగా ఎక్సయిట్ కాకూడదు—" అన్నాన్నేను, నేను ధోరణిలో జాలిని కూడా రంగరించి.

ధనవంతులకేం కష్టాలుంటాయ్.

ఎంతచెట్టు కంతగాలి !

"అనవసరంగా ఎక్సయిట్ అవుతున్నానని ఎందుకనుకోవాలి ? అవసరంగానే ఎక్సయిట్ అవుతున్నానేమో!..."

"అదేమిటి ?..."

"అవును—ఆనందరావ్! అనుభవించడానికి అన్నీ వుండి కూడా ఎంత అశాంతిలో అనుభవిస్తున్నాన్నేను!—"

"అంటే—మీ స్వవిషయాలు...అంటే—అంటే "

"చెప్పడానికి నాకులేని మొహమాటం అడగడానికి నీకెందుకూ? చెప్తాను—నువ్వు రాసినా రాయకపోయినా సరే నీకంతా చెప్తాను—"

ఎదురు చూడని మలుపు.

ధనపతి జీవితం వెనక ఏమి అగాధాలున్నాయో ! ?

ప్రశ్నగా చూస్తున్నాను.

కుర్చీలో నుదుటిమీది చెమటలు వొత్తుకుని ఓసారి కథనం పునఃప్రారంభించేడు ధనపతి —

—ఎవరికీ తెలీదు నా అశాంతికి కారణం. ఎవరికీ తెలీదు నా నిజస్వరూపం. పెద్దమనిషినే. కాదన్ను, కాని ప్రతి పెద్దమనిషి లోనూ ఏదో వొక చిన్నబుద్ధి వుంటుందనిపిస్తుంటుంది నాకు, చెప్తాను, చెప్తాను.

నా కుటుంబం గురించి ఏమీ చెప్పలేదు కదూ నీకు ? ... ఫేక్టరీ పెట్టేందుకు నాలుగేండ్ల క్రితం పెళ్ళిచేసుకున్నాన్నేను, ఇష్టంలేని పెళ్ళి. నాకూ ఇష్టంలేదు, ఆవిడకూ ఇష్టంలేదు. అయినా మా యిద్దరికీ పెళ్ళయింది. ఎలా అయిందని అడక్కు. ఎవరికి ఇష్టంలేకున్నా భూమ్మీద పెళ్ళిళ్ళు జరిగిపోతున్నాయి. అలాగే ఇదీను. ఇష్టాయిష్టాల సంగతికూడా వొదిలెయ్యి. ఇంకోటుంది. ఎలాగో—ఒకటి జరుగుతుంది, దానివల్ల మరోటి. దీనివల్ల తప్పనిసరిగా వేరొకటి జరిగిపోతుంది. చివరికిచూస్తే జీవితం [illegible] కనిపిస్తుంది. వెంటపడితే ఎందుక్కావాలి ? జీవితం వొక ఫ్యాక్టరీ ఎందుక్కాకూడదూ ? సరే — ఉపన్యాసం ఏదైతేనేంలే !...

ఆ పెళ్ళివల్ల కాకపోతే నేను ఫ్యాక్టరీ పెట్టేవాణ్ణికాదు, లాభాలు తీసేవాణ్ణికాదు, లక్షలు గడించేవాణ్ణికాదు. నాకు సంఘంలో ప్రతిష్ఠ ఇంతగా పెరిగేది కాదు. ఆ పెళ్ళే జరగకుండకపోతే కళా నా కొడుకయ్యేవాడుకాడు ! ... ...'

అవును, నీకావిషయాలు తెలుసోలేదోనాకు, వొక్క కొడుకేనా అని అడుగుతావు కదూ ? అవును. వొక్క కొడుకే. వొక్కడే వాడుకు. వాళ్ళమ్మంటే నాకు ఎప్పుడూ ఇష్టం లేదు. అఖిలాదేవి — ఆమె పేరు. వూహూం — ఆవిడ్లాలు చెప్పనులేను. అందం, గుణం, చదువు—సంస్కారం ధనం—ఆవిడకేవీ తక్కువకావు. కాని ఆవిడంటే నాకిష్టంలేదు. ఎందుకో ఎప్పుడూ అర్థంకాదు ఇష్టం తెచ్చుకుందామన్నా వీలుపడలేదు. నాకావిడంటే ఇష్టంలేదు సరే — ఆవిడకి నేనంటే అభిమానం వుండొచ్చుగదా ! — వూహూం — అదీలేదు. [illegible]! సమాంతరాలు అనంతంలో కలుస్తాయని గణితంలో సిద్ధాంతం. నేనూ అఖిలామాత్రం అనంతంలోకూడా విభిన్నం !......

కళా పుట్టేడు, వాడు అఖిలనూ నన్నూ కలపలేదు. కాని విడదీయలేదు — మరీ దూరమైపోకుండామాత్రం వుంచేడు. కళా పూర్తిపేరు చంద్రకళాధర్. వాడు నా కొడుకుకాడు. నా ప్రాణం. అఖిలకు విడాకులిచ్చెయ్యాలని అనుకున్నాను, కాని ఇవ్వలేదు. ఎందుకు ? కేవలం కళావల్ల. వాడికి తల్లంటే ఇష్టం. తండ్రంటే ఇష్టం లేదూ ? ఎందుకులేదు ? నేనన్నా ఇష్టమే వాడికి ! అఖిలకి నేనంటే అసహ్యం, కాని కళావల్ల ఆ అసహ్యాన్ని పూర్తిగా ఎప్పుడూ బయటపెట్టేది కాదు.

ద్వేషంలోపుట్టిన కళా ప్రేమించడం మొదలుపెట్టేడు — తల్లినీ, తండ్రినీ !

వాడివల్ల నా జీవితానికి వొక రకమైన తృప్తి లభించింది.

కాని, చెప్పేనుకదూ ? పెద్ద మనిషినైన నాలో చిన్నబుద్ధి మొగ్గలు వెయ్యడం ప్రారంభించింది.

తల్లినీ తండ్రినీ మాత్రమే ప్రేమించలేదు కళా. ప్రపంచాన్నంతటినీ ప్రేమించేడు. ఒకర్నో ఇద్దర్నో ప్రేమించడం ప్రేమించడం కాదనీ, ప్రేమికుడికి అవధులులేవనీ అప్పుడు నాకు తెలీదు. ద్వేషంతో గుండెల్ని పెంచుకోవడం తెలుసుకున్న నాకు ప్రేమంటే ఎట్లాంటిదో తెలిసే అవకాశం ఎక్కడ ?

అవును. కళా ప్రేమించేవాడు. ఫ్యాక్టరీని నేను ప్రేమిస్తే, ఫ్యాక్టరీ వర్కర్లని తాను ప్రేమించేవాడు. డబ్బుని ఇనప్పెట్టెలో పెట్టి నేను ప్రేమిస్తే పాకెట్ మనీగా నే నిచ్చిన వందలూ వేలూ అడిగిన వాడికల్లా లేదనకుండా ఇచ్చేసి "నా దగ్గర డబ్బుంది కాబట్టి

ఇస్తున్నాను - అవసరానికి వినియోగ పడడానికేగా డబ్బు–" అని, ప్రాణంలేని కరెన్సీ నోట్లని ఆ రకంగా ప్రేమించేవాడు కళా, చిన్న పిల్లల్ని ప్రేమించేవాడు, స్నేహితుల్ని ప్రేమించేవాడు, జీవితంలో దెబ్బతిన్నవాళ్ళని ప్రేమించేవాడు, దౌర్భాగ్యుల్ని, దీనుల్ని, హీనుల్ని అందర్నీ ప్రేమించేవాడు!

"ఇంతకీ కళాధర్-అదే చంద్రకళాధర్‌తో మీకు పేచీ ఎందు కొచ్చినట్టు?–"

'నాకా? పేచీయా?" అని నవ్వేడు ధనపతి.

"ఏమో! కళాతో నాకు పేచీ వొచ్చిందో- కళాకి నాతో పేచీ వొచ్చిందో నా కిప్పటికీ సరిగ్గా పూర్తిగా అర్థం కావడంలేదు"

"ఎవరితో-ఎవరికి అయినా.. పేచీ మాట అబద్ధం కాదు కదా.?"

"కాదు."

"అయితే అదెందుకొచ్చినట్టు?"

ధనపతి నావేపు చూసేడు, లోతుగా, వెదుకుతున్నట్టుగా. చూసి నవ్వేడు మళ్ళీ యిలా చెప్పేడు–

కారణాలు కావాలి నీకు. ఏది జరిగినా అలా ఎందుకు జరిగిందో కారణం చెప్పాలి. జరిగిందానికి కారణం, జరగని దానికి కారణం, పేచీ వొచ్చినా కారణమే! పేచీ రాకపోయినా కారణమే! అయిన దానికీ కానిదానికీ ప్రతి చిన్న విషయానికీ కూడా కారణం చెప్తుంటావు నువ్వు. నువ్వేకాదు; ప్రపంచమే అంత. కొన్నిటికి కారణాలుండవు. ఉన్నా తెలిసే కారణాలు కావు, తెలిసినా చెప్పేవికావు, చెప్పినా నమ్మేవి కావు......

దగ్గుతో ఆయాసపడుతూ ఆగేడు ధనపతి. మంచినీళ్ళు అందించేను. గటగటా తాగేసేడు.

"థేంక్స్!"

(ఇంకా ఉంది)

రాత్రులు

శ్రీ దిలావర్

చుక్కల పూల కుప్పలు మోసుకొస్తున్న
మబ్బుల తెప్పలను
సుతారంగా తాకే వెన్నెల కెరటాలతో–
కొమ్మల చంక దిగి
పూరెమ్మల గుండెల్లోకి జారి
గుస గుసలాడే పిల్లతెమ్మెరలతో–
లోకాలను మత్తులోకి జోకొడుతూ
కొండల కోనల గుండెల్లో స్పందిస్తూ
నిశ్శబ్దం శబ్దించే
మృదుల సంగీతంతో–
చీకటి చీరలు విప్పి
అమవసగట్టు మీద వేసి
హిమజలపాతంలో
నగ్నంగా జలకాలాడే
ఆమని లేమలతో–
మనసంపన్నమైన యీ నిశీథులు
ఏ రసవత్ కావ్యాలను తమలో దాచుకున్న,
ఏ రమ్యమైన కలలను సొంతం చేసుకున్న,
అతిలోక సౌందర్య నిధులు....?
అందుకే–
ప్రతిరేయి ముందూ గుండెలు చాపుతున్నాను
ఓ గుప్పెడు మధుర కవితలు దానం చెయ్యండని!
ప్రతిరాత్రికీ రిక్తనేత్రాలు చూపుతున్నాను
ఓ పిడికెడు కలలు ప్రదానం చెయ్యండని

కట్నాలు తీసుకోవచ్చు!

నేను కట్నం తీసుకునే పెళ్లి చేసుకున్నాను!

ఆడపిల్లల తండ్రుల్ని అష్టకష్టాలుపెట్టి యిన్నాళ్లూ వేధించుకు తిన్న మామూలు కట్నంకాదు. అంటే, గుట్టు చప్పుడు కాకుండా గుంజుకునే "వరకట్నం" కాదు. నేను తీసుకున్న కట్నం నీతికి నిజాయితీకి మారుపేరు. వర్ణాంతర వివాహానికి మద్దతుగా ప్రభుత్వం మా దంపతులకిచ్చిన ప్రోత్సాహక బహుమతి.

వరకట్నం ఆశించే దురాశాపరుల్ని శిక్షించే ప్రభుత్వం మమ్మల్ని మనసారా ఆశీర్వదించింది.

వెయ్యి రూపాయల ఆర్థిక సహాయం అందించింది.

ఇది ప్రధాని శ్రీమతి ఇందిరాగాంధి 20 సూత్రాల్లో చెప్పక చెప్పిన అంతర్గత నైతిక సూత్రం.

ఈ కట్నం మీరూ పొందండి.

వరకట్న పిశాచాన్ని సమాజానికి దూరంగా పారద్రోలండి!

సమాచార, పౌరసంబంధ శాఖ, హైదరాబాదు.

5/76 తెలుగు

ఊహా విహంగం

శ్రీ ఎస్. శ్రీవర్ధన

కాల్పనిక జగత్తుల్లో నివసిస్తున్న వాణ్ణి
కలల పూదోటల్లో విహరిస్తున్నవాణ్ణి

కష్టాలనూ, కన్నీళ్ళనూ లోలోపల దాచుకుని
కాంక్షల స్వర్గద్వారాల కేసి ఎగిసిపోతున్నవాణ్ణి

ఆకాశం ఆవలి తీరం మీద
ఆనందం క్రొత్త నక్షత్రంలా మెరిసిపోతున్నవాణ్ణి

అన్నా !
నన్ను కదిలించకు

కన్నీళ్ళనూ, కష్టాలనూ చూపించకు
వెన్నెల వెలుతురుల్లో ఆడుకుంటున్నప్పుడు

కలిసిపోయిన అమావాస్య నల్లదనాన్ని
చూపించకు … … … … …

ఎప్పుడో నా కవిత్వంలో
కర్పూరపు సువాసనలు గుప్పుమంటాయని

ఎప్పుడో నా కవిత్వంలో
ఏడురంగుల పూలు రెక్కలు విప్పుకుంటాయని

ఎన్నెన్ని కలలు, నా చుట్టూ
ఎన్ని కాంక్షల వలలు … … … …

… … … … … … … …
మన్నించు నేస్తం నేను

కన్నీరు గురించి వ్రాయలేను
మానవత్వం మరుగుపడిపోయిన

మనస్సుల గురించి పాడలేను
ఈ ప్రశాంత కాసారంలాంటి హృదయాన్ని కలచకు

నన్ను మళ్ళీ మళ్ళీ పిలవకు
నన్ను ప్రమత్తతలోకి, ఆనందం

సుషుప్తిలోకి జారిపోనీ … … …
అపుడు వ్యథా మరుత్తు నాకేసి ప్రసరించదు

అశ్రుకణ సరిత్తు నా గుండెల మించి ప్రవహించదు
నా పాట దిగంతాల కవతల ఉదాత్తంగా విన్పిస్తుంది

నా కవిత నవ కవితోద్యానాన నూత
నానంద సుమాలు వికసిస్తుంది.

పురాతన జైన అవశేషములు- ఆంధ్రకోస్తా ప్రాంతమునకు జైనవలసలు

డా. టి. వి. జి. శాస్త్రి

హిందూదేశమున అసంఖ్యాకములైన జైనావశేషము లున్నవి. ఇవి ముఖ్యముగా పురాతన దేవాలయములు, శిథిలమైన గుహలు, పూర్వకాలపు నాణెములు, పూసలు, రాతిశాసనము మొదలగువాని రూపములోనుండును. బౌద్ధావశేషములకు నిలయమైన అమరావతి, నాగార్జునకొండ మొదలగు ప్రదేశములు, ఎట్లు కొన్ని వందల సంవత్సరములకు ఒక ప్రత్యేక 'సాంస్కృతిక'స్థాయిని సూచించెనో, అట్లే కొన్ని జైనపవిత్ర స్థలములు, ఒక సాంస్కృతిక స్థాయిని సూచించి, కాలగర్భమున కలిసిపోయినవి. దీనికి ముఖ్యకారణము, ప్రభువులు, ప్రజల ఆదరణ తగ్గుటయని కొంతవరకు చెప్పుకొనవచ్చును. ఒక దేశ చరిత్రలో ఒక మతమునకు చెందిన సంస్కృతి కొన్నివందల సంవత్సరములు సజీవముగా నున్నదనగా ఆ, మతోద్ధారకులదీక్ష, పండితులను పామరులను ఉత్తేజింపజేయగలిగిన ప్రబోధములు, కొంతవరకు కారణమని కూడ చెప్పవచ్చును. ఇందువలన మతప్రచారములో, ప్రబోధకుల అశేష ప్రతిభాశక్తి ఎంతో అవసరము.

ప్రప్రథమముగా హిందూదేశ చరిత్రలో జనరంజకమైన ప్రబోధములు సలిపి జైనమతమునందు ఖ్యాతిగడించిన ధర్మప్రవక్తలలో మొదటివాడు పార్శ్వనాథుడు, రెండవవాడు మహావీరుడు. పార్శ్వనాథుడు చరిత్ర కందని కాలమువాడగుటచే, వాని ప్రబోధములను గూర్చి మనకు విస్పష్టముగా తెలియదు. రెండవవాడు మహావీరుడు, బుద్ధుని సమకాలికుడు. వీరిద్దరు మానవ రూపములో అవతరించి ప్రబోధములు సలిపి చరితార్థులైరి.

జైన గ్రంథములలో వీరిద్దరును తీర్థంకరులను పేరుతో వ్యవహరింపబడుచున్నారు. బౌద్ధులవలె నిర్వాణమనగా వీరు జన్మరాహిత్య సిద్ధాంతమునందు నమ్మకమున్నవారు కారు. అనేక జన్మలనుండియు వచ్చుచున్న ప్రాపంచిక బంధము లన్నిటిని వదలించుకొని ఉత్తీర్ణులై తమ తమ ఆత్మలకు అమరత్వమును సంపాదించుకున్న (దివ్యస్వరూపులు)[1] ఇట్టివారు మొత్తము ఇరువది నలుగురు కలరు. వీరిలో ఇరువది మూడవవాడు 'పార్శ్వనాథుడు' ఆఖరివాడు 'మహావీరుడు.'

మహావీరుడు 'లిచ్ఛవి' వంశమునకు చెందిన క్షత్రియరాజు. ఇతడు బుద్ధుని సమకాలికుడగుటచే[2] స్థూలముగా క్రీస్తుకు పూర్వము 6వ శతాబ్దమువాడని తెలిసికొనవచ్చును.[3] ఇక 'పార్శ్వనాథుని' కాలమును గురించి తెలిసికొనుట గూడ ఎంతో అవసరము. కాని అది నిర్ణయించుట చాల కష్టము. ఏలననగా, వీని కాలమునాటి అవశేషములుగాని, సాహిత్యముగాని, చరిత్రగాని, తెలిసికొనుటకు ఆధారములేమియునులేవు. కాని అనుశ్రుతముగా వచ్చినగాథలు, తరువాత వ్రాయబడిన జైన గ్రంథములనుండి, కొంత కాలనిర్ణయము చేయుటకు వీలగుచున్నది.

జైన గ్రంథములలో, ఇప్పుడు మనకు తెలిసినవానిలో అతి ప్రాచీనమైనది 'బృహత్కథాకోశము'. ఇది 'దిగంబర' జైనులకు ప్రమాణ గ్రంథము. దీనిలో మధుర (ఆగ్రా సమీపములో) లోని పంచస్తూప నికాయమును గురించి కొంత సాహిత్యము సేకరించవచ్చును. ఇచట 'కంకాళి తిల'[4] అను ప్రదేశమందున్న స్తూపము దేవనిర్మితమని సూచింపబడియున్నవి. దీనిని పురస్కరించుకొని అచట త్రవ్వింపగా, జైన బొమ్మ పీఠమొకటి వెలువడెను. దానిపై ఒక శాసనము గలదు. దీనిలో కూడ 'వోడస్తూపము' దేవనిర్మితమని ఉదహరింపబడియున్నది.[5] ఈ శాసనములోని లిపి రెండవ శతాబ్దమునకు చెందినదైయున్నది.

కాగా ఈ జైనస్తూప ప్రస్తావన ఇతర జైన గ్రంథములలో కూడ గలదు. వీనిలో ముఖ్యమైనది హరిభద్రసూరి యనువానిచే వ్రాయబడిన 'ఆవశ్యకనిర్యుక్తి' ఇతర గ్రంథములు, యశస్తిలకచంపు హరివంశము, అయితే 'జినప్రభ' యని వానిచే క్రీ. శ. 14వ శతాబ్దమున ఒక గ్రంథము వ్రాయబడెను. దీనిలో కంకాళి తిలస్థానము ఇటుకలతో నిర్మింపబడినదనిన్ని, ఇది 'సుపార్శ్వనాథుని' స్మారకచిహ్నమనియును వ్రాసెను. ఇంతియేకాక, ఈ నిర్మాణము మహావీరుని నిర్వాణమునకు 250 సంవత్సరములకుముందు జరిగెననికూడ వ్రాసి

యున్నది [6] దీనినిబట్టి మహావీరుడు క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దమునకు చెందినవాడైనచో, అంతకు 3 శతాబ్దముల ముందనగా క్రీస్తుకు పూర్వము 9వ శతాబ్దము పార్శ్వనాథుని కాలమని తెలుచున్నది. ఇందువలన కంకాలితిల స్థూపము, దానిలోనున్న అవశేషములు, ప్రప్రథమ జైన సంస్కృతిని నిర్దేశించుచున్న విషయము గట్టిగా చెప్ప వచ్చును.

ఇక వీరిద్దరకు ముందు అవతరించిన తీర్థంకరులను గురించి తెలిసికొనుట కొంత అసాధ్యము, ఏలననగా పార్శ్వనాథునకు ఎనుబది నాలుగువేల సంవత్సరములకుముందు (84000) నేమినాథుని కాలము. వీరందరకును ప్రథముడైన ఆదినాథుడు కొన్ని యుగాలకు, ముందువాడు. దీనినిబట్టి వీరందరును చరిత్రకు అందని దేవపురుషులుగానే భావించాలి.

ఇవి యిట్లుండగా క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దమునకు చెందిన 'మహావీరుని' గురించి జైనగ్రంథములలో కొన్ని గాథలు కలవు. ఈ గాథలకు ప్రమాణములు, ఆవశ్యకమూర్తి [7] నిషితమూర్తి, [8] వసుదేవహింది [9] మొదలగునవి. వీనియన్నిటిలో 'జీవంతస్వామి' ప్రస్తావన యున్నది. మహావీరుడు తన జీవితకాలములోనే పూజించి ఆరాధింపబడినాడట. ఇందువలననే వీనికి 'జీవంతస్వామి' అని పేరు వచ్చెనట. దీనికి తార్కాణముగా మానవాకృతిలోను, మానవ పరిమాణములోను, గంధపు చెక్కలతో తయారు కాబడిన ఈతని విగ్రహమును గురించి ఒకగాథకలదు. ఉజ్జయిని దేశపురాజగు ప్రద్యోతుడు, ఈ విగ్రహమును అపహరించి, విదిశాపట్టణమున, నెలకొల్పి పూజించెను. [10] గుజరాత్ రాష్ట్రమున బరోడాకు సమీపమున 'అకోటా' అను గ్రామమునందు త్రవ్వకములలో జీవంతస్వామి విగ్రహములు కొన్ని బయటబడెను. ఇవి యు. పి షా 'జైన కళాధ్యయనము' (Studies in Jaina Art) అను గ్రంథమున ప్రచురించిరి. వీనితోబాటు దొరికిన అవశేషములలో సక్కటి సరస్వతి విగ్రహము కూడ కలదు. ఇవి యన్నియు క్రీ. శ. 5–6 శతాబ్దముల నాటివని నిర్ధారణ చేయబడెను. [11]

జైన ధర్మమునకు సంబంధించిన అతి ప్రాచీనమైన కట్టడములు, బీహార్‌లోని బరాబర, నాగార్జుని కొండలలోని గుహలు. ఇవి ఇప్పటికినీ చూడవచ్చును. ఇవి మౌర్యుల కాలమునాటివి (క్రీ.పూ. 3 వ శతాబ్దము). ఇవి జైన అజీవకులకు నెలకొల్పబడెను. ఈ అజీవక సంస్థకు మూలపురుషుడు మంఖలి పుత్రగోసల. ఇతడు మహావీరుని శిష్యుడు. [12] అశోకుని, తరువాత మౌర్యరాజులు, సంప్రతి దశరథుడు ఈ 'అజీవక' సంస్థయందభిమానముకలవారు. వీరి పేర్లుపైన చెప్పిన గుహలలో చెక్కియుండబడుటచేత, గుహలు మౌర్యుల కాలమునకు చెందినవని చెప్పుకొనుటలో ఆక్షేపణలేదు:

పోగా ఇతరజైన అవశేషములలో లోహానిపూర్‌లో దొరికిన విగ్రహము ఒకటి గలదు. ఇది 'నగ్నముగా' మానవాకృతిలోనున్న మొండెము. త్రవ్వకములలో దీనిని క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దమునకు చెందినదని నిర్ధారణ చేసిరి. [13]

మత సంబంధమైన ప్రకరణములో అతి పవిత్రమైనది చైత్యము. జైన సూత్రగ్రంథములలో ఈ చైత్య పూజను గురించి కొంత ప్రస్తావన యున్నది. వీనిని ఊరికి వెలుపల నెలకొల్పెడివారట. అపరంగ సూత్రములో ఇంద్రుడు, రుద్రుడు, స్కందుడు, ముకుందుడు, యక్షుడు, నాగులు మొదలగు వానితోబాటు ఈ చైత్యములుకూడ పూజింపబడెను, అని వ్రాసియున్నది. [14] బౌద్ధ చైత్యములు, చైత్య వృక్షములవలె, ఇవియును, మహావీరుని పరినిర్వాణమును నిర్దేశించును. [15]

క్రీ. శ. 1, 2 శతాబ్దములలో ముఖ్యముగా కుషాన్‌రాజుల కాలములో జైనమతం కొంతవరకు వృద్ధిపొందెను. ఈ కాలమునందు స్తూపములు చైత్యములేగాక, ధర్మచక్రములు, 'ఆయాగపట్టము'లు (జైన పవిత్ర చిహ్నములు చెక్కిన రాతిబిళ్ళలు) ధ్వజములు. స్తంభములు, శ్రీవత్స, పద్మము, మీనయుగళము, మొదలగునవన్నియు తీర్థంకరులతోబాటు, పూజించబడెడివి. మథురలోని త్రవ్వకములలో ఒక 'ఆయాగపట్ట' ము లభించెను. దాని క్రిందనున్న శాసనములో నమో అర్హతో మహావీరస మథురకన... [16] అని వ్రాసియున్నది.

మరికొన్ని ఆయాగ పట్టములలో స్తూపచిత్రమునుగీచి, దాని ఇరుప్రక్కలను భక్తులు ప్రణమిల్లుచునట్లు గలవు. లక్నో సంగ్రహాలయమునందు భద్రపరచిన రాతి బిళ్ళలో ఋషభ నాథుని ఎదుట, నిరంజన నృత్యము జేయుచున్న చక్కని దృశ్యము గలదు [17]

కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతములో కొంతమంది జైన ప్రచారకులు వలసవచ్చి మత ప్రబోధము చేసిరి అని చెప్పుటకు కొన్ని ఆధారములు గలవు. ఈ కోస్తా ప్రాంతమునకు ఒరిస్సా రాష్ట్రము దాటిరావలెను. ఇందువలన ఒరిస్సా ప్రాంతములయందున్న జైనావశేషములను తెలిసికొనుట ముందు అవసరము. వీనిలో అతి ప్రాచీనమైనవి ఖండగిరి — ఉదయగిరి కొండలు. వీనిలో హాథిగుంఫా అను గుహలో ఒక శాసనము గలదు. ఈ శాసనము అర్హతులకు, సిద్ధులకు ప్రణయాంజలితో మొదలిడును గావున, ఇది జైన సంప్రదాయమునకు చెందినదని చెప్పుకొనవచ్చును. ఇది చేడి రాజగు ఖారవేలునిచే వేయించబడిన శాసనము. మగధరాజగు నందుడు ఈ ప్రాంతమును జయించి జైన విగ్రహము నొకదానిని అపహరించుటచే, ఖారవేలుడు, తిరిగి మగధపై దండయాత్ర సాగించి, ఆ విగ్రహమును తిరిగి తీసికొనివచ్చుట వాని దిగ్విజయ ప్రస్తావన శాసనమునందగుపించును.

పైన ఉదహరించిన జైన విగ్రహము పార్శ్వనాథునిదేనని ఊహించవచ్చును. ఏలనన శ్వేతాంబర దిగంబర జైన సంప్రదాయముల సాహిత్యములయందును, ఈ ప్రదేశమునందు పార్శ్వనాథుని పూజలు జరుగుచుండెడివని తెలియవచ్చుచున్నవి. దీనినిబట్టి మహావీరుని కాలమునకు ముందుగనే, ఈ ప్రదేశమునందు జైనమత వ్యాపన అయినట్లు మత ప్రచారములు జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. కోస్తా ఆంధ్రప్రాంతమునందుకూడ పార్శ్వనాథుని పూజలు, మత ప్రచారము మౌర్యుల కాలమునుండి జరుగుచుండెడివని చెప్పుకొనుటలో ఆక్షేపణలేదు.

కాని పురావస్తు శాస్త్రవేత్తలకు, ఆంధ్రదేశమున ఎక్కువ జైన అవశేషములు ఎందుకు కనిపించవు అను సమస్య వెలువడును. విషయమునకు ఏవో కొన్ని దృష్టాంతములు ఉండితీరవలెను. ఇది కొంత విమర్శన దృష్ట్యా ఆలోచించి చూచిన, ఈ మధ్య బయల్పడిన అవశేషములు కొంత ఈ సమస్యను పరిష్కారము చేయుటకు ఉపయోగపడును.

భౌగోళికముగా కోస్తా ఆంధ్రప్రాంతమంతయు, ఎత్తైన కొండలుగాకాక, బల్లపరుపుగనుండి, క్రింద కనిపించు చిట్టి బయళ్ళ అందమును తిలకించుటకు చక్కగనుండును. క్రింద ప్రవహించు నదులు, కొండలపైన వసతులు ఏర్పరచుకొనుటకు వీలు కలుగ చేసినవి. ఇందువలన విమర్శన దృష్ట్యా ఈ కొండలలో కనుపించు అవశేషములను చూచినచో, జైన సంస్కృతి ఛాయలు కొన్ని కనిపించుచున్నవి. వానిపై ఇప్పుడు పైకి కన్పించు బౌద్ధావశేషము లన్నియూ, క్రీ. పూ. రెండవ శతాబ్దమునాటివి కానియు క్రీ. శ. 6వ లేక 7వ శతాబ్దము తరువాత వచ్చినవని వానిలోనున్న వాస్తు శిల్పకళ మొదలగువాటివలన తెలియుచున్నది.[18] కాగా అలెగ్జాండరె ఈ ప్రాంతములందు గావించిన త్రవ్వకములలో దొరికిన 'ఆయాగ పట్టములు' స్వస్తికలు, మట్టి ముద్రలు, గాజుల బిళ్ళలు మొదలగునవి.[19] ఇవియన్నియు మధురలో దొరికిన పూర్వజైన అవశేషములను పోలియున్నవి.[20] వీటితోపాటు ఈమధ్య గుంటుపల్లిలో బయటబడ్డ మహామేఘవాహనుని (ఖారవేల) శాసనము జైన సంప్రదాయమును ధ్రువపరచుచున్నది.[21]

ఇక గుంటుపల్లిలోని గుహలకు, బీహారులోని 'అజీవక' లకు విశ్లేషింపబడిన గుహలకు,[22] వాస్తు విషయములో ఏమాత్రము తేడా కనిపించదు. గుండ్రముగానున్న చైత్యగృహము, వృత్తాకారములో గోడలపైన కన్పించు వితానము, మొదలగునవి బీహారు కొండలలో తప్ప, ఆంధ్రప్రాంతములలో మరెచ్చటను కనిపించదు కాగా, గుంటుపల్లి కొండపైనున్న శిలామండపములు, బొజ్జన కొండలోని ఏకాండిక శిలామండపములు,[23] ఒకే రకముగ కన్పించును.

ఇవిగాక, రామతీర్థం, శాలిహుండం మొదలగుచోట, రాతిలో మల్చబడిన చిన్న చిన్న ఉద్దేశిక స్తూపములు కొన్ని త్రవ్వకములలో బయటబడెను.[24] ఇట్లుండునవి, 'కంకాళితిల', త్రవ్వకములలో బయటబడ్డ రాతి ఫలకముల బొమ్మలలో కనుపించును. ఇవియును, ఆయాగపటములు, స్వస్తిక మొదలగు జైన పూజార్హములైన పవిత్ర చిహ్నములు.

ఇక ఒరిస్సా—కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతములలోని అవశేషములు, కృష్ణానదీతీర ప్రాంత అవశేషములు, రెండు భిన్న సంప్రదాయములను సూచించుచున్నవి. కాని ఈ రెండు మౌర్యుల కాలము నాటివే. శాలిహుండం కొండపై అశోకుని పేరు లిఖింపబడిన శిలా పీఠ మొకటి దొరికినది.[25] అమరావతిలోని త్రవ్వకములలోని ఎన్.బి.పి. మృణ్మయ పాత్రలు, కృష్ణానదీప్రాంతమున మౌర్యులకాలమును సూచించు చున్నవి.[26] వీరి కాలమున అయోధ్యలోని ఇక్ష్వాకు వంశపు రాజులు కొంతమంది కోస్తా ప్రాంతములోని జైన సంప్రదాయమునకు మరికొందరు వింధ్య పర్వతములనుదాటి, పశ్చిమగోదావరీ ప్రాంతము మీదుగా, దక్కన్ పీఠభూమినిచేరి, కృష్ణానదీ ప్రాంతమునకు వలస వచ్చిన ఇక్ష్వాకులు, బౌద్ధ సంప్రదాయమునకు కారకులైరని ఊహింపవచ్చును.

కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతములకు వాయవ్యమునగానున్న బిలాస్ పూర్ చట్టీస్ ఘడ్ ప్రాంతము ఒకప్పుడు 'మహా కోసల' అని పిలువబడుచూ యుండెడిది. ఇది మౌర్యుల కాలములో నాగజాతివారి స్థావరమైయుండెను. వీరిచట రాజ్యమేలినట్లు చారిత్రకముగా, పురావస్తు శాస్త్రరీత్యా ధ్రువీకరింపవచ్చును.[27] వీరికి కేవలము సర్పము పై నమ్మకము తప్ప మరేమతమును దగ్గరకు రానిచ్చెడివారు కారు. అయినప్పటికీ మహావీరుని ప్రబోధములకు ముగ్ధులై జైన మతమును అవలంబించిరి. తిరిగి జైన ప్రబోధకులు, నాగపూజలను ఆదరించి యుండుటచే, నాగకులజులలో జైనధర్మమునందు గురి కుదిరి యుండవచ్చును. ఒరిస్సా ఆంధ్ర, మైసూర్ ప్రాంతములో ఇప్పటికి కనుపించు నాగ ప్రతిష్ఠలు, పూజలు మౌర్యకాలమునాటి జైన ప్రబోధకులు, ప్రజలలో కల్పించిన నమ్మకమై యుండవచ్చును.

ఇక జైనమతం కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతమునందు ప్రవేశపెట్టిన ఈ ఇక్ష్వాకు లెవ్వరు అన్న ప్రశ్నకు క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దమునకు చెందిన, ధర్మామృతమను, దిగంబరశాఖ ప్రమాణ గ్రంథములో ఈ గాథయున్నది.[28]

అంగదేశంలో యశోధరుడను ఇక్ష్వాకు రాజుండేవాడు ఇతడు జైనమతాభిమాని. వెంగిమండలమందున్న ప్రకృతిశోభకు ముగ్ధుడై, ప్రతిపాల పురమనుచోట స్థావరమేర్పరచుకొని, రాజ్యమును తన

ముగ్గురు కొడుకులైన, అనంత వీర్యుడు, శ్రీధరుడు, వీరబలుడు, అనురాగికి వదలి తపస్సు చేసుకొనుచుండెను. తరువాత వాని కొడుకులుకూడ ఈ ప్రదేశమును చూచి ముగ్ధులై జీవన్ముక్తికి, తండ్రి వలె తపస్సుచేయుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. కాని మంత్రి రాజ్యభ్రష్టు డగునని, ఆలోచించి, పెద్దవానిని తిరిగి అంగదేశమునకు తీసుకొని పోవుటకు ప్రయత్నముచేసెను. కాని జైనధర్మపరాయణుడై తపస్సులో నిమగ్నుడైయుండెను. లాభములేక రెండవ వాని నడుగగా, ప్రతిపాల పురము(భట్టిప్రోలు) ననేయుండి రాజ్యముచేసెదని మంత్రికి మాట ఇచ్చెను.[29]

ఇక ఆంధ్రదేశమునకు, అనగా ఆంధ్ర అను పదమునకు, జైనులకు కొంత సంబంధం కలిపిస్తుంది. ఆంధ్ర, అంధ అను ప్రాకృత పదముండి వచ్చినదని చెప్పచున్నచో, ఆంధ్రులు గుడ్డి వారా అన్న ప్రశ్నకు, ధర్మామృతమందు ఒక జైనగాథ కలదు.[30]

ప్రతిపాల పురమునందు 'ధనదుడను', ఇక్ష్వాకురాజు పరిపాలిస్తూవుండేవాడు. అతడు సంఘసిరియనువాని కుమార్తెయైన 'కమలసిరిని' పెండ్లాడెను. సంఘసిరి అపారమైన బౌద్ధ ధర్మాభిమాని. ధనదుడు జైనుడగుటచే తన భార్య, మామగారి అభిప్రాయములు కొంత కటుగ్గా వుండేవి. అయితే తన భార్యయైన కమలసిరిని ఒప్పించి, జైనమతం ఇప్పించాడు. కాని మామగారిని మటుకు ఒప్పించలేక పొయ్యాడు. ఒక సందర్భంలో జైన 'చరణరాసులు' వచ్చి తన కొలువుకూటమునందుండగా, బౌద్ధుల ప్రస్తావనవచ్చి, తన మామగారి అభిప్రాయమును వారికి చెప్పెను. దానికి వారు తమ ప్రతిభాశక్తిచే, జైన ధర్మముపైన సంఘసిరికి నమ్మకము గలిగించి, జైన ధర్మమున అవలంబించునట్లు వాగ్దానము తీసుకొని వెడలిపోయిరి. కాని అతడు, కొన్ని రోజులైనతర్వాత, తన అభిప్రాయమును తిరిగి మార్చుకొని, బౌద్ధుడయ్యెను. దీనికి చరణరాసులు కోపించి, సంఘసిరిని, బౌద్ధమతాభిమానులను, ఏడుతరముల వరకు అంధులగుదురని శపించి వెళ్ళిపోయెను. వేరే ప్రత్యేకముగ ధాన్యకటకమునందు అంధకులని వ్యవహరింపబడెడువారు.

దీనినిబట్టి జైనులకు, బౌద్ధులకు బద్ధ వైరములుండినవని తెలిపోవుచున్నది. రాగా అమరావతిలో మొట్టమొదట అంధక[31] బౌద్ధులు, పూర్వ శైలులు అపర శైలులు, మహిషాశకులు, మొదలగు పేర్లతో శాఖోప శాఖలుగ విడిపోయిరి. తరువాత భట్టిప్రోలు ప్రాంతము (ప్రతిపాలపురము) మొదట జైనుల ముఖ్య స్థావరమై, తరువాత బౌద్ధుల ప్రాబల్యము ఎక్కువగుటవలన బౌద్ధస్థానముగ మారి యుండవచ్చునని తెలుచున్నది.

మహావీరుడు క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునకు చెందినవాడని అదివరకే తెలుసుకొంటిమి. ఇతడు తన జీవితకాలంలో, కళింగ దేశములోని కుమార గిరిప్రాంతమునకువచ్చి, జైనధర్మమును బోధించినట్లుగ ధర్మామృతమందు ఉదహరింపబడియున్నది. తరువాత జైనమత ప్రచారములో ముఖ్య పాత్రవహించినవాడు, అతని శిష్యుడు భద్రబాహుడు.[32] ఇతడు అశేష ప్రతిభాశక్తి గలవాడగుటవేత, చౌర్యచంద్రగుప్త, మహారాజునే, ఆంధ్రదేశమునకు తీసుకొనివచ్చెనను గాథ శ్రీశైల ప్రాంతమునందు చెప్పకొనెదరు. ఇతడే జైన ఇక్ష్వాకు రాజులు, కోస్తా ఆంధ్రప్రాంతమునకు వలస వచ్చుటకు, దోహదమిచ్చియుండవచ్చును.

క్రీ. శ. రెండవ శతాబ్దమున జైన మతమును పునరుద్ధరించుటకు మరికొందరు ధర్మప్రవక్తలు దక్షిణహిందూదేశమునకు వలస వచ్చిరి. దీనికి నాయకుడు కాలకాచార్యుడు. ఇతడు నిమిత్తశాస్త్రము క్షుణ్ణముగా తెలిసినవాడు. పంచకల్పమను గ్రంథమునకు భాష్యము రచించెను. గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి సమకాలికుడు. ఈ రాజులు కాలకాచార్యుడు దర్శించి ఆరాజ్య భవిష్యత్తును, ప్రపంచ భవిష్యత్తుకూడ చర్చించినట్లు తెలియుచున్నది.[33]

అమరావతిలో యిటీవల దొరికిన సంఘశాసనమునుండి, కొన్ని విషయములు సేకరింపవచ్చును.[34] ఈ శాసనములోని మూడవ పంక్తిలో 'నేరణో బహూని, అను మూడు పదములనుబట్టి, కళింగదేశము దగ్గర ప్రాంతములలో, జైన తాపసులు నివసించు ప్రదేశములని ఎంచి యుద్ధములో ఆ ప్రదేశములను రక్తసిక్తము చేయుట ఇష్టము లేక, ఆపించెనని స్ఫురింపజేయుచున్నది. శాలిహుండం, రామతీర్థం, బొజ్జనకొండ, గుంటుపల్లి మొదలగు ప్రదేశములలో జైనబెట్టలు, బసతులు, తీర్థములు యుండెడివని, అచట కనుపించు అవశేషములనుబట్టి తెలుసుకొనవచ్చును.

ఇక బెట్ట, బసతి, మొదలగునవి క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దము వరకు యున్నట్లు చారిత్రకముగ గూడ తెలియుచున్నది. కోస్తా ప్రాంతమునేలిన చాళుక్యరాజగు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు, జైనమతమునట్ల విశ్వాస అభిమానమున్నవాడు. ఇతని భార్య అయ్యన మహాదేవి, విజయవాడలోని దుర్గ కొండపై 'నడుంబవసతి' నొకదానిని స్థాపించెను.[35] ఇది ప్రజ్ఞాశాలియైన కవి భద్రాచార్యుని ఆధ్వర్యంలో వుండెడిదట.

ఆంధ్రదేశములో క్రీ. శ. మూడవ శతాబ్దమువరకు, వ్యాపారము చేయువారిని శ్రేష్ఠులని పిల్చెడివారు.[36] ఇప్పుడుకూడ కొంత మందికి సెట్టి, చెట్టి అను పదములు వ్యవహారములోనున్నవి. కాని బాహుళ్యంగా వీరిని కోమట్లని పిల్చుచున్నాము. వీరు జైనులూరు శాస్త్రములనందుకూడ కోమట్లనే పిలువబడుచున్నారు. భద్రబాహు

ప్రబోధములకు ఉత్తేజితుడై శ్రావణబెళగొల ప్రాంతమునందు స్థావరము చేసికొనిరి. తరువాత గోమతేశ్వరుని ఆరాధ్య దైవముగ జేసుకొనిరి. వారే గోపురులు వ్యావహారికములో వీరు కోసట్లుగ రూపొంది యుండవచ్చును.

ఇట్లు జైనమత ప్రవక్తల వలసలెన్నియో కోస్తా ప్రాంతము లకు వచ్చి జైనక్షేత్రములను ఏర్పరచిరి. దాని బౌద్ధులయందున్న నమ్మకము, ప్రజలకు జైనులయందు లేకుండెను. ఏలనన జైనధర్మ ధర్మమునందున్న కర్మకాండలు ఆచరించుటకు ఎంతో కష్టముగా నుండెడివి. బౌద్ధుల మాధ్యమికవాదము అర్థము చేసుకొనుటకు, సులభముగా నుండుటయేగాక, నైష్టిక కర్మలు ఎక్కువ ప్రాధా న్యములేదు. ఇదియునుగాక, ఆచార్య నాగార్జునుడు, బుద్ధఘోషా చార్యులు, ఆర్యదేవుడు మొదలగు ప్రతిభావంతులు, బౌద్ధమత ప్రగ తికి దోహదమిచ్చిరి.[37]

ఏది ఏమైనప్పటికి జైన ప్రబోధములలో ముఖ్యముగ గమనింప వలసిన విషయము మానవ జీవిత పరమావధి [illegible] తద్ సత్యం అన్న సూక్తిలో కొంత అభేదన ఉండకతప్పదు కాని జైన ధర్మ ప్రకారము, ధర్మబద్ధముగానున్న జీవికి, ప్రాపంచిక బంధములనుండి తప్పించుకొని ఒక పవిత్రస్థాయిని అందుకొన్న స్వర్గసీమ. ఈ విష యమే ప్రతిభావంతులైన ప్రవక్తలు, ఆంధ్రదేశమునకు ప్రప్రథమ ముగా అందజేసి, జైనమత స్థాపనకు దోహదము నిచ్చిరి.

అ ధో జ్ఞా పి క లు

1. ఓర్ఛా మ్యూజియం ఆధ్వర్యంతో 'జైన సంస్కృతి'ని గురించి భోపాల్‌లో మార్చి 23 నుండి 25 వరకు సభలు జరిగెను. ఈ సందర్భమున తయారుచేయబడిన వ్యాసమును ఆధారము చేసుకొని ఇది తయారుచేయబడినది.
2. **Encyclopidia of Religious and Ethics Vop No.**
3. చరిత్రలో క్రీస్తుకు పూర్వము 563 సంవత్సరమును ఇతడు జన్మించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇది కేవలము బౌద్ధ సంగీతులను **(Buddhist councils)** ను ఆధార ముగా చేసుకొని చెప్పగలిగినది. బౌద్ధుల 'సుత్తపిటక' వినయ పిటక అను గ్రంథములు, బుద్ధుని పరినిర్వాణము కాగానే సేకరించిపెట్టినియు, మొదటి సంగీతి, మూడవ సంగీతి మగధదేశమునందు రాజగృహములో జరిగెననియు, మూడ వది అశోకుని కాలమున జరుగుటచే, గ్రీకుచరిత్రలో అశో కుని కాలము సంగతి ఉదాహరించి యుండుటవలన కూడ, పైన చెప్పిన క్రీ. పూ. 563 సంవత్సరములు సరిపోవు చున్నది.
4. **Smith V. Jaina Stupa Plate XII ;**
5. తారనాథుడు, నాగకళ, దేవకళ, అను పదములను వాడెను అశోకుడు మధురలోని స్థూపమును నిర్మించుటకు 'యక్ష కళాకారులను' వినియోగించినట్లు తడు చెప్పెను. ఆవశ్యక వృత్తి అను గ్రంథములో నిర్యుక్తిగాథ 1012 పే 454 కూడ చూడుడు.
6. జినప్రభసూరి వ్రాసిన గ్రంథం క్రీ. శ. 14 కాలంనాటి దైనప్పటికి, జైన అవశేషములు, కట్టడములను గురించి చాలా విపులముగా వర్ణింపబడి యున్నవి. మధురలోని జైన స్థూపము, పార్శ్వనాథుని కాలములోనే కొంత జీర్ణోద్ధరణ సంస్కారము జరిగెనని, తరువాత వెయ్యి సంవత్సరములైన తర్వాత, 'బప్పభట్టి సూరి' లను వానిచే తిరిగి జీర్ణోద్ధరణ గావింపబడెనని వ్రాసెను.
7. ఆవశ్యక చూర్ణి. పే 223-227.
8. ఇది ఒక రాజవృత్త గ్రంథము ఇది క్రీ. శ. 1100 శతా బ్దమునకు చెందినది.
9. ఇది జైన ధర్మంలో 'ప్రేమసాహిత్యాన్ని' నిర్దేశించు గ్రంథము. క్రీ. శ. 5వ శతాబ్దమునకు చెందిన 'సంఘ దాసగని' వాచకమునకనుసరించి ఈ పుస్తకము వ్రాయ బడెను.
10. మహావీర, బుద్ధుల చరిత్రలో 'ప్రచండ ప్రద్యోత' రాజును గురించి అనేక ప్రస్తావనలు కలవు. అలాగా ఇతడు వీరి సమ కాలికుడని నిర్ధారణ యగుచున్నది
    Fuhrer A. Antiquities of the Buddha's birth place in the Napalese Tarai-1972. P. 5.
    జ్ఞాతధర్మకథా సూత్రములోను, భాగవతి సూత్రము లోను, మహావీరుని ప్రబోధములను విని, ఇతడు ఇంద్రుడో, యముడో అనుకొనెడివారని వ్రాసియున్నది.
11. **Subba Rao B. Baroda Through the Age P. 97-100**
12. **Fuhrer A** పైన ఉదహరించిన గ్రంథము చూడుడు
13. ఇది హంపిలో దొరికిన 'విశ్వదేవతామూర్తులు' అను పేరుతో వ్యవహరింపబడుచున్న అవశేషములను పోలి

యున్నది. జైన తీర్థంకరుని మొండెము వుండవచ్చునని కొంతమంది అభిప్రాయము. దీనిపైనున్న 'నమవుదనం' ఒక్కటే ఆర్యుల కాలమునాటిదని చెప్పుటకు ఆధారమని కొందరి అభిప్రాయము.

14. యు. పి. షా గ్రంథమును చూడుడు. పే-6.
15. జైనులకు 'భూపుత్రిక,' 'గుణశిలా' చైత్యములు, బౌద్ధులకు గౌతమ ఆనందచైత్యములు ముఖ్యముగా చెప్పుకొనదగినవి.
16. Epigraphia Indica Vol II. P. 200.
17. ఇది మహావీరుని జన్మదినోత్సవమును నిర్దేశించును.
18. కృష్ణానది ప్రవహించు ప్రాంతమునయున్న బౌద్ధక్షేత్రములకు కోస్తాప్రాంతములనున్న శాలిహుండం, రామతీర్థం బొజ్జనకొండ, మొదలగు బౌద్ధక్షేత్రములకు చాలా తేడా కన్పించుచున్నది. ఈ తేడా పూర్వపు సంప్రదాయములు మారి, మరొక సంప్రదాయమును అవలంబించుటలో వచ్చినది.
19. Annual Report of the Archaeological Department : Southern circle 1919-20. P. 38
20. Smith V. A. The Jaina Stupa Pl XX-XXII
21. Subrahmanyam R. The Guntupally Inscription of Kharavela.
22. Fuhrer : of cit P. 5.
23. Annual Report of the Archaeological Department : Southern circle 1908-09. P. 17.
24. హైదరాబాదు భారత పురావస్తు పర్యవేక్షణ కార్యాలయములో ఈ ప్రాంతమునుండి వచ్చిన జైన ఉద్దేశిక స్తూపములు భద్రపరుపబడియున్నవి.
25. Epigraphia Indica Vol XXXI, 14. P. 87, 88.
26. ధరణికోటలో ఎమ్. వెంకటరామయ్య త్రవ్వకములలోను, అమరావతిలో ఐ. కార్తికేయశర్మ త్రవ్వకములలోను ఇవి బయటబడెను.
27. Padmavati : Indian History Congress : (Gwalior) P. 28.
28. Desai P. B. Jainism in South India and some Jaina Epigraphs (1957) P. 2
29. ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము 3. (1959) పే. 546. చేజెర్లలోని కపోతేశ్వరస్వామి దేవాలయస్థలపురాణములో ఇదె గాధను సూచించుచున్నది. Sastri T.V.G. A Bhumija Temple from a chaityagrha అను వ్యాసము Itihas, Vol III No 1 చూడుడు. దీనినిబట్టి ఈ కపోతేశ్వరాలయము మొదట జినాలయమై యుండునేమో?
30. Desai P. B. I bid P.
31. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము 1034 పే. 29.
32. భద్రబాహుడు నమస్కార నిర్యుక్తిని ఆదేశించిన ప్రకారం ఇది ఇతడు రచించిన పంచపరమేష్ఠి మంత్రము.

    "ణమో అరహంతాణం
    ణమో సిద్ధాణం
    ణమో ఆయరియాణం
    ణమో ఉవజ్ఝాయాణం
    ణమోలోయే సవ్వసాహూణం"

33. Shah U. P. I bid P. 80
34. భారతి. మార్చి 73 పే 46.
35. Journal of Andhra Historical Research Society Vol XVI. P. 42.
36. స్కందక పర్వతశ్రేష్ఠి అను శాసనము నాగార్జునకొండలో దొరికెను.
37. జగ్గయ్యపేటలో దొరికిన శాసనములనుబట్టి.

అమృతస్య పుత్రాః

శ్రీ వాడారి

నేను అస్పృశ్యుడను కాను
నా ధర్మంలో అస్పృశ్యత లేదు.
వైదిక ప్రపంచంలో విశ్వమానవుడే ఉన్నాడు
వాని ఇల్లు వసుధైక కుటుంబమన్నాడు.

జ్ఞానికి వ్యత్యాసాలు లేవు
పండితాః సమదర్శినా యని
అంటూంది నా భగవద్గీత
అదే నా జాతీయత

భగవంతుడెవరు ? తండ్రి యెవరు?
వ్యాసుడెవరు? వాల్మీకి యెవరు?
అరుంధతి యెవరి భార్య?
రాముడెవరు? కృష్ణుడెవరు?
గుహుడెవరు? శంబూకుడెవరు?
వీరంతా జన్మతో శూద్రులే కదా?
కర్మతో ద్విజులైన వారే సదా!

ఎక్కడుందిందులో కులాల ప్రమేయం
చూపించగలవా అభివృద్ధి నిరోధకం

నా చరిత్ర గతి శిలవ్రాసినది
నా జాతి ప్రగతి కీలకమైనది
నా ధర్మాన్ని తెలియని వారు
ఏమేమో వాగుతున్నారు.

వేద వేదాల అంగాలు
నారాయణ గురువు ప్రసంగాలు
కబీరుదాసు గీతాలు
తిరువళ్ళువరు నీతులు
ఏ జాతి వారసత్వమైనాయి?
ఏ జాతి ఆరాధ్యమైనాయి?

వీరంతా నిమ్న జాతీయులే కదా?
వీరంతా జ్ఞానులై నడిచిన వారే సదా!
అందులో సమతత్వమెక్కడున్నది
అక్కడంతా సజాతీయత్వం విలసిల్లుతున్నది.
తెలియని మతాంతరులెవరో అంటున్నారు.
అజ్ఞానులైన వారందరో నిందిస్తున్నారు.

* *

"అప్రతి నాం జాతిః" అన్న దిశ చూపి
"ఆత్మవత్ సర్వభూతాని" అన్న నీతి మనది.
"ఈశావాస్యమిదం సర్వం" అన్న సామ్యవాదం
"పరోపకారార్థ మిదం శరీరం" అన్న ధర్మబలం,

అందుకే మండలాకాలమిచ్చినా
ఎంపిదాల పరువు వ్యాపకుండనా
యుగాల్ని మానవత దాటవని
సమానతను సాధించిన జాతి నాది.

* * *

నిమ్నుల ప్రాంగణాలలోని రామకృష్ణుడు.
దళితుల నుద్ధరించ మన్న వివేకానందుడు
అందరికీ వైదిక ధర్మం చెప్పిన దయానందుడు
అంటరానితనాన్ని కడిగేసిన గాంధి మహాత్ముడు.

"[illegible] ప్రజాః సర్వే" అన్నారు వారు
అందరూ ఒక చోటికి రావాలని ప్రబోధిస్తున్నారు నేడు.)
నా చరిత్రంతా నిమ్న జాతి ఉద్ధరణమే.
దళితుడైనా క్రమాభివృద్ధిలో ధార్మికుడే.

జన్మంతోనే బ్రాహ్మణుడు కాలేడు
కర్మతో యోగ్యుడైనా ద్విజుడౌతాడు.
మా ధర్మంలో మనువు వ్రాసినాడు
పరమపద సోపానం చూపాడు.
చరిత్ర చూడక మిన్న ప్రశ్నలు దాటి చెప్పుతారెందుకు?
ప్రబోధాన్ని దాటి కుప్పిగంతులేస్తారెందుకు?

* * *

ఇపుడే . . . . ?
అంటరానితనం లేదంటారా?

నీ చుట్టూ ఉన్నదాన్ని కాదంటావా?
కాదనలేను దానికి చరిత్ర ఉంది
కాదనలేను దానికి చికిత్స ఉంది
అంటరాని వారెవరో తెలుసుకోవాలి
అంటరానితనమేదో విమర్శించుకోవాలి.

* * *

బ్రాహ్మణుడనని చండాల విషం నడిపేవాడు
హైందవుడనని హిందూ ధర్మం లేనివాడు
వైదికుడనని త్రాగుబోతై తిరుగువాడు
జూదమాడువాడు — వ్యభిచారం చేయువాడు
పుట్టగానే కులం వస్తుందన్నవాడు
పారంపర్యతకు బీజమల్లినవాడు
నన్ను తాకకు అన్న విచార హీనుడు
విశాల ధర్మాన్ని వంటింట్లో దాచినవాడు
తన కోసం గుళ్ళు కట్టి మందిని రానివ్వనివాడు
మతం మారిన వాని చూచి బాధ లేనివాడు
దేశానికి ద్రోహం తలపెట్టేవాడు
విదేశాలకి దాసోహం అన్నవాడు
దొంగ వ్యాపారం చేస్తున్నవాడు.

ద్రోహానికి సమయం చూస్తున్నవాడు
ఆర్యదృష్టి లేనివాడు
హైందవ నిష్ఠ రానివాడు
స్వాభిమానం లేనివాడు
శాస్త్రజ్ఞానం రానివాడు
మొద్దుబారిన మతంవాడు
బుద్ధి లేని తరంవాడు
వీరంతా అంటరాని వారు
వీరే అస్పృశ్యులౌతారు.

ఇలా ఉంటూంది నా హైందవం
ఆత్మోన్నతికి అది బాంధవం

* *

వికాస మార్గంలోనే విభిన్న తత్వాలు
విభిన్నతలో ఉన్నాయి ఏకతకు మార్గాలు
మతాచార్యులు చేసిన ప్రసంగాలు
నా జాతిలోన పరస్పర పూరకాలు

ద్వాదశ శతాబ్దాల బానిసను నేను
దారి తప్పిన మార్గాలనేకం భరించినాను
ఈ సుదీర్ఘ కాలంలో చెత్త చెదారాలు
దురాచారాలు వచ్చి చేరినవిందులో
అంటరానితనంగా చోటు చేసుకున్నాయి సందులో.

ఈ మూర్ఖాచారాలు కాల ప్రభావ జనితాలు
ఆ ప్రభావాల్లో మొలచిన పోరాటాలు
స్వార్థుల మెదళ్ళో ఇన్ని దినాలు బ్రతికినవి
ఆ చాపరుల పిలకల్లో శాశ్వతంగా నిలిచినవి

కాలజ్ఞానం నా వాళ్ళకి కలిగిననాడు
కనిపించకుండా పోతుంది చూడు.

నేను విజ్ఞానం సాధించిననాడు
నా వైదిక లోకం శోధించిననాడు
నా ధర్మమేమిటో నాకు తెలిసిన రోజు
నన్ను తాకనన్నవాడు పట్టే బూజు.
మార్పుకోసం మతం మార్చుకోను
ప్రగతికోసం జడవాదం పూనబోను
హైందవేతరుడికి నా హక్కు పంచరాదు
ఆర్య భావం లేనివాడు హరిజనుడు కాడు.
నేను ఆత్మాభిమానం గల అమృతస్య పుత్రుడను
నేను సంపూర్ణ హైందవుడను
నేనే ప్రపంచ శాంతికి బంధువుడను.

స్వర్గీయ కోకా సుబ్బారావు: రాజ్యాంగ సంస్కరణలు

శ్రీ కాకుమాను తారానాథ్

"The people of the American States, holding the sovereignty in their own hands, have no occasion to exact any pledges from any one for a due observation of individual rights; but the aggressive tendency of power is such that they have deemed it of no small importance, that in framing the instruments under which their governments are to be administered by their agents, they should repeat and reenact this guarantee, and thereby adopt it as a principle of constitutional protection."

Judge Cooley in his "Constitutional Limitations" quoted by Justice Das in Goplan's case.

శ్రీ కోకా సుబ్బారావు మరణంతో భారత రాజ్యాంగ చరిత్రలో ఒక శకం ముగిసిందనవచ్చు. తాను ప్రారంభించిన, తాను ప్రతీకంగా నిలిచిన ధోరణిలో ఒక మార్గదర్శి [illegible] చూశాడు, కొన్నిటిపట్ల వ్యథచెందాడు, తన భావాలు వెల్లడించాడు, వెళ్ళిపోయాడు.

మనం ఆయన అభిప్రాయాలతో ఏంతమాత్రం ఏకీభవించక పోవచ్చు. కాని రాజ్యాంగంలో తీవ్రమైన మార్పులు వచ్చిన ఈ తరుణంలో ఆ అభిప్రాయాలను గురించి తెలుసుకోవటం కనీస కర్తవ్యం.

నిజానికి సుబ్బారావు ఒక ధోరణికి, ఒక అభిప్రాయానికి ప్రతినిధి మాత్రమే. 'కారవాన్' 1975 నవంబరు సంచికలో ఒక వ్యాసం వ్రాస్తూ, ఇదే భావాన్ని తేటతెల్లంగా చెప్పాడు. అవ్రతికాధిపతులు, తాను న్యాయమూర్తిగా తీర్పుచెప్పిన ముఖ్యమైన కేసును గురించి వ్రాయమన్నారనీ, కాని ఒక చెంచిసభ్యుడుగా తానిచ్చిన తీర్పు తన సొంతతీర్పు కాదనీ, అది అందరిదనీ, కాబట్టి తన తీర్పును గురించికాక, ఒక తీర్పును గురించి వ్రాస్తానని వ్రాశాడు. అదే గోలక్‌నాథ్ వివాదము.

దీనికిముందు మనం కొన్ని విశేషాలను తెలుసుకోవటం అవసరం. 1946 డిసెంబరు 9న రాజ్యాంగసభ ఏర్పడితే, 1947 భారత స్వాతంత్ర్య చట్టం ప్రకారం రాజ్యాంగ నిర్మాణ బాధ్యత ఈ రాజ్యాంగ సభకు అప్పజెప్పబడింది. 1947 జనవరి 22న ఈ రాజ్యాంగ నిర్మాణసభ ఒక తీర్మానంద్వారా—ఈ దేశంలో రాజ్యానికి గాని, ప్రభుత్వానికిగానిగలసర్వాధికారాలు—ప్రజలనుంచేవచ్చాయని వక్కాణించింది. 1948 డిసెంబరు10న ఐక్యరాజ్యసమితి జనరల్ ఎసెంబ్లీ మానవ హక్కులను గురించి ఒక తీర్మానాన్ని ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించింది. ఇలా తయారైన రాజ్యాంగాన్ని మనకు మనమే 1949 నవంబరు 26న ఇచ్చుకున్నాం.

ప్రపంచంలోని లిఖితరాజ్యాంగాల్లో అమెరికన్‌రాజ్యాంగం చాలా ప్రాచీనమయింది. దానికొక ప్రాధాన్యత ఉంది. అప్పుడే బ్రిటిష్ పాలననుండి బయటపడ్డవారు, ప్రజాప్రతినిధులతో కూడిన సభలు కూడా [illegible] ప్రజల హక్కులమీద దండయాత్ర చేసేది అర్థంచేసుకున్నారు. కాబట్టి ప్రజలకు పరిపాలనా యంత్రాంగం (ఎగ్జిక్యూటివ్) నుంచే కాకుండా, శాసన సభా యంత్రాంగం (లెజిస్లేటివ్) నుంచి కూడా రక్షణ ఉండాలని భావించారు, ఆ విధంగా రాజ్యాంగ నిర్మాణం జరిగింది.

ప్రాథమిక హక్కులనేవి ఈ ధోరణికి ప్రతీకాలు మాత్రమే. నిజానికి మన రాజ్యాంగ నిర్మాణకాలంనాటికి దేశంలో ఏ విదేశీ ప్రభుత్వములేదు. జాతీయ ప్రభుత్వము ఉంది, ఉన్నదంతా భారతీయులే మరి వీరితో ఎవరినుంచిఎవరికి, ఎవరిహక్కులవిషయమై హామీలు కావాలి? కేవలం ప్రజల సదభిప్రాయాలమీద, పరిపాలకులు తమకు తాము స్వయంగా నిర్ణయించుకునే పరిమితులమీద రాజ్యాంగ నిర్మాతలకు నమ్మకం లేకపోయింది. కాబట్టే, ఏది ఏమైనా కొన్ని హక్కులకు ప్రాథమిక హక్కులని నామకరణంచేసి వాటిని క్రోడీకరించారు.

ఇంకొక విశేషం మనదొక మధ్యేమార్గము. అప్పటికే అనేక

లిఖిత రాజ్యాంగాలుండటంచేత వారి అనుభవాలను గ్రహించాం, వాటి విశేషాలను సంగ్రహించాం. బ్రిటన్‌లోవలె కేవలం పార్లమెంటుదే సర్వాధికారం అనలేదు, అమెరికాలోవలె సుప్రీంకోర్టు సర్వాధికారాన్ని అంగీకరించలేదు. మధ్యేమార్గ మవలంబించి ఎవరి పరిధులను వారి వారి కేర్పరచటం జరిగింది. అంతా, సర్వులూ—పార్లమెంటు, శాసన సభలు, న్యాయస్థానాలు, చివరికి రాష్ట్రపతికూడా—రాజ్యాంగానికి లోబడి ఉండాలని నిర్ణయించటం జరిగింది. కాబట్టే ప్రధాన న్యాయ మూర్తి హిదయతుల్లా 1971లో ప్రీవీపర్సుల కేసులో ఈ విధంగా అనగలిగాడు: "న్యాయస్థానాలు తన చర్యలను ఎంతమాత్రం పరిశీలించటానికి వీలులేదని రాష్ట్రపతికూడా అనగూడదు. తనకు వచ్చినపుడల్లా సుబేదారీలను ఇవ్వటానికి వీలయిన, ఘనత వహించిన మొగలు ప్రభువుల అధికారాలుగాని, బ్రిటిష్ ప్రభువుల సార్వభౌమాధికారాలుగాని ఆయనకు సంక్రమించలేదు." ఇవి మనకు కఠినంగా ధ్వనించవచ్చు, కాని వాస్తవమది.

రాజ్యాంగంలోని మూడవ భాగంలో ఈ ప్రాథమిక హక్కులు వివరింపబడ్డాయి. 13వ అనుచ్ఛేదం (ఆర్టికల్) ప్రకారం, ప్రభుత్వం ఏ చట్టాన్ని చేసినా అది ప్రాథమికహక్కులకు భంగకరంగా ఉండగూడదు. అలాఉంటే, భంగకరంగా ఉన్నంతవరకు అది చట్టం కాదు. అలాగే ఇరవయ్యవభాగం రాజ్యాంగ సవరణకు సంబంధించింది, అందులో ఒకేఒక అనుచ్ఛేదముంది 368. ఏపద్ధతి ప్రకారం రాజ్యాంగం సవరింపబడవలసిందీ ఇందులో వివరింపబడింది.

గోలక్‌నాథ్ వ్యవహారంలో కోర్టుముందుకొచ్చినప్రశ్న ఇది: 368 అనుచ్ఛేదం ప్రకారం జరిగిన రాజ్యాంగ సవరణకూడా "లా"యే కాబట్టి, అది ప్రాథమికహక్కులకు వ్యతిరేకంగాఉంటే, 13వ అనుచ్ఛేదం ప్రకారం చెల్లుతుందా చెల్లదా అని.

అయితే ఈప్రశ్న మొదటిసారి గోలక్‌నాథ్‌లోనే రాలేదు. రాజ్యాంగము మొదటిసారిగా 1951 జూన్‌లో సవరింపబడటంతోనే, శంకరప్రసాద్ వివాదంలో సుప్రీంకోర్టు ముందుకొచ్చింది. ఈ సవరణద్వారా 31ఎ, 31బి అనుచ్ఛేదాలు, 9వ షెడ్యూలు చేర్చబడ్డాయి. ఈ 9వ షెడ్యూలులో 13 భూసంస్కరణ చట్టాలు చేర్చబడ్డాయి. ఈ వివాదంలో అయిదుగురు న్యాయమూర్తులు—కనియా, పతంజలిశాస్త్రి, ముఖర్జియా, దాస్, చంద్రశేఖర అయ్యర్‌లు—ఇరవైభాగంలోగల అధికారం సార్వభౌమాధికారమనీ, కాబట్టి 13వ అనుచ్ఛేదానికి లోబడి ఉండవలసిన పనిలేదనీ నిర్ణయించారు.

తిరిగి ఇలాంటి వివాదమే 1965లో సజ్జన్‌సింగు వ్యవహారంలో సుప్రీంకోర్టు ముందుకొచ్చింది. 1964 జూన్‌లో వచ్చిన 17వ సంస్కరణ ఫలితంగా ఈ వివాద మొచ్చింది. 9వ షెడ్యూలులోని భూసంస్కరణల చట్టాలసంఖ్య 64కు పెరిగింది. 31ఎ కూడా సంస్కరింపబడింది. కాని ఇప్పుడు అభిప్రాయాలు పూర్తిగా భేదించాయి. 3 : 2 అయింది. గజేంద్రగడ్కర్, రఘుబీర్ దయాళ్, వాంచూలు ఒక అభిప్రాయాన్ని వెల్లడిస్తే, ముధోల్కర్, హిదయతుల్లాలు, వేరువేరు తీర్పులలో తమ అసమ్మతిని వ్యక్తం చేశారు. ప్రాథమికహక్కులు నిజంగా ప్రాథమికమైన హక్కులు కావని చెప్పటందుకు వారంగీకరించలేదు.

కాబట్టే గోలక్‌నాథ్ వివాదంతో, పైనచెప్పిన సజ్జన్‌సింగ్‌లోని మెజారిటీ మైనారిటీతీర్పుల సమస్యను పరిష్కరించటమే ముఖ్యోద్దేశ్యమని శ్రీ సుబ్బారావన్నారు. సుబ్బారావు, షా, సిక్రీ, షెలాట్, వైద్యలింగాలు ఒక తీర్పునిస్తే, వారితో ఏకీభవిస్తూ హిదయతుల్లా వేరేతీర్పునిచ్చాడు. వాంచూ, భార్గవా, మిత్తర్‌లు ఒక తీర్పు, బచావత్ ఒకతీర్పు, రామస్వామి ఒకతీర్పు ఇచ్చారు—అయితే ఈ ఐదుగురి అభిప్రాయాలు ఒకవిధంగా ఉన్నాయి.

సుబ్బారావుతీర్పు ఈవిధంగాఉంది: పార్లమెంటుకు రాజ్యాంగాన్ని సవరించే అధికారముంది. కాని అది 368వ అనుచ్ఛేదంలో లేదు. ఆ అధికారం 245, 246, 248 లలో ఉంది. 368లో ఉంది కేవలం అనుసరించవలసిన పద్ధతి మాత్రమే. ఈ సవరణలు కూడా 13వ అనుచ్ఛేదంలో వర్ణించినట్లు 'లా' యే అవుతుంది. కాబట్టి ఎలాంటి సవరణకూడా ప్రాథమిక హక్కులకు భంగకరంగా ఉండగూడదు. ప్రాథమికహక్కుల సవరణ రాజ్యాంగసవరణాధికార పరిధిలో లేదు. అయితే ఇంతవరకు జరిగిన 1, 4, 17వ సవరణలు రాజ్యాంగబద్ధాలే. ఇక ముందునుంచి అలా జరగకూడదు. పార్లమెంటుకు ప్రాథమిక హక్కులను సవరించే అధికారమెంతమాత్రమూ లేదు. దీనికిగాను అమెరికను న్యాయశాస్త్రంనుంచి 'డాక్ట్రిన్ ఆఫ్ ప్రాస్పెక్టివ్ ఓవరు రూలింగ్' సిద్ధాంతాన్ని ఆశ్రయించారు. హిదయతుల్లా ప్రాథమిక హక్కులను సవరించాలంటే రాజ్యాంగ నిర్మాణ సభను ఏర్పరచాలనీ, చాలారోజులు రాజ్యాంగసవరణలను కాదనలేదు కాబట్టి గతంలోని సవరణలు రాజ్యాంగబద్ధాలే. ఇకనుంచి పార్లమెంటుకు ప్రాథమిక హక్కులను సవరించే అధికారం లేదన్నారు. వెంటనే నవంబరు 1971 లో 24వ సవరణద్వారా 13, 368వ అనుచ్ఛేదాలు సవరింపబడ్డాయి.

తిరిగి 1973లో కేశవానందభారతి వివాదంలో ఈ సమస్యలు తలఎత్తాయి. దీనిలో పై 24 మరియు 25, 29వ సవరణలు న్యాయస్థానం ముందుకొచ్చాయి. ఈ వివాదం భారతరాజ్యాంగ చరిత్రలోనే చిరస్మరణీయమైనది. ఆరు నెలలపాటు 1972 నవంబరు నుంచి 1973 ఏప్రిల్‌దాకా వాదనలుసాగి, 1973 ఏప్రిల్

24వ తీర్పువచ్చింది. పదమువ్గురు న్యాయమూర్తులు దీనిని విని తీర్పులు ఇచ్చారు.

ఇంకో విషయాన్నికూడా ఇక్కడ మనం గుర్తుంచుకోవాలి. గోలక్‌నాథ్ వివాదంలో కోర్టుముందు కొచ్చిన సమస్య చాలాపరిమిత పరిధిలోనిది. అది 13(2), 368 అనుచ్ఛేదాలకు సంబంధించినదే. పార్లమెంటుకు రాజ్యాంగ స్వరూపాన్నే మార్చే హక్కులేదనీ, ప్రాథమిక హక్కులనుమార్చే హక్కులేదనీ వాదనసాగిస్తే, ఈ వాదనలో తగినంత బలముందనీ, కాని ఇప్పుడు ఆ ప్రశ్న వారిముందులేదనీ, ఒకవేళ పార్లమెంటుగనుక మూడవభాగంలో కాకుండా మిగతా భాగాలలోఉన్న రాజ్యాంగ మౌలికస్వరూపాన్ని మార్చ ప్రయత్నిస్తే అప్పుడు చూడవచ్చు అని అన్నారు సుబ్బారావు.

కాబట్టి కేశవానందభారతిలో, రాజ్యాంగంలోని మిగతా అనుచ్ఛేదాలను, అవిమౌలికమైనవయితే, మార్చవచ్చునా లేదా అన్న ప్రశ్న సుప్రీంకోర్టు ముందుకొచ్చింది. గోలక్‌నాథ్‌లో కేవలం ప్రాథమిక హక్కుల సవరణ సమస్య అయితే, ఇప్పుడు ఏ సవరణ అయినాసరే, అదిగనుక మౌలిక స్వరూపాన్ని మార్చేదయితే—అన్న రూపాన్ని దాల్చింది.

ఆరుగురు న్యాయమూర్తులు, సిక్రీ, షెలాట్, హెగ్డే, గ్రోవర్, జగన్మోహనరెడ్డి, ముఖర్జియాలు ఈవిధంగానిర్ణయించారు: పార్లమెంటుయొక్క రాజ్యాంగ సవరణాధికారము పరిమితమైనది. రాజ్యాంగమౌలిక స్వరూపాన్నే మార్చేటంత అధికారం పార్లమెంటుకు లేదు. 368వ అనుచ్ఛేదము ఈ మౌలిక స్వరూపాన్ని (బేసిక్ స్ట్రక్చర్)ను మార్చే అధికారమివ్వదు. కొత్తగా చేర్చబడిన 31సి అనుచ్ఛేదం సరియైన చట్టముకాదు. గోలక్‌నాథ్ తీర్పు సరియైనది కాదు.

ఏడవ న్యాయమూర్తి ఖన్నాకూడా, వీరితో ముఖ్యమైన నిర్ణయం, పార్లమెంటుకు అధికారంలేదు అన్నవిషయంలో ఏకీభవించాడు. 31సి అనుచ్ఛేదంలో ఎక్కువభాగం సరియైనదే, ఎందుకంటే అది మౌలిక స్వరూపాన్ని మార్చదు కాబట్టి. కోర్టుల అధికారం చెల్లదన్నభాగం చెల్లదు.

ఈవిధంగా ఏడుగురు న్యాయమూర్తులు పార్లమెంటుకు పరిమితమైన అధికారాలనే ఇచ్చారు. మౌలికస్వరూప సిద్ధాంతాన్ని బలపరిచారు.

మిగతా ఆరుగురు న్యాయమూర్తులు రే, పాలేకర్, మాథ్యూ, బేగ్, ద్వివేదీ, చంద్రాచూడ్‌లు పార్లమెంటు అధికారానికి పరిమితి లేదన్నారు.

ఇది ఈనాటి న్యాయము, చట్టము. దీనిని గురించి వచ్చే మార్పులు, చేర్పులపట్ల సుప్రీంకోర్టు ఏమంటుందో వేచి చూడ వలసిన విషయము.

ఈవిధంగా 1965లో హిదయతుల్లా, ముధోల్కర్‌ల తీర్పులతో ప్రారంభమైన ఒక ధోరణి, 1967లో సుబ్బారావు చేతులలో అధిక సంఖ్యాకుల తీర్పుగా మారి, 1973లో రాజ్యాంగానికొక మౌలిక స్వరూపముంది, దాని నెవ్వరూ మార్చలేరు అనేటంత వరకొచ్చింది.

ఈ వ్యాసం ఆశయము శ్రీ సుబ్బారావు ధోరణిని వివరించటం కాబట్టి ఇంకా కొంచెం ముందుకుపోయి ఈ ధోరణి వెనుకగల ఆలోచనను పరిశీలిద్దాం.

ఈ రాజ్యాంగ యుద్ధాలకు కారణమైన 368 అనుచ్ఛేద మేమిటి? దాని ప్రకారం 2/3వ వంతు మెజారిటీతో రాజ్యాంగాన్ని సవరించవచ్చు. కాని కొన్ని అనుచ్ఛేదాలను గాని, భాగాలనుగాని సవరించవలసివస్తే ఉదాహరణకు 54, 55, 73, అయిదు ఆరు భాగాలు, ఏడవ షెడ్యూలులోని జాబితాలు- దేశంలోని రాష్ట్రాలలో సగం రాష్ట్రాలు కూడా ఆ సవరణలను ఆమోదించాలి.

ఈ అనుచ్ఛేదంలో మూడవ భాగమైన ప్రాథమికహక్కులు ఉదహరింపబడలేదు.

1965లో హిదయతుల్లా, ప్రాథమిక హక్కులంటూ ఒక భాగాన్నే ప్రత్యేకించినపుడు అవి కేవలం 2/3వ వంతు మెజారిటీ దయాదాక్షిణ్యాలమీద ఆధారపడ్డవంటే నమ్మటం కష్టమంటాడు. అదే సజ్జనసింగ్ తీర్పులో, ముధోల్కర్, 368వ అనుచ్ఛేదం కేవలం ఏ పద్ధతిద్వారా రాజ్యాంగం సవరింపబడాలో సూచిస్తుంది కాని వేరు కాదనీ, పైగా సవరణపేరుతో రాజ్యాంగస్వరూపాన్నే మార్చివేయటం, తిరిగి వ్రాసినంతపని చేయటం పనికిరాదనీ, అంటాడు. ఉదాహరణకు 'సావరిన్ డెమొక్రాటిక్ రిపబ్లిక్' అని ఉన్నంతకాలం, నాటి లక్షణాలను తీసివేసేటట్లు సవరణలు చేయవచ్చా అని ప్రశ్నించాడు.

1967లో హిదయతుల్లా గోలక్‌నాథ్ కేసులో దీనిని ఇంకా వివరించాడు. 12వ అనుచ్ఛేదంలో "స్టేట్" అంటే ప్రభుత్వము (కేంద్ర రాష్ట్ర) పార్లమెంటు, రాష్ట్రాలలోని సభలూ అన్నీఅని నిర్ణయించి, 13లో ఆ 'స్టేట్' ప్రాథమికహక్కులకు భంగకరంగా ఏ చట్టమూ చేయకూడదన్నారంటే, ప్రాథమికహక్కులు 'స్టేట్' తీసివేయటానికి వీలులేనివన్నాడు. 368వ అనుచ్ఛేదం ప్రకారం పార్లమెంటుకు విస్తృతాధికారాలున్నాయని నిరయిస్తే [illegible]

వేయవచ్చనే వాదము 'భయోత్పాత జనితవాదము' అనీ, అంతవర కొస్తే దానికి విరుగుడు న్యాయస్థానాల్లో లేదనీ, పార్లమెంటు సభ్యుల నెన్నుకునే ప్రజలలో ఉందనీ, వాంచూ ఈ గోలక్‌నాథ్ కేసు లోనే అన్నాడు.

బహుశా దానిని మనస్సులో పెట్టుకునే కాబోలు, హెదయతుల్లా ఇవి భయోత్పాద జనితవాదాలు కావనీ, ఉన్న ప్రశ్నల్లా 368 అనుచ్ఛేదాన్ని గురించేనన్నాడు. ఉదాహరణకు తన 2/3వ వంతు మెజారిటీ పోకముందే, ఏ పదమైనా 368 అనుచ్ఛేదాన్నే, స్వల్పమెజారిటీలో సవరణలు చేయు విధంగా మార్చగూడదా అంటాడు. 'స్టేట్' (రాజ్యం), 'గవర్నమెంటు' (ప్రభుత్వము) విభిన్న వ్యవస్థలనీ, రెండిటికీ భేదముందనీ, 'కాన్స్టిట్యూషనల్ లా' (రాజ్యాంగ న్యాయశాస్త్రము) అనేది రాజ్యము తనంతట తాను తన మీద విధించుకునే ఆంక్ష అనీ, ఇది తన మంచికోసమే విధించుకుంటుందనీ, దానిని కాదనగూడదంటాడు. మన రాజ్యాంగంలో, ఈ రాజ్యాంగ సంబంధమైన చట్టాలకు సామాన్య చట్టాలకూ దాదాపుగా భేదంలేదనీ అంటాడు. ఈ నిబంధనే లేకపోతే "లెజిస్లేటివ్ డిక్టేటర్ షిప్" (శాసనసభా నియంతృత్వము)కు అడ్డేమి టుంటాడు.

"Parliament today is not the constituent body as the constituent Assembly was, but is a constitued body which unst bear true allegiance to the constitution as by law established" అంటాడు.

ఇదే ధోరణి ఇంకా స్పష్టంగా 1973 కేశవానందభారతిలో సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి సిక్రీ తీర్పులో కనపడుతుంది. ఆయన ఒక చక్కని ఉదాహరణ ఇచ్చాడు. 368వ అనుచ్ఛేదంలో, ఏ ఏ మార్పులకు 2/3వ వంతు మెజారిటీ కావాలి, ఏ ఏ మార్పులకు రాష్ట్రాలలో సగం రాష్ట్రాలు సమ్మతించాలి వగైరా వివరింపబడింది. అందులో 54, 55 అనుచ్ఛేదాలున్నాయి. ఈ రెండూ కేవలం రాష్ట్రపతి ఎన్నికకు సంబంధించినవి, సగం రాష్ట్రాల అనుమతి కావలసినవి కాని ఇందులో 52 ఉదహరింపబడలేదు. 52 అనుచ్ఛేదం ప్రకారమే ఈదేశానికొక రాష్ట్రపతి అంటూ ఉంటున్నది. కాబట్టి కేవలం 2/3వ వంతు మెజారిటీ, ఈదేశానికి రాష్ట్రపతివద్దు ఫలానారాజు కావాలి, లేదా ఫలానా వంశస్థులే పరిపాలించాలి అంటే సరియైనదేనా ? సరియైనదే అవాలి. ఎందుకంటె, ఈ మార్పుకు సగం రాష్ట్రాల నిర్ణయాలు అవసరంలేదు, దీని మార్గేదైనా పార్లమెంటుకు విస్తృతాధికారాలున్నాయి. అలాగే 368 లో, 368 ఉదహరింపబడలేదు. హిదయతుల్లా చెప్పినట్లు, 2/3వ వంతు కూర్పుని ఇకనుంచి రాజ్యాంగసవరణలకు 2/3వ వంతు అవసరంలేదు, సామాన్య మెజారిటీచాలు అంటె సరిపోతుందా ? అలాగే 1 వ అనుచ్ఛేదం – ఇండియా అంటే భారతదేశం రాష్ట్రాల సముదాయమంటుంది, అలాకాకుండా, 368 లో 1 వ అనుచ్ఛేదం ఉదహరింపబడలేదు కాబట్టి, రాష్ట్రాలను ఏకాఏకి రద్దుచేయవచ్చా ?

పార్లమెంటుకు విస్తృతాధికారాలు లేవు అనుకుంటేతప్ప, ఈ విపర్యయాలకు అస్కారం లేకుండాపోదు, మౌలిక స్వరూపం ఒకటి ఉంది అని అనుకోకపోతే లాభంలేదు. ఎప్పుడుఏది జరిగినా జరగవచ్చు, అన్నీ రాజ్యాంగ బద్ధాలే.

కాబట్టే సిక్రీ రాజ్యాంగంలోని ప్రతి అనుచ్ఛేదము సవరింపబడవచ్చు, కాని దాని ఫలితంగా రాజ్యాంగం మౌలికస్వరూపం మారగూడదంటూ, అయిదు విషయాలను మౌలిక స్వరూపాలుగా పేర్కొన్నాడు. అవి ఇవి: రాజ్యాంగంయొక్క సర్వాధిక్యత, ప్రజాస్వామిక, రిపబ్లికన్ స్వరూపాలతోకూడిన ప్రభుత్వము, రాజ్యాంగంయొక్క మతరహితత్వ ధోరణి, పరిపాలనాశాఖ, న్యాయశాఖ, శాసనశాఖలకుగల అధికారాల విభజన, రాజ్యాంగంయొక్క ఫెడరల్ స్వభావం. మిగతా అభిప్రాయాలను వ్యాసవిస్తరణ భీతితో ఇక్కడ ఈయటం లేదు.

ఈవిధంగా రాజ్యాంగం ఏర్పడిన 23 సంవత్సరాలకు, 1973 లో మన రాజ్యాంగ జీవితనౌక ఒక రేవును చేరుకుంది. ఇప్పుడు ఆరేవునుదాటి ముందుకు పయనించబోతున్నది. ఇక ప్రవాహం ఎటుపోతుందో, దాని ఫలితాలెలా ఉంటాయో వేచి చూడాలి.

కాబట్టే శ్రీ సుబ్బారావు తన 'కారవాన్' పత్రికలోని వ్యాసాన్ని ఈవిధంగా ముగించాడు : "Be that as it may, the ramifications of the Concept of 'basic structure' remain to be unfuled and expanded by the Supreme Court in future cases. It is hoped that the Supreme Court will liberally construe the said concept to salvage the freedoms ot the people."

*　　　*　　　*

అయితే ఏమిటీ ధోరణులు, ఈ తికమకలెందుకని సామాన్యునికి సందేహం రావచ్చు. సమాజం మార్పుచెందుతున్నది, న్యాయశాస్త్రంకూడా సజీవమైనదిగా ఉండాలంటే అదీ మార్పుచెందాలి. అయితే అసలీ న్యాయశాస్త్రానికి జీవం ఏమిటి ? స్పష్టంగా తెలియబడేది, రాజ్యంచేత చేయబడేదీ, సమాజానికి పనికివచ్చేది ఏదయితే అవుతుందో అదే 'లా'. దీనికి చట్టాలు, గతంనుంచీ వస్తున్న ధోరణులు, సమాజంలోఉన్న ఆచారాలు ఆధారాలు. ఈవిధంగా వచ్చే

'లా' కు మంచి చెడు, నైతికత అనేవి లేవు. దీనిలోఉన్న సుగుణమల్లా సుష్పష్టత, నిర్దుష్టత. ఇది ఒక సిద్ధాంతం. ఇక రెండవ సిద్ధాంతం: 'లా' అంటే కేవలం చట్టాలు, సూత్రాలే కాకుండా తప్పక ఒక నైతిక ఉండితీరాలి. కేవలం సూత్రాలే రాజ్యమేలగూడదు. ఇంకో మూడవసిద్ధాంతముంది. నైతికత అనేది చట్టాలుచేసే వారిలో, వారితోఉండాలి. న్యాయమూర్తులవనల్లా చట్టం ఎలా ఉందో దానిని విడమరిచి చెప్పటం, అంతే కాని వాటిని ఎలాఉండాలి అనే గీటురాయిమీద వ్యాఖ్యానించడం కాదు. న్యాయమూర్తుల నైతికతమీద ఆధారపడటమంటే ప్రజాప్రతినిధులు కానివారిమీద ఆధారపడటం. అయితే దీనికొక సమాధానమిచ్చారు: పౌరునికీ పౌరునికీమధ్య, పౌరునికీ రాష్ట్రానికీమధ్య, రాష్ట్రాలకు రాష్ట్రాలకూ మధ్య, రాష్ట్రాలకు కేంద్రానికీ మధ్యవచ్చే వివాదాలలో ఒక నిష్పక్షపాతి మధ్యవర్తిగా వ్యవహరించాలి. దీనికిగాను వాళ్ళ శిక్షణరీత్యా, సంప్రదాయాల రీత్యా న్యాయ మూర్తులే తగిఉన్నారని చెప్పారు. పైగా న్యాయమూర్తులు చలాయించే అధికారం తమకోసంకాదు, ప్రజలతరఫున చలాయిస్తున్నారు.

కాబట్టే సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి కృష్ణయ్యర్ ఒక గ్రంథంలో ఇలా అంటాడు: "ఎంతకాలమయితే "మేము, భారత పౌరులం" తమ తరఫున న్యాయసంబంధమైన అధికారాలు చలాయించమని న్యాయస్థానాలను నియమించారో, అంతవరకు న్యాయస్థానాలు ప్రజల తరఫున ఆ అధికారాలను చలాయిస్తాయి." అయితే శాసనాలను చేసేవారు చట్టాన్ని నిర్మిస్తే, న్యాయస్థానాలు ఆచట్టం ఎలాఉండి ఉండాలో నిర్ణయిస్తాయి.

1976 జూన్ ఆల్‌ఇండియా రిపోర్టర్ పత్రికలోని ఒక వ్యాసంలో, వ్యాసకర్త అనిరుద్ధ ప్రసాద్‌సింగ్ పై విషయాలన్నిటినీ ప్రస్తావించి, దీనిని "**as it is**" "**as it ought to be**" ల మధ్య ఘర్షణగా వర్ణించాడు. రాజ్యాంగాన్ని వ్యాఖ్యానించటం, న్యాయస్థానాలు [illegible] సిద్ధాంతంమీద చేస్తూ, చట్టాలను అసలు వేయటం మట్టుకు [illegible]గా చేస్తాయనీ — అందువల్ల ఈ తికమక అంటాడు.

కేశవానంద భారతీ వివాదంలో, పార్లమెంటుకు రాజ్యాంగ సంస్కరణకుగల అధికారాల్ని నిర్ణయంలో, సుప్రీంకోర్టు రెండు సిద్ధాంతాలను సమన్వయపరచ ప్రయత్నించిందనీ, 368వ అనుచ్ఛేదాన్ని ఉన్నదున్నట్లుగా వ్యాఖ్యానిస్తూ పార్లమెంటుకు రాజ్యాంగాన్ని సవరించే హక్కుందని నిర్ణయిస్తూ, ఎలాఉండాలి అనే విషయాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని మౌలిక స్వరూపాన్ని మార్చే హక్కు లేదని నిర్ణయించిందంటాడు ఆవ్యాసకర్త.

భారతదేశం బోటిదానికి ఈ సమన్వయ సిద్ధాంతం చాలా అవసరమనీ, ప్రజాస్వామిక దేశానికి అధికార విభజన, ఒండొరుల మీద పరిమితులు కావాలంటాడు. మన దేశంలోని ఈ మధ్యకాలం నాటి రాజ్యాంగసంస్కరణలను గురించి ఈవిధంగా వ్యాఖ్యానిస్తాడు: మనదేశంలో శాసనాలు చేయటం అనేది 'మొక్కుబడి' (టోకెనిజమ్) వ్యవహారంగా తయారయింది. ఉదాహరణకు అమెరికన్ రాజ్యాంగం 1787 నుంచి 1967 దాకా కేవలం 25 సార్లే సవరింపబడింది. మనరాజ్యాంగం 1950 నుంచి 75 దాకా 39 సార్లు సవరింపబడింది. 1966 లో మూడుసార్లు సవరింపబడింది. 1975 లో— 4 రాజ్యాంగ సవరణలు, 29 ఆర్డినెన్సులు, 52 కేంద్రప్రభుత్వ చట్టాలు వచ్చాయి. ఇందులో 222వ అనుచ్ఛేదము, హైకోర్టు న్యాయమూర్తులను ఒక చోటనుంచి వేరొక చోటుకు బదిలీచేస్తే కొంతపరిహారమివ్వాలనేది, 1956 లో 7వ సంస్కరణచట్టంద్వారా పరిహరింపబడి, తిరిగి 1963 లో 15వ సవరణ చట్టంద్వారా ప్రవేశపెట్టబడింది.

స్పష్టంగా చెప్పుకోవాలంటే, నేటి రాజ్యాంగ సవరణల వెనుక గల ధోరణులలో, పార్లమెంటుకు విశేషాధికారాలులేవు. దాని అధికారాలు పరిమితమైనవే అనే అభిప్రాయాల చరిత్ర ఇది.

"—It is in the courts and not in the legislatures that our citizens primarily feel the keen, cutting edge of the law. If they have respect for the work of the Courts, their respect for law will survive the short-comings of every other branch of government, but if they lose their respect for the work of the courts, their respect for law and order will vanish with it to the great detriment of society"

Justice Arthur T. Vanderbilt in

"The challenge of Law Refrom" pages 4—5

—

నిరీక్షణ

కేవిస్వీ

అలలుగా తెరలు తెరలుగా వెలుతురు పొరలుగా
ప్రతిధ్వనిస్తోంది నీ నవ్వు
ఈశూన్య మందిరంలో
ఈ సుప్త నందనంలో

కోయిల్ల కాలం పోయింది
కుసుమాల కాలం పోయింది
గుండెతలుపుల్ని మంత్ర స్పర్శతో తెరిచి
గుమ్మని సునాద లతాంతాలు విరియించిన నీ స్మృతిమాత్రం మిగిలింది

నడినిసి గడియల పులకరించే మేనుతో ఎదురుచూస్తోంది బాట
స్వప్నలోకాల స్వర్ణ ఘంటికల్ని మ్రోయించే నీ కాలి అందెల రవళి కోసం
రావు నువ్వు రావు జన్మపరంపరలు గడచినా
ఎన్ని విత్తులలోంచి ఎన్ని మొక్కలో మొలిచి
మ్రాకులైనా
నువ్వు రానేరావు

దిక్కు దిక్కునా నా చూపులు బారులు బారులుగా
చుక్క చుక్కలో నా గుండెల శబ్దం మెరుపులు మెరుపులుగా
ప్రతి సాగర కెరటం నా చాచిన బాహువుగా
నీకై నిర్నిద్రంగా
ఎదురు చూస్తూనే ఉంటాను నేను
శిశిరం స్పృశించలేని జీవశక్తినై
మృత్యువు వరించలేని ప్రాణరక్తినై.

చదువని వాడజ్ఞుండగు...

చదువు చదువు చదువు

అదే కల్పతరువు

పసిపాపలకు, బోసినోటి తాతలకు ఏ వయస్సు వారికైనా

చదువుల తల్లి స్వాగతమిస్తుంది. యీ రోజుల్లో

మనిషి వ్యక్తిత్వాన్ని సమాజానికి ఉపయోగించే విధంగా తీర్చిదిద్దేది విద్య.

ప్రాథమిక విద్య నిర్బంధం చేశారు...ఉచితంగా నేర్పుతున్నారు.

మెట్రిక్ పూర్వం, మెట్రిక్ తర్వాత దశలలో షెడ్యూల్డు కులాల విద్యార్థులకు

ఉపకార వేతనాలిస్తారు.

ఉచిత వసతి, భోజన సౌకర్యాలున్నాయి.

కోటి పైగా పాఠ్యపుస్తకాలు ముద్రించి, వాటిని స్టేషనరీ పరికరాల్తోపాటు

కంట్రోలు ధరలకు అందిస్తున్నారు.

దేశమంతటా డెబ్భై వేలకు పైగా పుస్తకాల బ్యాంకులు తెరిచారు.

హరిజనులు, గిరిజనులు, తదితర బలహీన వర్గాలకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం

అనేక విద్యా సౌకర్యాలు కల్పించింది.

విద్యా ప్రమాణాలు పడిపోకుండా రాష్ట్రప్రభుత్వం 12 సూత్రాల పథకాన్ని

రూపొందించింది.

ప్రధాని శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ ఇరవై సూత్రాల పథకం పుణ్యమా అని

యిప్పుడు పాఠశాలల్లో, కళాశాలల్లో క్రమశిక్షణ వాతావరణం ఏర్పడింది.

విద్య అనే కల్పతరువును ప్రతియింట్లో పెరటి చెట్టుగా నాటుకుందాం.

సమాచార, పౌరసంబంధ శాఖ, హైదరాబాదు.

(6/76/తెలుగు)

వెఱ్ఱి వెంకన్న

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు

శ్రీ రమానాథ విష్ణ్వవతార! ఆర్తి
హరణ! వేంకటరమణ! దయాపయోధి!
తెలియకడుగుదు నిన్నుఁ బ్రశ్నలను కొన్ని
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

నాకుఁ గల్గినయట్టులు నీకుఁ గూడ
దేహమున్నదా? అది ధాతిదేహమా? వి
వాహమైనదా? సంతానభాగ్య మెంత?
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

ఏది శ్రీ కల్కి రూపము నీది? దేవ!
అందమును జిమ్ము వదనారవిందమేది?
కమల పత్ర విశాలముల్ కన్నులేవి?
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు?

నీ ధనంబులు బంగారు నిధులు నీకు
'బిడ్డలము మేము' తినరాద? ప్రీతి లేద?
అమెరికా యందొ రష్యానొ అవి వ్యయంబ?
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

కనులు గప్పిరి పిచ్చి భక్తప్రవరులు
నామములతోడ నీదు కనప్య వార
లెవ్వరున్నారు? ఓర్చితివెట్లు దాని?
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

కరము జ్ఞానం బనెడి దివ్యగంగఁ దెచ్చి
నిత్యభక్తిని జేసి పన్నీరు దానిఁ
గలిపి నీ కభిషేకింతు గంద మలఁది
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

సరస సుందర ఫాలదేశమున నీకుఁ
జక్కఁబెట్టెదఁ గస్తూరి చుక్క దేవ!
కనులఁ బెట్టెదనింపుగ కజ్జలంబు
వెఱ్ఱి వెంకన్న యనఁ గోపింపకు ప్రభు!

స్వామి వగు నీకు పంచి ముస్తాబు చేసి
భక్తితోడఁ బద్మావతి భావముగని
నిన్నుఁజేరెద నెట్లు మన్నింతువో కద?
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

కొసవలయునా ప్రసాదంబు ధనము పెట్టి?
కాంచుటకు నిన్నుఁ గనుల 'టిక్కెట్టు' దేవ!?
భక్తి ధనవంతు సన్నిధి వచ్చి పడద?
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

దొంగలెందఱో నీ చుట్టు దోచుకొన్న
దిక్కు మొక్కునులేద? నీ దివ్యధనము
దోచుకొను దొంగ కాదను దొరను కాను
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

కల్లకపటము లే కాని ఉల్లమిచ్చు
భక్తుఁ డొకఁడైన నున్నాఁడె? వానికేల
ఏడుకొండల నెక్క నీవేగి ప్రోవు
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

తెలుఁగులో అలంకారముల్ కలవు చాల
నిన్నుఁ బ్రీతుని జేయంగఁ బల్కి యట్లు
లాడితిన్ వ్యాజ సంస్తుతి వ్యాజనింద
వెఱ్ఱి వెంకన్న యన్నుఁ గోపింపకు ప్రభు!

సాహిత్యంలో సృజన

శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం

రచనా వ్యాసంగం యావత్తూ సాహిత్యం క్రిందే వస్తుంది. కవిత్వం ఒకదాన్నే పూర్వం కళల్లో చేర్చారు. నేడు కవిత్వంతోబాటు కథ నవల, నాటకం, "సృజనాత్మక సాహిత్యం" అని పిలవబడుతున్నది అంటే కవిత్వంతోబాటు నవల, కథ, నాటకం—వీటి రచననీ కళాసృష్టిగానే భావిస్తున్నా అంటే ఏమిటి భేదం? ఉదాహరణకు నవలలో పాత్ర పోషణ విషయం తీసుకుంటే, బాపిరాజు నవలల్లోలాగా నాయకుడు సుస్ఫురద్రూపి, ఆజానుబాహుడు, అతనికి సంగీతం వచ్చు కవిత్వం వ్రాస్తాడు, టెన్నిస్ పందేలలో ఎప్పుడూ మొదటి బహుమతే గెలుచుకుంటాడు—అంటూ మొదటి ప్రకరణంలోనే కథానాయకుణ్ణి వర్ణించెయ్యడం కళకాదు. మరో ఉదాహరణ: మొదటి అధ్యాయంలో మార్క్సిస్ట్‌గా ఉన్న యువకుణ్ణి ప్రవేశపెట్టి తెలుగ సినిమా హీరోలాగా అఖండమైన విజయ పరంపరతో అతణ్ణి చివరి అధ్యాయంలో కూడా చెక్కు చెదరని మార్క్సిస్ట్‌గానే ఉన్నట్లు చిత్రించడం "సృజన" అనిపించుకోదు. అంటే ఇక్కడ అతను చివరి అధ్యాయంలో మార్క్సిస్ట్‌గా ఉండగూడదనీ కాదు—ఉండలేడనీ కాదు మార్క్సిస్ట్‌గా సొంత అనుభవంతో అతనెదుర్కొన్న కష్ట నిష్ఠూరాల్నీ, దాన్నుంచి అతని దృక్పథంలో వచ్చిన వైశాల్యాన్నీ, అనుభూతి వైవిధ్యాన్నీ, మార్పుని కనువిప్పుగా చిత్రించితేనే తప్ప అంటే మొదటికీ, చివరికీ అతనిలోని పరిణామం, తద్వారా అతనిలోని మార్క్సిజం బలపడటాన్ని నిరూపిస్తే తప్ప అది పాత్ర సృష్టికాదు.

మాటల కందని సంశ్లిష్టమైన అనుభూతిని మాటలద్వారా అందజేసే ప్రయత్నమే—సాహిత్యంలో సృజన.

కవిత్వంలో సృజన ఒక రసాత్మకమైన వాక్యంతో, ఒక పద బంధంలో, వ్యక్తంకావచ్చు. "నా తెలంగాణ కోటిరత్నాల వీణ" అన్న దాశరథి కవి వాక్కు, దాని సృజనాత్మక శక్తివల్లనే అంత ప్రచారాన్ని పొందగలిగింది. ఈ వాక్యానికి మామూలు అర్థం ఏమీలేదు. తెలంగాణా భూభాగం రత్నాలవీణ ఎలా అవుతుంది? అందులో కోటి రత్నాల వీణ అంటే అన్ని రత్నాలు పొదిగినా వీణ అనా? లేక అంత విలువైన వీణ అనా? ఇలా తర్కిస్తే, [అంటే మామూలు మాటల అర్థాలను సమన్వయించుకొని చూస్తే, ఏమీ బోధపడదు.

కానీ తెలంగాణా అనగానే ప్రజలనీ, కోటి రత్నాలు అనగానే కోటి మంది రత్నాలవంటి మనుషులు అనీ, వీణ అనగానే ఆ కోటి మంది స్వేచ్ఛకోసం ఎలుగెత్తిన కంఠ శ్రుతి అనీ బోధపరుచుకున్నప్పుడు, ఆ వీణయొక్క సంగీతం వినగలిగినప్పుడు, ఆ వాక్యంలోని సృజనాత్మకశక్తి మనల్ని తాకుతుంది. మాటల కందనిది, కానీ మాటల ద్వారానే అందినదీ అయిన ఆ శక్తి ఎటువంటిదో మనం గ్రహించవచ్చు. పూర్వులు 'రస'మని, 'ధ్వని' అనీ పేర్కొన్నది ఈ సృజన శక్తినే. అయితే ఆలంకారికుల తర్జన భర్జనలలో పడి, దాని అసలు

స్వరూపం మరుగున పడిపోయింది. అంతేకాకుండా, మరొక విశేషం కూడా ఉంది. ఈ సృజనశక్తి రచయితకెంత అవసరమో పాఠకుడికీ అంత అవసరమే. కానీ, రచయితా, పాఠకుడూ ఒకరుకాదు. ఈ ఇద్దరిలోనూ సాహిత్యపరంగా ఉండవలసిన సృజనశక్తి భిన్నమైనది. అది వేరు రూపాలలో ఉంటుంది. అది ఉద్భూతమయ్యే కారణాలూ సందర్భాలూ కూడా వేరు. ఆలంకారికులు, పాఠకుడూ లేక విమర్శకుడూ కలిగి ఉండవలసిన దృష్టితోనే సాహిత్యంలో సృజనను తర్కించి, అభివర్ణించారే తప్ప, వాళ్ళు రచయిత దృక్పథం నించీ, అంటే రచయిత వ్యక్తి వైశిష్ట్యంనించీ ఉద్భూతమైన సృజనశక్తి ఎలా అభివ్యక్తమౌతున్నదో విచారించే ప్రయత్నం చెయ్యలేదు. అటువంటి ప్రయత్నానికి సూచనప్రాయంగా కొన్ని మాటలు చెప్తాను:

"తనకీ ప్రపంచానికీ సామరస్యం కుదిరిందాకా కవిచేసే అంతర్బహిర్యుద్ధారావమే కవిత్వమంటాడు చలం". శ్రీశ్రీ కవిత్వానికి యోగ్యతా పత్రం రాస్తూ ఇంకోమాటకూడా అన్నాడు చలం— "కృష్ణశాస్త్రి తన బాధను అందరిలోనూ పలికిస్తే, శ్రీశ్రీ అందరి బాధనూ తనలో పలికిస్తాడు. కృష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికి బాధ. ప్రపంచపు బాధ అంతా శ్రీశ్రీ బాధ;" 'కృష్ణపక్షం' ద్వారా కృష్ణశాస్త్రీ, 'మహాప్రస్థానం' ద్వారా శ్రీశ్రీ ఆయా కవిత్వోద్యమాలకు రథసారథులు అయారంటే, ఆయా కావ్యాలలోని సృజనశక్తే అందుకు కారణం. కృష్ణశాస్త్రికి ముందూ తరవాతా ప్రేమనుగూర్చి, నిర్వేదాన్నిగూర్చి వ్రాసిన వారున్నారు. అలాగే శ్రీశ్రీ అనుయాయులు పేదల్నిగూర్చి, బాధల్నిగూర్చి వ్రాశారు. కాని ఈ ఇద్దరిదే విశిష్టమైన స్థానం కావడానికి కారణమేమిటి? వ్యక్తి ప్రపంచాన్ని, అంటే సమాజాన్ని, సామాజిక వ్యవస్థనీ ప్రతిఘటించి నిలబడటంలో ఉద్భూతమయ్యేశక్తి సృజనశక్తి, కాల్పనికవాది సమాజాన్ని తిరస్కరించినా, సామాజికవాది సమాజాన్ని విమర్శించి మార్చే ప్రయత్నంచేసినా, సాహిత్యంలో సృజనశక్తి రచయిత వ్యక్తిత్వం ఆలంబనగానే జీవితానుభూతిని ప్రతిబింబిస్తుంది, విమర్శిస్తుంది. కొత్తగా తీర్చిదిద్దే ప్రయత్నం చేస్తుంది. రచయితలో ఆవ్యక్తిత్వం లేకపోతే సృజనశక్తి లేదు, కవిత్వమూలేదు. సామాజిక చైతన్యంలో మార్పువచ్చినప్పుడు, సాహిత్యంలో అది ప్రతిఫలించేందుకు, ఆ చారిత్రాత్మక తరుణంలో వ్యక్తిగా రచయిత పడుతున్న ఆవేదన, పొందుతున్న అనుభూతి, ఒక సృజనాత్మక రచనగా అభివ్యక్తమైనపుడు సమాజం అతణ్ణి ఒక సాహిత్యోద్యమానికి రథసారథిగా నిలబెడుతుంది. సాహిత్యంలో కాలక్రమంలో కొత్తదనం ఎలాగూ వస్తుంది. కానీ, ఏ తరుణంలో ఏ ఫలానా రచయిత మెడలో ఆ పూలమాల పడుతుందో చెప్పడం కష్టం. "Many are called but few are chosen" అని ఒక సామాన్యోక్తి, సాహిత్యోద్యమంలో, "Even among the chosen few, only one will be the leader." వ్యక్తి చైతన్యానికీ, సామాజిక చైతన్యానికీగల ఈ సంబంధం గుర్తించినపుడు ఒకసారి ఒక ఉద్యమానికి నాయకత్వం లభించిందని, మరోసారి మరో ఉద్యమానికికూడా నాయకత్వం వహించే ప్రయత్నంచేసే ముసలి పెళ్ళికొడుకులను ఏమనాలి? అది రాజకీయాల్లో సాధ్యమేమోగానీ, సాహిత్య సృజనలోకాదు!

నవలలు చదివి నవలలు వ్రాసేవాళ్ళు, సినిమాలుచూసి కథలు వ్రాసేవాళ్ళూ, కవిత్వాన్ని చదివి కవిత్వం వ్రాసేవాళ్ళూ సాహిత్య స్రష్టలు కాలేరు. అంటే చదవకూడదనికాదు. మొదట్లో రచన అనేది అలానే ప్రారంభం అవుతుంది. షేక్స్పియర్‌కూడా పాత నాటకాలను అనుకరించాడు. ఆర్. ఎల్. స్టీవెన్సన్ ఆంగ్లంలో వచన శైలికి పేరు పడ్డ రచయిత. 'To pay the sedulous ape", అంటూ తన రచన అనుకరణతో ఎలా ప్రారంభమైందీ చెబుతాడు. కీట్స్ తన కవితా సాధనలో మిల్టన్, షేక్స్పియర్ కవుల ప్రభావం నించి బయటపడి, కవిగా తనదైన ఓ రీతిని సాధించుకోడానికి ఎంత ప్రయత్నం చేశాడో అతని లేఖల ద్వారా మనకు తెలుస్తుంది. ఒక కవిగానీ, రచయితగానీ, పూర్వ రచయితల ప్రభావంనుంచీ, ప్రతిభావంతులైన సమకాలీకుల ఛాయలనుంచీ, తన్ను తాను రక్షించుకొని తనదైన వ్యక్తిత్వపు ముద్రను — భాషమీదా, ప్రక్రియమీదా, శిల్పంమీదా చూపగలిగితే తప్ప అతని రచనలోని సృజన శక్తి నిరూపణ కాదు. ఇక్కడ, రచయిత ప్రగాఢమైన అనుభూతి, భావనా తీవ్రత, చిత్తశుద్ధి, లక్ష్యశుద్ధి, అతనికి అండగా ఉంటాయి. అండగా ఉంటాయేతప్ప సృజనశక్తి లోపించినప్పుడు అవిమాత్రమే సాహిత్యానికి అక్కరకు రావు. అప్పుడు ఆ వ్యక్తి శిష్టుడూ, విశిష్టుడూ కావచ్చు కాని సాహిత్య స్రష్ట కాలేడు. మొదట్లో సృజనశక్తిఉండి తర్వాత వ్యక్తిలో పై చెప్పిన లక్షణాలు లోపించేకొద్దీ, రచనలో సృజనకూడా లోపించి, వ్యర్థమైపోతుంది. ఇది ఒక రకమైన శైథిల్యం. అంటే కేవలం మాటల గారడీ పనిచేయదు. సాహిత్యంలో సృజనకు వ్యక్తిలో నిత్యనూతనత్వం అవసరం. ఇదే సాహిత్యంలో నవ నవోన్మేషిత్వం.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు: రాజనీతి; గిరిజనప్రాంత పరిపాలన

శ్రీ రాపాక ప్రకాశరావు

ఆముక్తమాల్యదను పరిచయంచేస్తూ శ్రీ ఎం. వి. ఎల్. నరసింహారావుగారు (ప్రచురణ - 1974, కావ్యపరిచయం, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ) "ఆంధ్ర పంచ కావ్యాలలో ఆముక్తమాల్యదకు రాజఠీవి ఉంది...కృష్ణరాయనిది సునిశితమైన దృష్టి... రాయల వర్ణనలో సామాన్యమైన విషయాలు, సామాన్యజనుల జీవితాలలో కనబడే చిన్నచిన్న సంగతులు చోటుచేసుకుంటాయి"...సాహిత్య ప్రియులకు కనిపించే విషయాలు యివిమాత్రమే. కాని లోతుగా యీ గ్రంథాన్ని పరిశీలిస్తే ఏ కావ్యములో కనిపించని ఒక ముఖ్య విషయము కనిపిస్తుంది. అది అటవిక జాతుల మనస్తత్వ పరిశీలన, గిరిజన ప్రాంత పరిపాలన. భాషాకోవిదులు యీ విషయమును గమనించినట్లు కనిపించదు. వారు యీ విషయమై అంతశ్రద్ధ చూపించినట్లుగాని, ఆ పద్యములకేమాత్రము ప్రాముఖ్యత నిచ్చినట్లుగాని గనిపించదు. "ఆముక్తమాల్యద" లోని చతుర్థాశ్వాసములో యామునాచార్యుని కథలో శ్రీరామ మిశ్రుడు ఆతనికి "మీ పెద్దలు మీకోసం భాగ్యత్వపరచిన నిక్షేపం శ్రీరంగనాథుని పాదపద్మాలే" అని చూపగానే యామునాచార్యుడి భ్రమతొలగిపోయి, కుమారుడికి రాజనీతి ఉపదేశించే సందర్భములో యీ పద్యములు రాసినగును. యామునాచార్యులు తన కుమారుని కుపదేశించిన రాజనీతి శ్రీరాయల రాజనీతియే."

దేశ ఆర్థికస్థితిని పెంపొందించుటకుగాను ఏమి చేయవలయునో రాయలు యీ అశ్వాసములోని 236 వ పద్యములో తెలిపినారు.

తే॥ దేశ వైశాల్యమర్థసిద్ధికిని మూల
మల యొకింతైన, గుంటకాల్వలు రచించి
నయమున పేదకునరిగోరు పనునొసంగి,
ప్రబల జేసిన నర్థ ధర్మములు పెరుగు.

యిది 206, 221 నుండి 226 వరకు మరియు 236 వ పద్యములు నృతత్వ శాస్త్రజ్ఞులకెంతో ఉపకరించే పద్యములు. నృతత్వ శాస్త్రమునకు సంబంధించిన విషయములను భారతదేశ రాజనీతి ఆలోచనా యితిహాసములో ప్రథమముగా ప్రవేశపెట్టినది శ్రీకృష్ణదేవరాయలనియే తోచుచున్నది. వారికంటె ముందు ఎంతో మంది రాజకీయ ధురంధరులున్నా గిరిజన మనఃప్రవృత్తిని పరిశీలించి గిరిజన ప్రాంత పరిపాలన ఎవరికి హస్తగతము చేయవలయునన్న విషయమును, గిరిజన ప్రాంతములందు అడవుల ప్రాముఖ్యతను గుర్తించిన వారుగాని లేరు. రాజనీతి ధురంధరుడైన చాణక్యుడు తన "అర్థశాస్త్ర" మందుగాని, యితర రాజనీతి శాస్త్రములైన "శుక్రనీతి", "బృహస్పతి నీతి" వంటి గ్రంథములలోగాని యీ విషయము ప్రస్తావింపబడలేదు. తన సామ్రాజ్యములో "సంక్షేమ" సిద్ధాంతాన్ని చరిత్రలో మొదటిసారిగా ప్రవేశపెట్టిన అశోక చక్రవర్తిగూడా గిరిజన ప్రాంత పరిపాలన గురించి ఏ శాసనమైనా చేసినట్లు గనపడదు. "అరణ్య ప్రాంతములు గిరిజనులకెంతో ఉపయోగకరమైనవి, వాటిని నష్టపరుచరాదు" అని మాత్రము ఒక శిలా శాసనమునగలదు. కౌటిల్యుడు బృహస్పతి నీతికారుడు, శుక్రనీతికారుడు గిరిజనులను రాజులుగాని, చక్రవర్తులుగాని కేవలము తన సామ్రాజ్య విస్తరణకు, సామ్రాజ్య సుస్థిరకు మాత్రమే ఉపయోగించుకొనవలసినదిగా సలహానిచ్చారుగాని వారి మనస్తత్వ మిటువంటిది. అందువలన ఆ ప్రాంత పరిపాలన యిటులుండవలెను, ఆ ప్రాంత పరిపాలకులుగా ఇటువంటి వారలను నియమించవలెనో తెలిపియుండలేదు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు యీ విషయములను విపులముగా చర్చించినారు. గిరిజనుల కొరకై శ్రీకృష్ణదేవరాయలు వాడిన పర్యాయ పదాలు: భిల్లులు, దస్యులు, విలుకీలు, అటవికులు, పార్వతీయులు. సార్వభౌముని ఆజ్ఞ గిరిజన ప్రాంతములలోకూడా చెల్లవలయుననే విషయమును 206 వ పద్యములో:

206 ఆ॥ అజ్ఞవలయు నృపతి, కాథిం భిల్లాది
కంపకోలమాలనాజ్ఞ సెల్లు
నంట; సార్వభౌముడైన నూపతియాజ్ఞ
కెల్లవారు తల్లడిల్ల వలదె.

ఆటవిక నాయకుడి అంపకోలకున్న నూలుపోగుకు ఎంతో విలువయున్నపుడు సార్వభౌముని యాజ్ఞ తప్పక చెల్లవలసినదే.

ఇక గిరిజన ప్రాంతములందు ఎటువంటివారిని అధికారులుగ నియమించవలెనన్న —

221 కం|| ధరణి నసాధ్య నగాటవు
లిరవుగ భూపీడ సేయు నెఱుకుల పొరగా
స్థిరమగు నస్థితి శూరుల
కెరవుగ నిప్పునది, మిత్రము నెట్లయిన నరున్.

ఎఱుకులు నివసించు ప్రాంతములను ''అస్థితి శూరుల కెరవుగ'' నిమ్మని శ్రీ రాయల ఉపదేశము.

''అస్థితి శూరుల కెరవుగ'' ఎందుకీయవలయును? ఎందు కనగా ఒకప్పుడు మంచిపదవులలోనుండి (రాజ్యాధినేతలై, యుద్ధములో నోడిపోయి యితర రాజుల శరణు జొచ్చినవారని అభిప్రాయము) తమపదవినుండి దిగజారిపోయినవారు అస్థితిశూరులు. వారికి గిరిజన ప్రాంతములు ''ఎరవుగ'' నిచ్చిన, అటువంటివారు తమ పదవులను పునఃప్రతిష్ఠించుకొన గోరుదురు. ఆటవికులు తమ స్వాతంత్ర్యమును నిలబెట్టుకొనుటకెల్లప్పుడు పాటుబడుదురు. యిటువంటి స్థితిలో వారిద్దరికి వైరము తప్పదు. వారిలో వారు పోరాడుకొనుచుందురు. ఎల్లప్పుడు వారు తమలో తాము పోరాడుకొనుచుండటము వలన వారెవరు గూడా బలవంతులై రాజునకు ఎదురుతిరుగుదురనే భయముండదు. రాజు నిశ్చింతగా నుండవచ్చును.

ఇక యీ క్రింది పద్యములు గిరిజనుల మనస్తత్వ పరిశీలనకు మచ్చుతునకలు. గిరిజనులకు మనమిదివరకెంత మేలుచేసినను ఏ కారణము వల్లనైనా మరొకసారి వారి కుపకార మొనర్పలేకపోయినచో యిదివరకు చేసిన మంచిని మరచిపోయి శత్రుత్వము వహించెదరు మన శత్రువులతో చేతులు కలిపి హాని తలపెట్టుదురు. అప్పుడే స్నేహము, అప్పుడే శత్రుత్వము, చిన్నకారణముగా శత్రుత్వము వహించుట వారి సహజ లక్షణము. యీ రోజువరకు గూడా గిరిజనుల మనస్తత్వమిదియే! ఆటవికుల యీ మనస్సు, నడవడి నెరిగి, ఆ ప్రాంతములను పరిపాలించవలసినదిగా శ్రీ రాయలవారి సలహా. యీ విషయములు క్రింది వచనములో మరియు పద్యములలో కాన [illegible]ను

222 వ|| విశేషించియు నప్పార్వతీయు బలంబు
లోనం గూడుకొన్న రాజునకు ప్రజా బాధదరుగ;
వెట్లని చెదరువాపి వారలం జేకూర్చుకొనవలయును,
నవిశ్వాసంబును, విశ్వాసంబును, నలుకయు, నెల
మియు, నతి వైరంబును, నత్యానుకూలంబును
నల్పులగుట నల్పంబున నగుగు, నెట్లంటేని;

223 ''విల్లందానును భిల్లుడొక్కడరుగ, వ్వెండింట దుర్గస్థమున్
భిల్లుండన్యుడువెట్ట, నారయుడు కన్వీక్షించి దొబ్బ్రాచువా
డెల్లస్వమ్ముగజేసి, తన్నుమనరా. నెండే దెగం జూడగా,
నుల్లంబై 'మనసంపు నారచెడు' నా నూహించి పోనంపడే

224 క|| ఆపాల కూటనే నిజ
మేపాటియు దప్పరాడిదే, నెరమున గొం
లేపాటి గన్పనలుగుదు;
రీ పని యెంతనక వెడగు లెడ నాటవికుల్.

225 తే|| ఆటవిక నవ్యకలన సత్యమున, వైరి
మనుజపతి వ్రై లి దూతసన్మానమునను,
గూర్మి దరిద్రుల గాల్పరమున, సపారి
తోషితపు సేవ నెలమి రౌతులకు గలుగు.

226 క|| మేలగు మోటకముపు శం
బాలంబును మతము బాటనదే యిమ్మ; తరి
న్మేలగు మేపున మందుర
బాలింపుము; దొరలపాలు మరువకు మెపుడున్

దట్టమైన అడవుల ప్రాముఖ్యతను గూడా రాయ లెరింగి నాడు. గిరిజనులబాధ పొందక ఉండవలెనన్న దట్టమైన అడవులను పెంచవలసినదని శ్రీకృష్ణదేవరాయల అభిప్రాయము. గిరిజనులు దట్టమైన అడవులందు నివసింతురు. వారు మైదాన ప్రాంతములకు రావటమున కిష్టపడరు. అందువలన రాజ్యంలో దట్టమైనఅడవులను పెంచినచో గిరిజను లందే నివసించి యితర జనులకు కష్టనష్టము లను కలిగించరు. యీ అభిప్రాయము క్రింది పద్యములో కాన నగును :

256 క|| అడవులు గడిదేశములవి
దడములుగా బెంపు మాత్మధరణీ స్థలిలోన్
గడుపులవి పొళ్ళపొళ్ళగ
బొడిపింపుము దస్యుబాధ పొందక యుండన్

భారతీయ రాజనీతి ఆలోచనలోనే శ్రీకృష్ణదేవరాయలది సరి కొత్తపంథా. యీరీతిగా ఆలోచించినవారు భారతరాజనీతిజ్ఞులలో లేరనే చెప్పవచ్చును. శ్రీకృష్ణదేవరాయలతర్వాత భారతదేశములో బ్రిటిషువారి పాలనారంభమువరకును గిరిజన ప్రాంత పరిపాలనా విషయమై యింకే ''ఆలోచనా'' రాలేదనే చెప్పవచ్చును. చారిత్రకజ్ఞులు యింకా నిశితముగా పరిశీలించినచో యింకా క్రొత్త విషయములు బయటపడునేమో!

వేమన-స్త్రీ

పి. భారతి

శతక కర్తలలో చాలమంది స్త్రీలను నిందించినవారే! శతకమేదియు వ్రాయకున్నను కొన్ని కారణముల వలన శతక కారులలో ప్రధానుడుగా వేమన ఖ్యాతిగాంచినాడు. శతకమునకు ముఖ్యలక్షణమగు సంఖ్యా నియమము వేమనకు లేదు. మకుటము మాత్రము పెక్కు పద్యముల కొకటిగా నున్నది. స్త్రీలను నిందించుట గూడ శతక లక్షణములలో నొక్కటైనచో వేమనను గూడ నీ లక్షణమును బట్టి శతక కవి యని కొంతవరకొప్పుకొనవచ్చును!

వేమన స్త్రీలను మిగుల తిట్టినాడు. ఆడువారినిట్లిష్టము వచ్చినట్లాడుట నేడు అభ్యుదయవాదులమని చెప్పుకొనువారు వ్యతిరేకింతురు. వేమనకాక ఇంకొకరిట్లు కవిత్వము చెప్పిన ఈ అభ్యుదయ వాదులు తుక్కుతుక్కుగా తిట్టి యా కవిని బహిష్కరించి యుండెడివారు! మన ప్రాచీన కావ్యములలో స్త్రీకి గౌరవస్థానమె యీయబడినది. స్త్రీల నవహేళన చేయుచు కవనమల్లిన కవులు మిక్కిలి తక్కువ. సుమతీ శతకకారుడు గూడ వేమనవలె చక్కని పద్యములను చెప్పినను 'మహాకవి' యనిపించుకొనకపోవుట మన దురదృష్టము. రాజకీయ సిద్ధాంతములను సుమతీ శతక పద్యములలో ముడివెట్టి వ్యాఖ్యానించి, మహాకవి బిరుద మీయకుండుట యాయన యదృష్టము!

సంఘములో దుర్మార్గులైన స్త్రీలు కొందరు లేకపోలేదు. కాని యందరును అట్టివారిగానే భావించి పద్యములు వ్రాయుట వేమనకే చెల్లినది. వేమన ఎంత అసహ్యభావమును చెప్పుచున్నాడో చూడుడు—

"తరుణి, సొగసుకాని తనయునిగన్నను
మరుని కొలమించి మనసు పాఱ."

ఈ పద్యమును సమర్థించుటకెన్ని యుక్తులు పన్నినను లాభములేదు. స్త్రీల నీమాత్రము మర్మము చేసికొన్నాడన్నమాట వేమన్న! ఆధునిక మానసిక శాస్త్రవేత్తలు చెప్పుచున్న దానిని మన వేమన్న ఎన్నడో చెప్పెనని చంకలు గ్రుద్దుకొందురా? ఆధునికమైన ప్రతి విషయమును మన ప్రాచీన భారతీయులెన్నడో చెప్పిరనుటను అభ్యుదయవాదు లొప్పుకొనరనుకొందును. ఇంకొక పద్యరత్నమును గాంచుడు.

చక్కని సతియైన సరసురాలె యను
మేనారులను గాన నీయకున్న
సంపె గుంకిసంత సయ్యాటలాడదా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ

ప్రకృతి సిద్ధమైన, సహజమైన స్త్రీ పురుష సంయోగ విషయమును దీసికొని వేమన యాడువారినిట్లు అవహేళన చేయుచుండుటకో! చక్కని పద్యములు చెప్పుట చేతయినంత మాత్రమున నిట్టి పనికిమాలిన భావములనేల గైకొననో...? యోగియై, దిగంబరియైన వేమనకీ పాడు ఆలోచనలేల? వేమన యోగి గాకమునుపే, వేశ్యలవెంట దిరుగుచున్నప్పుడే ఈ పద్యమును చెప్పెనని సమర్థింప జూచువారికి నమస్కారము!

గాడిదను, గుఱ్ఱమును ఒకే గాటకట్టివేయుటలో వేమన గట్టివాడు. స్త్రీలకు డబ్బే ప్రధానమనియు, ధనహీనుడైన భర్తను చంపుటకైన స్త్రీలు వెనుదీయరనియు, వేమన నమ్మకము. ఈ భావములో పెక్కు పద్యములను ప్రసాదించినాడు.

"కలిమినాడు మగని కామించి చూచును
లేమి చిక్కునాడు లేవకుండ
మనిన మగనినైన మడియంగ జూచును..."

"కూలి నాలి జేసి గుల్లాము పనిచేసి
తెచ్చిపెట్ట నాలు మెచ్చుచుండు
లేమి చిక్క విభుని వేమారు దిట్టును..."

కొందరు పురుషుల కవి చక్కని సత్యములుగా తోపవచ్చును. అట్టివారిలో నుండే కొంత స్త్రీ ద్వేషముండి యుండునని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. వారు సహృదయులుకారు. కవిత్వమునకు సహృదయులే ప్రమాణము. చెప్పిన భావములనే త్రిప్పి త్రిప్పి ఎన్నిమారులో చెప్పినగాని వేమనకు తృప్తికలుగదు.

"కలిమిలేని మగడు కానుగాడు
పనికిరాని మగని పాటించి చూడదు..."

—ఇది స్త్రీలను గూర్చిన వేమన ప్రవచనము! లోకములోనందరు

స్త్రీలను నిట్లన్న పురుషులు బతుకగలరా?

స్త్రీ స్వేచ్ఛను వేమన సహింపడు. "స్వేచ్ఛ నిటియు విడచెర్లాటమును నొప్పు" అని ప్రవచించినాడు. స్త్రీ కేవలము భర్తపై నాధారపడి జీవింపవలసి క్షుద్ర జీవియని వేమన పద్యముల సారాంశము.

"క్షితి వెలదికి దగు శృంగారములు నున్న
విభుని కరుణలేక వెలయవట్లు..."

స్త్రీ సర్వశక్తిమంతురాలనియు, పురుషులతో సమానురాలనియు గడ్డైలెక్క పెద్దలెందరో యిప్పుడు చెప్పుచున్నారు. వేమన మాటలు నమ్మవలెనా? ఈ నవయుగ ప్రవక్తల పలుకులు విశ్వసింపవలెనా? వేమన ఏమన్నను, స్త్రీలశక్తి సామర్థ్యములను తక్కువగా నంచనా వేయువారిప్పుడు తక్కువగానే యుందురని తలపవచ్చును.

పురుషుల కష్టములకు స్త్రీలే కారకులట! "గతులు సతుల వలన గానంగ లేరయా!" లని వేమన వాపోవుచున్నాడు. "స్త్రీల వడతవలన సిగ్గు వోయె" లని బాధపడినాడు.

సౌందర్యవతులందరు కులటలని, కురూపులందరు పతివ్రతలని వేమనగారి యూహ! లేకున్న "రూపులేని వనిత రూఢి పతివ్రత" యని చెప్పునా? ఎంత వేశ్యాలంపటుడైనను; సానివాడలలో విరవిహార మొనర్చి యున్నను స్త్రీల నిట్లెగతాళి చేయుట మర్యాదగాదనిపించుచుండుటలేదా?

వేమన వర్ణభేదము నంగీకరింపని మహాభ్యుదయవాది. నిజమే! కాని ఇది పురుషులవరకే పరిమితము. స్త్రీలైనచో నొప్పుకొనునా? చూడుడు —

"హాల కన్నియలకు మంచి రూపంబున్న
మఱ్ఱివే త్రిశంకుపట్టి నాడు
కాని పనులుసేయ ఘనులానపడుదురా?..."

ఈ పద్యమునకు వేరువిధముగా నర్థము చెప్పి సమర్థింప ప్రయత్నించు మహాభావుకులు లేకపోలేదు! ఆ ప్రయత్నములు వారి తెలివి తేటలకు మాత్రమే నిదర్శనము లగునేమోగాని సత్య సందర్శనము మాత్రము కానేరదు.

భార్యను అణగద్రొక్కి పట్టవలెనట! ఆహా! ఏమి వేమన అభ్యుదయవాదము!

"...లి నొంచ లేక యధమత నొందుచు
వెనుక నుంటి ననుట వ్రాలితనము"

వేమన పురుషులకు స్త్రీలను భూతములవలె వర్ణించి చెప్పి భయపెట్టినాడు.

"ఆర యాడుదాని నా బ్రహ్మసృష్టించె
పురుషు పాలిటి పెనుభూతమట్లు
దాని వలన జిక్కగాని వాడుండెనే..."

"చక్కనైనవాని మక్కువ గన్నంత
తక్కువగను జూచు తనదు విభుని
ఆడు బుద్ధి కంటె నపరబుద్ధియుకేది?..."

"ఆడుదాని బొంకు గోడపెట్టినయట్లు
పురుష వరుని బొంకు పూరితడక
స్త్రీలవేర్పు మగల జీవాకు పరచురా...!"

వేమన స్త్రీలలో కొంచెమైన మంచిని చూడనట్లు కన్పించుచున్నాడు. స్త్రీలెప్పుడును పరపురుషులనుగూర్చియే యోచించు చుందురని వేమనయోగి నమ్మకము. అందువలన స్త్రీను నంటి యింటి కుదేళ్ళనుజేసి యుంచవలెనని, వారిని జనసము కిటికీలతో నుండియైన బయటకు జూడనీయరాదనియు చెప్పుచున్నాడు.

"జాలలోననుండి స్త్రీల వీదులవంక
జూడనీయరాదు సుమ్ము వినక
చేతురేని యట్టి చేటులు మూడురా...!"

"వరుడు చక్కనైన వజ్రాలగనియైన
ఓఘము మెఱుపువంటి తత్త్వమున్న
నన్యపురుషవాంఛ యాడుదానికినుండు...!"

ఈ పద్యములను చదివిన తరువాత స్త్రీలకేగాదు, సహృదయులైన పురుషులకు సహితము వేమన స్త్రీద్వేషియని స్ఫురించును. ఆయన భావములు స్త్రీల విషయము ఛాందసములని, మూఢములని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టి అభ్యుదయ నిరోధకములగు భావములతో పద్యములను చెప్పిన వేమనను వెనుకవేసికొని వచ్చు మన అభ్యుదయ వాదులు నిజముగా వేమన పద్యములను చదువుచున్నారా యని యనుమానము కలుగుట సహజము!

కలగూరగంప

"సంశోధిత మహాభారతము—అప్రకటిత పాఠములు" అను వ్యాసములో (భారతి జూన్ 76) కళాప్రపూర్ణ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు ప్రస్తావించిన పలువిషయములలో రెండు విషయములను గూర్చి నాకు తోచిన అభిప్రాయములు ఇందు పాఠకుల పరిశోధకుల ముందు ఉంచుచున్నాను.

1. శ్రీ రావుగారు నన్నయయొక్క "వాపి" శబ్దము యొక్క ప్రయోగములు చూపుచూ సభాపర్వమందలి 1-28వ పద్యము నుదహరించిరి. పై శబ్దప్రయోగము సభాపర్వములోనే మరియొకచోట కనుపించుచున్నది.

"విశాల స్ఫటిక శిలావినిర్మితతలంబై...నుదక పరిపూర్ణంబయిన వాపి సొచ్చి......" (2 140)

కావున నన్నయ "బావి" శబ్దము ప్రయోగింపలేదనియు "వాపి" శబ్దమునే ప్రయోగించెననుటకు మరింత బలము సమకూరినది.

2. "పాయకపాకశాసనికి......" అను పద్యము నన్నయ భారతమున తొలుత లేదనియు తరువాత అందు చేర్చబడినట్లు వివరించిరి. ఇప్పటి "పరమ వివేక సౌరభ..." అను ముందు పద్యమును అసమాపక క్రియతో ముగించి "సారమతిం..." అను పద్యముతో అన్వయము చేసియుండవచ్చును. ఇది సభాపర్వములలో మొదటను నేను చూచినంతవరకు రెండు అసమాపక క్రియలు కలిగిన పద్యముల తరువాత సమాపక క్రియతో అన్వయముచేసిన పద్యత్రయము కనుపించదు. ఇది యెవరి ప్రక్షిప్తమనుటకు చాలా అరుదు అని భావింతును. కావున "పాయకపాకశాసనికి..." అను పద్యము మధ్యలో చొప్పింపబడినదనుట సమంజసముగా కన్పట్టుచున్నది. ఈ క్రొత్త విషయముతో నారాయణభట్టు భట్టునారాయణుల గూర్చి భారతిలో జరుగుచున్న చర్చ గతి మారవలయునా!

— డా॥ మద్దిపాటి శ్రీనివాసశర్మ

లేఖలు

"గోధూమ ఘరట్టన ఘరట్ట"

"కాకతి గణపతిదేవుడు—కళింగ దండయాత్ర" అన్న శీర్షికతో మే, 1976 'భారతి'లో డా. వై. గోపాలరెడ్డిగారు వ్రాసిన వ్యాసం చాలా ఆసక్తిదాయకంగా ఉంది. అందులో వారు ఉప్పరపల్లి శాసనాన్ని, త్రిపురాంతకశాసనాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని జాయపసేనాని, భీమరాజు సిద్ధయదేవుడు గోధూమ జాతి అనువానిని యుద్ధములో వధించి "వైరిగోధూమ ఘరట్ట" "వైరి గోధూమ ఘరట్టన ఘరట్ట" అన్న బిరుదులు పొందినట్లు వ్రాశారు. ఇంతేగాక జాయపసేనాని, భీమరాజు సిద్ధయదేవుడు, రాజనాయకుడు కాకతీయుల పక్షాన కళింగంపై దండు నడిపిన సందర్భంలో ఇందులూరి సోమదండనాయకుడు, ఏఱువ భీమరాజు, మొదటి తిక్కరాజు, మనుమసిద్ధి కూడా వారికి సహాయపడి గణపతి దేవుని కీర్తిని ఇనుమడింపజేసినట్లు కూడ వ్రాశారు.

ఈ కళింగదండయాత్రలో పై చెప్పినవారేకాక మరొక వీర శిఖామణి కూడ పాల్గొన్నట్లు సాహిత్యాధారాలవల్ల తెలుస్తోంది. కళింగసీమలోని విజయనగర సంస్థానాన్ని పాలించిన పూసపాటి రాజుల పూర్వులు మధ్యయుగాంధ్ర చరిత్రలో ప్రముఖపాత్ర వహించినట్లు వారి బిరుదుప్రశస్తివల్ల తెలుస్తోంది. వీరు విశాఖమండలానికి రాకపూర్వం, ఆంధ్రప్రదేశంలో నాల్గు తెలుగులా రాజ్యం చేసినట్లు, మండలేశ్వరులుగా, మహామండలేశ్వరులుగా, దండనాయకులుగా పేరు ప్రతిష్ఠల నార్జించినట్లు వారికి సంబంధించిన సాహిత్యం సాక్ష్యమిస్తోంది. వారిలో ఒకరికి "గోధూమఘరట్టన ఘరట్ట" అన్న బిరుదు నామముండింది. అతనికే "చోళ, ఖల్యాణ, గోధూమఘరట్టన ఘరట్ట" అన్న బిరుదుకూడా ఉంది. డా. గోపాలరెడ్డిగారుదాహరించిన ఉప్పరపల్లి శాసనోక్త దండయాత్రలో ఈ తెలుగురాజు కూడ పాల్గొని, గోధూమజాతిని, పడిరాయుని నిర్జించడంలో ప్రముఖపాత్ర వహించినట్లు ఊహించవచ్చు. తత్ఫలితంగా ఇతనికిని "గోధూమఘరట్టన" బిరుదు లభించిందని భావించవలసి ఉంటుంది. ఇతనికిగల రెండవ బిరుదువల్ల మరికొన్ని విశేషాలు తెలుస్తున్నాయి. ఈ దండయాత్రలో ఇతడు ఒక్క గోధూమజాతివాడేగాక, చోళ, ఖల్యాణ నామములైన మరి ఇద్దరినికూడ మర్దించినట్లు తెలుస్తోంది. ఈ చోళుడు, ఖల్యాణుడు ఎవరో తెలుసుకోవలసిఉంది. "చోళ ఖల్యాణ" శబ్దం ఒక్క వ్యక్తినే నిర్దేశిస్తుందేమోఅని కూడ ఆలోచింపవలసిఉంది. ఆ పక్షంలో ఈ చోళరాజు ఓ ఫిలిరెడ్డి జయించిన కొణిదెన చోళరాజు బల్లిచోడదేవుడు కాడా ? ఏది ఏమైనా ఈ కళింగదండయాత్రల్లో కాకతీయుల పక్షాన పాల్గొన్న రాజుల్లో ఈ పూసపాటి రాజు ఒకడనడంలో విప్రతిపత్తి లేదు

ఇంతకూ ఈరాజు పేరేమిటి? ఎక్కడివాడు? అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం వెదకవలసి ఉంది. పూసపాటివారి పూర్వపురుషుల్లో ఒకడైన భీమరాజు ఏఱువ దుర్గాన్ని సాధించి, పాలించి ఏఱువ భీముడై

నట్లు, అతనికి చిక్కభీముడు పెద్దభీముడు, మైలమభీముడు అన్న నామాంతరాలు ఉన్నట్లు సాహిత్యంవల్ల తెలుస్తోంది. ఇతనిపై వేములవాడ భీమకవి చెప్పిన చాటువు "గరళపు ముద్దలోహము... మైలమ భీముని ఖడ్గసృష్టి క్రిన్" అన్న పద్యం ప్రసిద్ధమైంది ఈ మైలమ భీముడు, వేములవాడ భీమకవి కూడా పదమూడవ శతాబ్దివారనే అనేక చారిత్రకుల అభిప్రాయము. కనుక ఈ గోధూమ ఘట్టిన ఘటిక్కుడైన రాజా ఏలువ భీమరాజని, డా. గోపాలరెడ్డి గారుదాహరించిన ఏలువ భీమరాజు, ఇతడు ఒక్కరేనని నిశ్చయించ వీలౌతోంది. ఇతని చరిత్ర ఇంకను పరిశోధించవలసి ఉంది.

ఉప్పరపల్లి శాసనంలో చెప్పబడిన "పడిరాయ"లెవరో సరిగా తెలియుటంలేదు. కాని శ్రీ కూర్మక్షేత్రమందలి ఒక శాసనంవల్ల [S. I. I. vol V No. 1181] ఈ పడిరాయలు ఇంటిపేరు ఉల్లాడి వారని, ఇతని కొడుకు నారాయణుడని, అతడు శ్రీ వీరనర సింహ దేవుని కాలములో దళాధిపతి అని తెలుస్తోంది. చూడుడు :

"...శకవర్షంబులు 1263 గుంన్నేటి శ్రీ ప్రతాప వీరనర సింహ దేవవిజయరాజ్య సంవత్సరములు 18 శ్రావణి కుంభకృష్ణ దశమి శుక్రవారాన శ్రీ కూర్మనాథుని సన్నిధిని కొలువనుకట్టుల కూనప నాయకునికి ఉల్లాడ పడిరాయని కొడుకు నారాయణదళపతిం గారు తమకు ఆయుష్కామార్థ ఫలసిద్ధిగాను చేసిన దత్తము..."

— డా గంటి శ్రీరామమూర్తి

సందేహము—సమాధానము

మే నెల భారతిలో శ్రీ మాదిరాజు శ్రీరామమూర్తిగారు నన్నయగారి గరుడోపాఖ్యానమందలి "దానన పదార్ధకాయ విహీనుఁడు (భార. ఆది. 2-6) అను పద్యములో "అపరార్ధ" శబ్దసాధుత్వ విషయమున తమ సందేహమును వెలిబుచ్చి యిందు వ్యాకరణ విషయకమైన గ్రంథి యేదైన నున్నచో తెలుపవలసినదిగా తమ లేఖ మూలమున కోరియున్నారు ఈ విషయమున నాకు తోచినరీతి వారి సందేహమును నివారించుటకు ప్రయత్నించెదను.

"పూర్వాపర ప్రథమ..."(అష్టా 21-58)అను సూత్రముచే అపర శబ్దమునకు పూర్వనిపాతము వచ్చుచుండగా 'అపరస్యార్ధే పశ్చభావో వక్తవ్యః" అను వార్తికముచే అపర శబ్దమునకు అర్ధశబ్దము పరమగుటచె పశ్చాదేశమువచ్చి "పశ్చార్ధ" అను రూపమేర్పడవలసి యుండగా 'అపరార్ధకాయ' యను ప్రయోగమెట్లు సంగతమగునని శ్రీ శ్రీరామమూర్తిగారి సందేహము కాని యిట మొదట అపర శబ్దమునకు అర్ధశబ్దముతో కర్మధారయ సమాసము చెప్పక 'అర్ధం కాయస్య అర్ధకాయః' అనురీతి 'అర్ధం నపుంసకమ్' (అష్టా 2-2-2) అను సూత్రముచే అర్ధశబ్దమునకు కాయ శబ్దముతో తత్పురుష సమాసమును, ఆ పిమ్మట అపర శబ్దమునకు అర్ధకాయ శబ్దముతో కర్మధారయమును (అపరశ్చాసౌ అర్ధకాయశ్చ) చెప్పవలెను. ఇట్లు చెప్పినచో సామానాధికరణ్య మున్నపుడు మాత్రమే ప్రవర్తించు "అపరస్యార్ధే పశ్చభావో వక్తవ్యః" అను వార్తికమునకు సామానాధికరణ్యములేని 'అపరార్ధకాయ' అనుచోట (ఇట అపర శబ్దము అర్ధకాయః అను శబ్దమునకు విశేషణ మగుటచే పుంలింగమును, అర్ధశబ్దము నపుంసకలింగమును అగుటచే సామానాధికరణ్యములేదు) ప్రవృత్తి యుండదు. అపుడు పశ్చాదేశము రాక 'అపరార్ధకాయ' అను ప్రయోగము సంగతమే యగును. ఇంకొకవిధముగా అపర శబ్దమునకు మొదట అర్ధశబ్దముతో కర్మధారయమును చెప్పిన పిదప అపరార్ధ శబ్దమునకు కాయశబ్దములో సమాసము వచ్చుట దుర్ఘటము. కావున పైన నేను తెలిపిన రీతిగా మొదట అర్ధకాయః (అర్ధపిప్పలీ అను రీతిగా) అను సమాసమును, పిదప అపరశబ్దమునకు అర్ధకాయశబ్దముతో కర్మధారయమును చెప్పినచో పై వాగనుశాసనుల ప్రయోగమున పశ్చాదేశమును నివారించవచ్చును.

—శ్రీ ఆర్. శ్రీహరి

* * *

జూలై 'భారతి'లో మా "కథలు" "బాకీ బాకా" సమీక్షలు వేసినందుకు సంతోషం.

ఈసారి రివ్యూలు కాస్త ఆబ్జెక్టివ్‌గా వున్నాయి. అయినా సమీక్షలలో ఇతర రచయితల పేర్లు ఉదహరించినపుడు, సోదాహరణగా "కోట్"చేసి, ఈ పుస్తక రచయిత/లు ఆ "ప్రఖ్యాత" రచయితలని ఈ విధంగా అనుకరించేరు వగైరా రాయాలిగాని, కేవలం వారి పేర్లు మాత్రం రాసి ఆ పేర్లకి అదనపు ప్రచారం మా పుస్తకాల సమీక్షల ద్వారా రావడం ఆరోగ్యమైన పనికాదని, మొన్న 18-7-76 ఆది వారంనాడు సమావేశంలో మా కార్యవర్గం కామెంటు చేసింది.

కనుక ఈ లేఖని మీ "కలగూరగంప"లో ప్రచురించడమో, లేదా సమీక్షకుని పొరపాటు 'భారతి' ద్వారానే సవరించుకోవడమే సముచితం అని మా కార్యవర్గ అభిప్రాయం. ఆపై మీ యిష్టం.

— శ్రీ నిష్ఠల వెంకటరావు

ప్రెసిడెంట్, ట్వెంటీయత్ సెంచరీ రయిటర్స్, విజయనగరం

గ్రంథ విమర్శలు

శ్రీ బండ్రమూడి సత్యనారాయణ కృతులు

కు ల శ ధా ర

[డెమ్మీ 1/8; 65 పుటలు; మూల్యం రు. 6/-]

ఈ కవితాసంపుటిలో "పదునెక్కిన పలుకులు" అన్న మున్నుడిలో పెద్దలు కుందుర్తిగారు కవికుమారుని పాఠకునికి పరిచయం చేస్తున్నారు. "కవి అనుభూతులు ఆ రచనలలో తొంగిచూస్తూనే ఉంటాయి" అన్న నిత్యసత్యం చెప్పినారుగాని, అవి ఆరోగ్యకరమైనవి అయితేనేగదా లోకం బాగుపడేది. "వ్యావహారికభాషాపద ప్రయోగం కౌశలం వచన కవితకు ప్రాణం వంటిది"అని ఇంకొకమాట అంటారు. పద్య కవితకుగూడ ఇదే ప్రాణమన్నది అందరి అనుభవంలోని విషయం. తిక్కన, పోతన, శ్రీనాథ, ఆధునికాలు —రాయప్రోలు, దువ్వూరు, జాషువాల కవితలకు ప్రాణం అందం ఈ వ్యావహారికభాష, తెనుగు క్రియలేనని; వారు తమతమ మాండలికాలనే ఎక్కువగా దొర్లించినారని తెలుసుకొని ఆనందిస్తున్నాము. ఆధునిక యువతరంలోగూడ చాలామంది యీ జాతీయ నుడికారాన్ని చేపట్టుతున్నారన్నదే ఈ విప్లవ యుగంలో తెనుగునుడి తల్లి భాగ్యం అనాల. ఇక, అన్నీ తెలిసిన కుందుర్తివారే "ప్యారడీ తెలుగులో జలసూత్రం రుక్మిణీ నాథ శాస్త్రిగారే ప్రారంభించినా" రనడం సాహసం. వేదం వారి ప్రతాప రుద్రీయంలో పేరిగాడి రాచరికము, పానుగంటివారి కంఠాభరణం, కాళ్లకూరి నారాయణరావుగారి అపూర్వ సంఘసంస్కరణం (తోక తెగినసక్కకథ, కట్టమంచివారి పీఠిక) మొదలైనవి వికటానుకరణాలేగదా. జగ్గకవి చంద్రలేఖా విలాసానికి మించిన ఎగతాళివ్రాత గలదా ? 50 ఏండ్లనాడు మాపూర్లో "కుందుమేకు"-చింతాశల్యం అని ఒక కవివ్రాస్తే, ఇంకొక పండితుడు "చింతమేకు"అన్న ప్యారడీ వ్రాసినాడు. ఇవి కుందుర్తివారి మనసుకు రాలేదు-అంతే.

ఇక కవితా సంపద :

'తలపులో రంపకోత రానీయకు, నీస్థానం నీకేఉన్నది' (ప్రస్థానం) అని అసూయలేని విశ్వాసాన్ని చూపుచున్నారు, అంటే అర్హతకు తగిన ఫలం దొరుకుతుందంటారు. 'ఏ అమ్మ కన్నదో ఏ అయ్య పాపమో ఈ ముద్దు పసికందు, తమ్మిలేటి నీట తనువు చాలించింది' అని అనుకంప రసాన్ని పారించి, పాపం అనేదిఉంటే — అది కన్న తలిదండ్రులదేగాని యిట్టి అనాథలదికాదని వీరి అభాగ్య జీవితాలకు భాగ్యం కల్పిస్తున్నారు. 'తెనుగు వెలుగు'లో మన పెద్దల కీర్తిని హాయిగా పాడుతూ లిస్టులో [ఇది ఇస్టే వచ్చేహాని యిట్లా టిదే] రాయ పోలు వారిని జాషువాను వదలివేయడం మంచి అభిరుచి అనిపించుకోదు. 'మారణహోమం' 'భావమరీచులు' 'వెన్నుపోటు'లో సంస్కృత సభ్యత సంప్రదాయం కావాలని, నేటి అరాజక సమ్మర్దంలో ఒక హాహాకారధ్వనిని వినిపింప జేస్తున్నారు-కవి. 'హోటల్ చరిత్ర'లో ఒక మారుమూల పల్లెబస్‌స్టాండ్ హోటలులోగూడ ఉండేదానికి విలులేని నిక్కచ్చాన్ని కవి చెపుతాడు. హెల్తు డిపార్టుమెంటు నేటి ఎమర్జెన్సీలోగూడ నిదురబోతున్నట్లున్నది. అయినా, ఒక గుక్కెడు కాఫీకి విలువున 150 పైసలు వదలగొట్టే మరికొన్ని హోటళ్ళను చూపి, యీ జలదారు గుంటలను శుభ్రత నేర్చుకోమని కవి చెప్పి ఉంటే బాగుండేది. 'కళ్లు'లో వివిధ నేత్రాల వర్ణన బాగున్నది. చంద్రమండలంలో మనిషికాలుపెట్టిన తర్వాత ఇక (కొత్త పుంత) ఇక కవులకు ఉపమానాలు, విరహిణులకు ఉపాలంభనాలకు చోటుండదేమో అని బాగా కోడిగం పట్టించినారు. 'ముండ్లదొంక'లో కృషికుని భావాలలో సహజమైన నుడికారం బాగున్నవి. భావానికి తగిన భాష యీ కవిది.

కా కు స్వ రా లు

[డెమ్మీ 1/8; 82 పేజీలు, ధర రు 6/-]

ఇది సాంప్రదాయిక కవితాసంపుటి. రచయిత తమ సవ్యసాచిత్వమును చూపుచున్నారు. ఇందు సత్యనారాయణగారి అంతర్గత సహజ ప్రతిభకు (ఎలిమెంటుకు) తగిన పనిముట్లుగాఉన్నది—పద్యాలు, భాష, ధార. డాక్టర్ శంకరశ్రీ రామారావు అన్నట్లు యీ పుస్తకం "రంగురంగుల పూలతో గుచ్చిన పూలమాల". వివేకానంద దివ్యవాణి శీర్షికలో విషయం ఉత్తేజకరంగా ఉన్నది "జగములన్నియు వ్రాలు మీ చరణసీమ" అని ఆ హిందూమత వన పునర్వికసన వసంతుని కొనియాడుచున్నారు. (కాలం) "వెలుగు నీలుగులు లవని కలకాలముండవు. నీలుగు లేక వెలుగు కలుగబోదు" అని పాతసత్యాన్ని కొత్త మాటలలో చెప్పినారు." "తేరు చక్రాలు వరుసగా తిరుగు తెరగు" (భాగ్యచక్ర పరిభ్రమణాలు) అన్నదీ యిదే ఫక్కినుడికారం.

'బల్బు'ను గూర్చి, దాని నిర్మాత ఎడిసనును గూర్చి చెప్పినది, ఆ బల్బు మాదిరే కొత్త తెన్నులో ఇంపుగా ఉన్నది. తిక్కన కాలంలో ఇది ఉండి ఉంటే ఆయన ఇంకా ఎన్నో వ్రాసిఉండేవారుగదా అని అంటారు కవి. జాతీయ నాయకులు దేశస్థితినిగూర్చి వ్రాసిన పద్యాలు

చవిలేకుండా బలవంతపు వ్రాతగా కనిపిస్తున్నవి 'కపోత మిథునం' అని తిక్కన కపోతోపాఖ్యానాన్ని యీయన తిరిగి ఎందుకు వ్రాయ వలసి వచ్చిందో! దానికి మెరుగు పెట్టగలనని అనుకొన్నారు కాబోలు; పోల్చుకపోయినా సారస్యంగా లేదు. ఇక 'కాకస్వరాలు' మంచి అవహేళన రచన. భావం-ఎత్తుగడ-ఎత్తిపొడుపు కొత్తచూపుతో పద్యాల నుడి కారంతో హృద్యంగా ఉన్నది. దేవతల వాహనాల సంగతి చెపుతూ- "నేవద్నాలో పెక్కాన్" అని కాకిచేత వాపోవజేస్తున్నారు; కాని, అంద రినీ పట్టి ఏడ్పించే శని గహానికి వాహనం కాకి అన్నది వీరికి తట్టి నట్లు లేదు. "చచ్చినవారి యోగ్యత బయటపెట్టను వారి పిండ ములు ముట్టన్" అని వేమనవలె దెబ్బదీసినారు; పితరులమీద సామె తల ఇంగితజ్ఞానంతో నిండిఉన్నది-యీ ఖండిక.

ముకిహాల

[క్రౌన్ 1/16-40 పేజీలు; వెల రు. 2-50 చక్కటి ముద్రణం.]

సామెతలు పలుకుబడులు భాషకు చైతన్య భూషణాలు. మన శతకాలవలె కవి వ్యక్తిత్వము స్వాతంత్ర్యము మొదలగు వాటికి ఇవి నిలువుటద్దాలు. చిన్న పెద్ద అనక యీ పద్యాలు ఒక్కొక్కటి సత్యాన్ని లోకరీతిని, మానవ స్వభావాన్ని-నవరసాలలో చెప్పగలిగిన ప్రత్యేక సాహిత్య ప్రక్రియలు చేయ గలిగి ఉన్నందువల్ల ఇవి ప్రతివాని నోట వాని. సంభాషణలలో ఉదాహృతాలై రాణిస్తవి.

ఇవి తెలిసి, అర్షసంప్రదాయ లోలమైన బండ్లమూడివారి మనసు సంస్కృత చాటువులు లోకోక్తులపై వారి కొన్నింటిని తెనుగు చేయిస్తున్నది. మూలభావాన్ని తగిన భాషలో పొదివి, కుదింపు చేత భాషకు చిక్కదనం కూర్చి కుంటులేని నడకతో విషయానికి ప్రాణంపోసి పద్యంలో నిలుపుతున్నారు. చెవికి ఇంపైన నుడికారం పల్లెటూరువారు కాబట్టి కృత్రిమం లేకుండా అబ్బిఉన్నది. వీరు పదములలో జాతి సామ్యాలపొందు పాటిస్తారు; తెనుగు పదాల నడుమ సంస్కృతం చొప్పించరు. ఇదే చిన్నయసూరి భాషకు వన్నె తెచ్చినది.

తెనుగువాట ఇంతకుముందే నానుడులై దట్టంగా అలముకొని పోయి ఉన్నవాటిని ఈయన చేపట్టకుండా ఉంటే బాగుండేది. పోల్చి ఒరపువేసి తగ్గు మొగ్గులు తెల్చుకొనేటట్లు చేయవలసిన అగత్యం ఏమి వచ్చినది. 7. ప. చిన్నయసూరిది; 12. నన్నయది; 28 (పని చేయునెడల దాసియు) 62 (తలమందు విషము ఫణికిని) సుమతివి; 10. (తమ ఉదకంబు వాహినులు త్రావవిబంగి) ఏర్చూరిది, "కవిత నరసికులకు చెప్పకర్మ మొకటి తలను వ్రాయంగ వలదోయి. వలదు, వలదు" అన్న తెనుగు బాగున్నా, వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి "అరసికాళి మోల నరసకావ్యము చెప్ప నుదుట వ్రాయవలదు, వలదు" అన్నదానికి వచ్చి ఎక్కువగదా.

ఇక సమానంగా ఉన్నవి :-72-

"గతము గూర్చిన తలపు సంగతముకాదు భావి గూర్చిన చింతయు ఫలము నీదు నయవిశాలురు వర్తమానమ్మె నమ్మి..." అన్న ఒకవిధమయ్యా ధోరణి, దువ్వూరువారిది చూడండి:- "గతము గతంబె యెన్నటికి కన్నుల గట్టదు. సంశయాంధ సంవృతము భవిష్య దర్థము, వివేకవతీ, యొకవర్తమానమే సతత మవశ్య భోగ్యమగు సంపద.." రెండూ సరిపోవునట్లు ఉద్దీగా వడుస్తున్నవి.

కవి ప్రజ్ఞారంభుడు-ముందున్న కవితా జీవితం శోభావందం. ఈ మూడు పుస్తకాల ప్రాప్తిస్థానం:-ఇందుమతి ప్రచురణలు; నరసింహారావుపేట; ఏలూరు-2-534002.

త్రయీనాదము

[వానమామలై వరదాచారి, దాశరథి నారాయణరెడ్డిగారల కవితా సంకలనము. డెమ్మీ 1/8-62 పుటలు; ధర రు 3/- ప్రతులకు : భారతీ సాహిత్య సమితి; కోరుట్ల; కరీంనగర్ జిల్లా.]

ఈ సంకలనం పేరుతోనే డాక్టర్ బి. వి. సుబ్రహ్మణ్యం గారు 'స్వరమేళ'లో అన్నట్లు, మూడు వేదాలను స్మృతికితెచ్చి, పాఠ కుని ఒక అలౌకిక స్థాయికి తీసికొనిపోతున్నది. తెలంగాణా కవి త్రయం కళాప్రపూర్ణ వానమామలై వరదాచారి, కళాప్రపూర్ణ దాశరథీ (కృష్ణమాచారి) డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి వారిరి ఆస్థానకవులు, యీ స్థానానికి ప్రజాకవులు. సుకవి పోతన వారసు-వానమామలై (పోతాద్రి) ప్రాచీన ఆర్యసం పదాయానికి ప్రతినిధి; దాశరథి నైజాము కాకపాలనను ఎదిరించిన స్వాతంత్ర్యవీరుడు, పారసీ తెనుగు కలగలుపు రసాన్ని త్రావి త్రావించే సాహిత్య తపస్వి. డాక్టర్ నారా యణరెడ్డి నవ కవికుమారులకు తోవచూపే సాంస్కృతిక కళా రసి కుడు. వీరి ముగ్గురి కవితాస్రవంతులు ఆ పయోగిలోవలె యీ సంపుటంలో సంగమించినవి.

ఆచారిగారి ప్రబంధ గౌరవము, దాశరథి అధునాతన రీతులు, నారాయణరెడ్డి కొత్త పాతల కలయిక ఒక కలమ్ముతో రాయప్రోలు వారు అన్నట్లు "ఎకిమోవని చేవమాటల"తో తమ రసానుభూతులను చెప్పి అనుభవింపజేయగలిగిన మహాకవులు.

అన్నమంతా పూంచి గట్టి పెరుగులో షడ్రసభోజనం చేసి త్రేపగలిగిన ఓపికపోయింది-నేటి జనానికి. అందువల్ల నాలుగు కూర లతో వివిధ రుచులతో మిష్టాన్నం తినడమే ఈనాటి చదువులవిందు. ఈ అలవాటుకు అభిరుచికి అనుగుణంగా ఇప్పుడు సంకలనాలు వెలు వడుతున్నవి. పెద్ద పుస్తకాల చదువు పాతబడినది. ఈ సంపుటం ఆ తెగలో, వ్యక్తిగౌరవం విషయగౌరవంతో అలరారుచున్నది. ఎవరికి రుచించినదాన్ని వారు అనుభవించవచ్చు.

ఈ ముగ్గురు స్రష్టాపంతుల సాహిత్య రుచిచూపి, నోరూరించే బంతికి ముందు సామ్రాజ్యాలు ఏరికూర్చి పాఠకునికి ఉబలాట పెట్టుతున్నారు.

అడుగుజాడలు

[కుందుర్తి కృతులపై సమీక్ష వ్యాససంకలనము : డెమ్మీ 1/8 120 పేజీలు; రు 5/-దొరుకుచోటు : శ్రీనివాస సాహితీ సమితి; 1-1-336/58; వివేకనగర్; హైదరాబాద్-500020.]

సాహితీ సంఘాలు ఏర్పడి, తమ సభ్యుల రచనలు-వేరు వేరుగా-కలగలుపుగా అచ్చువేసి వెలువరించడం యీ యుగధర్మంగా ఉన్నది. ఇది అత్యంతోపకారి; ఇది పాఠకునికి భిన్నరుచులను భిన్న

రీతులను రుచి చూపుతున్నవి. ఇట్టి ప్రశంసనీయ ప్రయత్న ఫలితమే ఈ సమీక్షా వ్యాససంకలనం. ఈ శ్రీనివాస సాహిత్య సమితి మంచి పలుకుబడి గౌరవ గలిగిన సాహిత్యపరుల చేతిలో ఉన్నది; ఎగుడు దిగుడులు లేకుండా సాగిపోగలదని విశ్వాసం.

కుందుర్తివారు వచన రచనలో అన్నిటా చాలిన మొనగాడు. కొత్తపోకడలను ఒక స్వకీయ వైచిత్ర్యంతో చెప్తారు. మొగమాటంతో మాటలు మింగరు. వీరు తమ వ్రాతలన్నిటిని కలిపి 950 పుటల పెద్ద పుస్తకాన్ని వెలువరించినారు. దానిని గరుడ దృష్టిగా—18 మంది నిష్ణాతులు, తమ తమ దృక్పథాలతో కుందుర్తివారి రచనలను ఇందు వ్యాఖ్యానించినారు. ఈ రచయితల విభిన్న అభిరుచులను వారి శీర్షికలే ప్రకటిస్తున్నవి. ఈ వ్రాతలు కుందుర్తి వ్యక్తిత్వాన్ని కవితావేశాన్ని రచనా వైఖరిని సందేశ ఆదర్శాలను నఖశిఖ పర్యంతం వివరించి చెపుతున్నవి. ఒక్క కవి వ్యాసంగంపై ఇంత పెద్ద సమాలోచన జరపడం. ఆ యోచనలను ఒక గ్రంథ రూపం దాల్పించడం ఈ ప్రచురణ ప్రత్యేకత.

రచయిత సరుకునుబట్టి అనుసరించవలసిన సాహిత్య ప్రక్రియగానే ఉన్నది ఇది. దీనిని వ్రాసేదానికి ఇదొక రూపాంతరం.

అశోకధర్మచక్రము

[ఛందోబద్ధమైన ఖండకావ్యం; కర్త : భాషా ప్రవీణ మన్నె నాగేశ్వరరావు; క్రౌన్ 1/16 52 పుటలు; వెల రు 2/-; ప్రతులకు: గ్రంథకర్త; నెహ్రూ జిల్లాపరిషత్ హైస్కూల్; అన్నికట్ల; గుంటూరు జిల్లా.]

ఈ ధర్మచక్రం బుద్ధునిదా? అశోకునిదా? (ఇది ఈ గ్రంథకర్తకు సంబంధించినదికాదు మన సంవిధానకర్తలు అవలంబించినారు, గ్రంథకర్త అనుసరించినారు.) సిద్ధార్థుడుకదా—బుద్ధుడైన తర్వాత మొట్టమొదటిసారిగా సారనాథలో (సారంగనాథవనం) ధర్మచక్రాన్ని ప్రవర్తింపచేస్తానన్నది? అది మొదలు బుద్ధవిగ్రహానికి క్రింద చక్రం మలచబడుతూ వచ్చినది. అశోకుడు బౌద్ధాన్ని స్వీకరించినప్పుడు దీనిని చేపట్టినాడు. ఇది నా ఊహ, పెద్దలు ఏమంటారో!

మన్నె నాగేశ్వరరావుగారి కవిత్వం అన్నిటా ఆంధ్ర ప్రబంధ సంప్రదాయబద్ధము. వసంతము—హంసలు—జలక్రీడలు — విరహాలు—శైత్యోపచారాలు—దినసమయాలు—ఇవి ఈయన కవితా సామగ్రి. కళాపూర్ణంగా ఉపయోగిస్తే అన్ని ప్రక్రియలూ సరస్వతికి సొమ్ములేగదా. వీటిని గ్రంథకర్త భాషలో భావంలో సాఫీగా వాడినారు. శైలిలో మంచి పడక ఉన్నది; నుడికారపు సొంపూ ఉన్నది. కాని, కథను అల్లడంలో ముందువెనుకలు మారినవి. ఉన్నట్లుండి సందర్భశుద్ధి లేకుండా పాత్రల ప్రవేశపెట్టడం జరుగుతున్నది. అశోకుని భార్య కరువాకి ఆమె చెలులు ఇక్కడ అశోకుని యుద్ధానికి అంతగా అవసరం లేదు; అంటే కథక చాతురి కొంత లోపించిన దనాల.

కృతి—పూర్వప్రబంధరీతిలో చక్కగా ఉన్నది.

జవాబులేని ప్రశ్న

[గద్యకవిత. కర్త : కాశీపట్ని యోగేశ్వరరావు; క్రౌన్ 1/16 55 పేజీలు; వెల రు 2, ప్రతులకు స్పందన సాహితి సమాఖ్య—న్యూ మునిసిపల్ క్వార్టర్సు—మచిలీపట్నం—521001.]

ఈనాటి అలవాటు చొప్పున వచనాన్ని పద్యంమాదిరి అచ్చువేసిన కవితా సంపుటి—ఇది కవికి కాలగతి తలపోతలవల్ల కలిగిన ఆవేశం ఉన్నదిగాని, ఒక్కొక్కచోట మనసులో మాట చెప్పలేక మర్మ కవిత్వంలో పడుతున్నారు. "తెలుగు వెలుగు"లో శ్రీనాథుని కవిసమ్రాట్టు అంటారు; ఇప్పుడు ఈ మాట ఇంకొకరికికదా తగులుకొనేది? ఈ ఖండికలో కొందరు తెనుగు కవులపేర్లు ఇచ్చినారు. తనకు నచ్చిన వారినేగదా పేర్కొంటారు అనేమాట న్యాయమైనది కాదు. పేరుమోగిన రాయప్రోలు సుబ్బారావు, దువ్వూరు రామిరెడ్డి, జాషువాలను దిగవేయడం సరసతకాదు. మొదలు లిస్టు ఇవ్వపూనుకొంటే వచ్చే బెడదే ఇది.

"ఇంద్రధనుస్సు"లో (కవిధనస్సు అంటారు) నల్లరంగుడున్నదనడం ఊహాస్వాతంత్ర్యమే! "ఆకాంక్ష"లో జీవితానికి ఈతి బాధ లంటారు ఈ ఈతిబాధలు దేశానికే గదా? కాడి ఒరిపిడికి కలిగేది అరుపుండు—ఎద్దుపుండు కాదు. కవి కృషీకుడైనట్లు కనుపించదు.

ఇంగ్లీషు పదాలను నడుమ ఇరికించడం (చాలా శీర్షికలలో) గిరీశంపైరి అయినా, తెనుగులో ఆ పదాలకు తగినవి లేకపోలేదు ఏ విధానంలోనైనా తెనుగుదనం పోకుండా ఉండటం మంచిది.

కవి మంచి నుడికారం చవి చూడండి :— "అలసిపోయిన కనురెప్పలు నిద్రతెరలను కప్పుకొన్నాయి"; "మాటలు వెలుగును కుమ్మరిస్తుంటే మనసు చీకటి మసిని పూసుకుంటోంది" ఈ "టోంది" వర్తమానమో భవిష్యత్తో తెలియకుండా ఉంటున్నది ఈ కవి "సుఖాన్ని పంచగల విజ్ఞానం కావాల" అనడం సుచియైన యోచనాసరణి. లేకుంటే—అణువిజ్ఞానం పుట్టించిన బాంబువలె, భస్మాసురుని యోగ శక్తివలె మానవాళిని తుదముట్టించదా?

"సమాజం"లో సంఘంపై మంచి విసురులే ఉన్నది. "సమస్య ఏమిటో మీకూ నాకు తెలుసు" (హాస్యీకరణం సొంపుగదా)లో కవి హృదయావేదన తెలుస్తున్నది. "మేధస్సులో చైతన్యపు పారిజాతాలు

పూయించే వివేకానందులు కానరారు'' అన్న ధర్మావేశం రచయిత సంస్కారాన్ని -లుపుతున్నది.

తరతరాల తెలుగువెలుగు

[డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి; క్రౌన్ 1/16; 43 పేజీలు; (నమాఖ్యావాది విషయం ముందువెనుకలో మరికొన్ని పేజీలు); వెల: రు 3/-; ప్రతులకు: స్పందన సాహితీ సమాఖ్య; 23/182E; న్యూ మునిసిపల్ క్వార్టర్సు, మచిలీపట్నం - 521001.]

ఈ చిన్న నృత్యగేయ రూపకాన్ని- ఆంధ్ర కవితాశిల్ప తపస్వి- డా. సి. నారాయణరెడ్డిగారు, ప్రపంచ తెలుగుమహాసభలలో ప్రదర్శింపచేసే దానికి వ్రాసినారు. దీనిని రసవత రంగా ప్రదర్శించి ఆ తెలుగు పండువులో జనులకు వీనులకు విందుగూర్చినారు.

యక్ష కన్యలు కథాగానంగా—ఆంధ్రుల సమగ్ర చరిత్ర గీతంగా, పద్యంగా, జంగం కథగా — ఐతరేయ బ్రాహ్మణం మొదలు ఆ సభల లోపలవరకు పాడి, పర్యసింపచేసినారు. "అటు పాట లిప్పుల మిటు దాప్య కటకమ్ము ఇరు కంబములుగ కట్టిరి తోరణాల్'' అంటూ ఆ సభా వేదికపై ఆంధ్ర కీర్తి నాటకం ఆడించినారు.

పదబంధ చతుర కళా రసికుడు - నారాయణరెడ్డి "ఆంధ్ర సంస్కృతిమణి గణ కాంతులు అంబరాల వర్తింప'' జేసినారు. "అట్టి ఆంధ్ర చరిత్ర సంస్కృతి సాహిత్యదీధితులు'' నవ కాంతులు వెదజల్లే దీపమాలిగా'' చివరన ఆంధ్రమాతకు హారతి ఎత్తించినారు.

తెనుగు బిడ్డ కండలు కదలించి కండ్లెర్రజేయించే వీర రసము, ఇంపున కరగిపొయ్యేటట్లుచేసే సాహిత్య చంద్రికలు, రాల కరగించే గేయకారుల సంగీత వారాశి అలవలను తన్మయుల జేసిన కీర్తి, పులకెత్తే తీరున వ్రాసినారు-రెడ్డిగారు. వ్రాతకు జీవం పోసినట్లు ఆ సభలలో ఆడించినారు.

ఇది ఆంధ్ర సంగ్రహకీర్తి గీతిక.

— శ్రీ పరుచూరు కోదండరామరెడ్డి

రెండు లఘుకృతులు

[1. సప్తదినాధిపస్తవము — నవగ్రహమంగళ స్తోత్ర సహితము. రచయిత విద్వాన్ శ్రీ బులుసు—వేంకటేశ్వరులు, ఎం. ఏ. వెల 1 రూ. పుటలు 15. ప్రాప్తిస్థానం తెలియదు.]

[2. తేనె సోనలు — (జానపదగేయ సంకలనం) సంకలన కర్త — శ్రీ చొక్కపు-నారాయణస్వామి, గాయత్రీ ప్రచురణలు, ఉ. కొత్తపల్లి, డోన్ తాలూకా, కర్నూలు జిల్లా, క్రౌను 49 పుటలు, వెల సాధారణప్రతి రూ. 3 లు. లైబ్రరీ ఎడిషన్ రూ. 5 లు. ప్రతులకు ప్రకాశకులకు వ్రాయవలెను.]

1. ఆదివారం మొదలు ఏడు వారాలకూ సూర్యాది సప్త గ్రహాలు అధిపతులు, రాహు, కేతువులనే ఉపగ్రహాలతో కలిసి నవ గ్రహాలు. ఇది పేరుకు సప్త దినాధి పస్తవమైనా రాహుకేతువుల స్తవాలుకూడా ఇందులో చేర్చబడినవి. చివర నవగ్రహమంగళాష్టకం చేర్చబడింది. ఇవి అనువాదమో స్వతంత్ర రచనయో తెలియదు. బహు గ్రంథకర్తలై మంచి కవులుగా ప్రఖ్యాతి గడించిన వేంకటేశ్వర్లు గారి కవితాధార యిందులో ధారాళంగా ప్రవహించింది. అందరికీ సులభగ్రాహ్యమై ఉన్నది. నవ గ్రహమంగళాష్టకం చివర సంస్కృత శ్లోకమూ, దాని అనువాదమూ ఉన్నవి. తెలిగింపు మూలానికి అన్యూనానతిరిక్తంగా సాగింది —

మూల శ్లోకం —

"ఆరోగ్యం సవితా తనోతు భవతా మిందుర్యశో నిర్మలం
భూతిం భూమిసుతస్సుధాంశు తనయః ప్రజ్ఞాం గురుర్గౌరవమ్
కావ్యః కోమల వాగ్విలాసమతులాం మందో ముదం సర్వదా
రాహుర్బాహుబలం విరోధిశమనం కేతుః కులస్యోన్నతిమ్.''

ఆంధ్రానువాదం —

రవి యారోగ్యము దివ్యకీర్తి శశి య
ర్థంబుల్ ధరిత్రీజుఁ డిం
పు ప్రజ్ఞన్ బుధుఁడున్ సురాళిగురు ప
త్యంతంబు సంప్రీతి గా
రవమున్ గోమల వాగ్విలాసమును శు
క్రఖ్యాతుఁ డానందశ
క్తిని వంశోన్నతి మందరాహువులు ప్రీ
తిన్ గేతువున్ గూర్చుతన్.

2. సహజంగా కవులై, రచయితలైన చొక్కపు నారాయణ స్వామిగారు ఎన్నో గేయాలు, వ్యాసాలు, నాటికలు, కథలు వ్రాశారు. ప్రాచీన వచన వాఙ్మయంపైని, జానపదగేయాలపైని ఆసక్తి ఎక్కువ. ఆయన ఎంతో శ్రమపడి సంపాదించి సంస్కరించి 'బ్రహ్మాండపురా'ణాన్ని ఇదివరకే ప్రకటించారు. ఇపుడు ఇరవైమూడు జానపద గేయాలను సంకలనంచేసి 'తేనె సోనలు' అనే పేరుతో ప్రకటిస్తున్నారు. జానపదగేయాలు చాలావరకూ ఎంతో మధురంగా ఉంటాయి. వాటికి ఈ పేరు తగి ఉన్నది.

జానపద గేయాలనుగురించి పరిశోధనలుచేసి ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయాంధ్ర శాఖాధ్యక్షులు బి. రామరాజుగారు డాక్టరేటు

పొందారు. హరి ఆదిశేషువుగారు తెలుగు భాషాసమితి బహుమతిని పొందారు. ఆచార్య శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు పరిశోధనలు జరిపారు. ఏ తత్సంకలన కర్తలుకూడా ఈ విషయమై ఎంతో ఆసక్తిచూపి వీటిని ప్రచురించడం సంతోషించదగినది. జానపద గేయాలపై ఉత్సాహాన్ని సృష్టిచేసిన ఆచార్య గోపాలకృష్ణమూర్తి గారికి ఇది అంకితం కావడమున్నూ మెచ్చదగినది.

'ఈ సంపుటిలోని జానపదగేయాలు అనంతపురం, కర్నూలు, మహబూబునగరము మండలములలోని' వని నారాయణస్వామిగారంటున్నారు. ఇందులోని 'పుట్టింటికి' అనే శీర్షిక ఉన్న గేయం అర్థశతాబ్ది కిందటే కోస్తాజిల్లాలలో ప్రసిద్ధంగా ఉంది. 'వెంకటసుబ్బి' శీర్షికలోని గేయం 'మోహనరంగ' పదంగా తెలుగునాట అంతటా వ్యాప్తమై ఎప్పుడో గ్రామఫోన్ రికార్డులకు ఎక్కింది. నేను చిన్నప్పుడు విన్న పాటలివి. మరికొన్ని గేయాలుకూడా దేశవ్యాప్తమైనవి ఇందులో ఇచ్చినవి ఉంటే ఉండవచ్చును కూడా. ఈ సంకలనంలోని గేయాలన్నీ కొత్తవి అని శ్రీ శ్రీపాదవారి అభిప్రాయం. (చూ. ఉపో.) ప్రసిద్ధమైన గేయాలు రెండింటినిగూర్చి తెలిసినది చెప్పాను. అందువల్ల 'అన్నీ కొత్త' వనుకోవడం సరికాదేమో అని నాకు తోస్తున్నది. ఈ పుస్తకంలో ముద్రితాలైన గేయాలకంటె వాటి వాడుక రూపాలే ఇంపుగా కానవస్తున్నవి.

'పుట్టింటికి' (పుట 31) గేయానికి అవతరణికలో అత్తవారింటినుంచి పుట్టింటికి వెళ్లడానికి భర్త అనుమతి కావాలన్నారు. కాని, మన సంప్రదాయాలనుబట్టి అత్తమామల అనుమతి అంతకంటె ముఖ్యం. ఇంక అధికారాన్నిబట్టిచూస్తే ఆడబడుచు అనుమతి అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది. వాడుకలో ఉన్న గేయంలో ఆడబడుచే అనుమతి నిచ్చినట్లుంది. ఆ గేయం ఇంతకంటె రసవంతంగా ఉంది. ముద్రితగేయంలో కొంతభాగం లోపించింది. అత్తింటి కోడలు ఉదయాన్నే చల్ల తిప్పుతూ ఉంటె అన్నలొచ్చిన వార్త తెలిసింది.

'చల్ల చేసే పాప చక్కన్ని పాప
మీ అన్న లొచ్చేరు చల్ల చాలించు'

ఈమాట వినగానే ఆ ముగ్ధ

'ఏరేరి అన్నల్లు ఎంతదూరాన ?'

అని అంటూ పోయి

'ఏడడుగు లుండంగ కాగలింపుకు
ఏమిరా అన్నయ్య యిన్నాళ్లను
ఆలస్యం చేసేవేమని ప్రశ్నగా చూస్తే
'చేసుకోతలనుంచి చెప్పంపలేదు'

అని సమాధానం యిచ్చి, అనుమతి తీసుకుని తనతో పుట్టింటికి రమ్మని ఆప్యాయంతో పిలుస్తాడు. ఆమె మామగారి దగ్గరకు వెళ్లి

'పచ్చిమంచంమీది ఓ మామగారా !
మా అన్న లొచ్చారు మమ్మంపుతారా ?

అని అడిగితే ఆ మామగారు

'అదియేమొ నేనెరుగ మీ అత్త నడుగు'

అని అంటారు. అత్తగార్నడిగితే బావగార్నడగమంటుంది. అతని దగ్గరకు పోయి

'పెద్దిల్లు దిద్దేటి పెదబావగారా !
మా అన్న లొచ్చారు మమ్మంపుతారా ?'

అని అడిగితే అతడు

'అదియేమొ నేనెరుగ మా చెల్లి నడుగు'

అని అంటాడు. ఆడబడుచు నడిగితె

'ఎత్తుకో బాలుణ్ణి ఎక్కు గుర్రాన్ని'

అని ఆమె అనుమతి నిస్తుంది. మధ్య మధ్య ఎందర్ని అనుమతులు అడిగి వుండవచ్చు. చివరి నిర్ణయం ఆడబడుచుదే ! ఇతరులను అడిగేటప్పుడు ఆ లిస్టులో మరిది, చెల్లెలుకూడా ముద్రితగేయంలో చేర్చబడ్డారు. కాని, వాళ్ళు వాడుకలోఉన్న గేయంలో లేరు. వాళ్ళ అనుమతి అనవసరం. 'వెళ్లివస్తాను' అని వాళ్ళతో చెప్పడమే సముచితమూ, సంప్రదాయమున్నూ.

మోహనరంగ పదానికు 'వెంకటసుబ్బి' శీర్షిక ఎలావచ్చిందో తెలియదు. గేయంలో ఆ పేరు కానరాదు. వాడుకలో ఉన్నదే ఎంతో రమ్యంగా ఉన్నది. ముద్రితప్రతి—

'కోట దాటి పేట దాటి
ఘనమైన అడవి దాటి
సెక్కరాళ్ల బోటుమీద
సెక్క వచ్చి సెంప తగిలెన్ గదరా' (పుట. 34)

వాడుకలో ఉన్నది —

'గిటు దాటి పుట్ట దాటి
ఘనమైన వనముదాటి
అది దాటి అడవి బడితిమిగదరా !
చల్ మోహనరంగ'

వాడుకలో ఉన్నదే సబబుగాను, ఇంపుగాను ఉన్నది. ముద్రితగేయంలో మధ్యలో పరసకూడా మారిపోతున్నది. ఎంతో మధురంగా ఉండే

'నీకు నాకూ జోడు అయితే
మల్లె పూలా చెప్పకట్టి
తెప్పమీద తేలిపోదాం గదరా !
పిల్ల మోహనరంగ'

వంటి చరణాలు ముద్రిత ప్రతిలో కనబడవు. పుస్తకంలో ఉన్న గేయంలో కొన్ని చరణాలలో ఉన్న భాషకూ, ఇతర చరణాలలోని భాషకూ చాలా వ్యత్యాసం కానవస్తున్నది.

నారాయణస్వామిగారు తమకు లభించిన రీతిని వీటిని పచురించి వుండవచ్చును. కాని జానపద వాఙ్మయంలో ఎంతో కృషిచేసి, దీన్ని ప్రచురించిన పరిశోధకులయినా, తమ ప్రస్తావనాదుల్లో వీటిని గురించి కొంత చెప్పివుంటే బాగుండేది. ఇంతకూ సంకలన కర్తల పయత్నం ప్రశంసించదగింది.

ఇది అందరూ చదువుకొని ఆనందించదగిన పుస్తకం. కాబట్టి ముద్రణ స్పష్టంగా ఉంటే ఇంకా ఎంతో బాగుండేది

— "అంగీరస"

సాహిత్యవ్యాసమాలు

[రచన : శ్రీ వై. వి. యస్. యస్. యస్ మూర్తి ఎం.ఎ. పుటలు : 59 ప్రతులకు : ఆంధ్ర ప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్సు రాష్ట్రపతిరోడ్డు సికిందరాబాదు. వెల : రు 3-00]

వినరామమతి

[(సుమతి శతకానికి సుజనరంజనీ వ్యాఖ్య) రచయిత : డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు. ప్రకాశకులు : ఆంధ్ర సాహితీ సమాఖ్య. 23-182-ఇ. మ్యునిసిపల్ క్వార్టర్సు, మచిలీపట్నం. పుటలు : 60 వెల : రు 2-00]

సాహిత్యంయొక్క స్వరూప స్వభావాలను ఆవిష్కరించి చెప్పే గ్రంథాలు సాహిత్యవ్యాసాలు. ప్రాచీనాధునిక కవుల కావ్యాల విశ్లేషించే గ్రంథాలనుగూడ సాహిత్య వ్యాసాలనే అంటాం. అయితే యీ పుస్తకం పై రెండింటికీ సంబంధించినదీకాదు అలా అని పూర్తిగా భిన్నమూ కాదు. ఇందులో సాహితీపరుల వ్యాసాలున్నాయి. ప్రక్రియా పరమైన వ్యాసాలుకూడ వున్నాయి. కాబట్టి యీ గ్రంథం పై రెండు నిర్వచనాల సమాహారం.

ఇందులో ఆరువ్యాసాలున్నాయి. రచయిత హిందీభాషలో గూడ నిష్ణాతులవడంచేత తనకున్న తెలుగు సాహిత్యాభ్యాసంతో వేమన కబీరుల ప్రజాకవితలోని సామ్యవైషమ్యాలను మొదటి వ్యాసంలో వివరించారు. రాజుల మెప్పుకోసం రచన చేసేవారు రాజకవులవుతే, ప్రజాభ్యున్నతికి కవనంయిచ్చే కవులు ప్రజాకవులని భావం. ఉత్తర హిందూస్థానంలో కబీరు, ఆంధ్రదేశంలో వేమన సంస్కరణ శీలురు. వారి జీవిత సాహిత్యాలను రచయిత తోలనాత్మకంగా సముచిత లక్ష్యాలతో చూపించారు. అయితే భాష విషయంలో రచయితే చెప్పుకున్నట్లుగా వ్యావహారికాన్నే స్వీకరించినా దానికైనా నియతి వుండాలిగదా! జీవితంను, వాదంను, బ్రహ్మంను- ఇత్యాది పదాలు 'ఇలో భ్రష్టస్తతో భ్రష్ట' అన్నట్లున్నాయి. విశ్వజనీనత కొరకు కృషిచేసిన ఈ మహనీయుల వ్యాసం గ్రంథంలో మొదటగా చెప్పటం మనోహరం. శతక సాహిత్యంలో పౌరాణికాఖ్యానాలు అనే రెండో వ్యాసం రచయిత పరిశోధనా పటిమకు ప్రతీకగా వుంది. అసలు శీర్షికలోనే నవ్యత వున్నది. తెలుగు శతకాలు సంస్కృత ప్రాకృత శతకాలకు భిన్నమైనవి అన్న భావాన్ని విస్తరిస్తే బాగుండేది. అలాగే వేమనగారి సేతునిర్మాణానికి సంబంధించిన పద్యాన్ని కూడ వ్యాఖ్యానిస్తే అపోహలకు తావుండదు. ఈ వ్యాసంలో బహుశ ముద్రాపకుల దోషంవల్ల కావచ్చు. చివరి మూడు పేరాలు పునరుక్తి దోషానికి గురి అయ్యాయి.

మూడవవ్యాసం ఐయిన వీరేశలింగం పంతులుగారిని గూర్చిన నవయుగ వైతాళికత్వం సంపూర్ణంగా వెల్లడికాలేదు. శీర్షికలోవున్న గాంభీర్యం వ్యాసంలోలేదు. లోన్నాయిలోనున్న రచన. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో దేశభక్తి కవిత అనే వ్యాసంలో శీర్షికలో నూతనత్వం లేకపోయినా విధానంలో విశిష్టతవుంది. చిలకమర్తివారి ప్రసిద్ధమైన "భరతఖండంబు చక్కని పాడియావు" పద్యం, రాష్ట్రాభిమాన కవితలో "మా తెలుగుతల్లికీ మల్లెపూదండ" వంటి గేయాలు వదలివేయ దగ్గవికావు. రచయిత విస్మరించారు. ఈ వ్యాసంలో యిచ్చిన అలగ్న కవుల సూక్తులు చాల సందర్భసుందరంగా వున్నాయి. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలోని నగర జీవిత వర్ణన గూడ ముచ్చటగా వున్నది. తిరుగుబాటు కవితనుగూర్చి చెప్పిన ఆఖరు వ్యాసంకూడ ఔచితీ పోషకంగా వున్నది. నాటినుండి నేటివరకు తిరుగుబాటే జరుగుబాటుగాగల కవుల విప్లవగీతాలను మంచి లక్ష్యాలుగ యిచ్చారు. భారతాంధ్రీకరణమే పెద్ద తిరుగుబాటు అన్న వారి భాషలోని భావం మ్యాల దృష్టికి గోచరించదు. పూర్వకవుల కవితలో వున్నంత ఉదాత్తత ఈ కవులలో లేదని వివరంగా ఏదు పలికిన విమర్శ సహృదయులలో ఆలోచన రేకెత్తించగలగాలి. అంతవరకు చిత్తశుద్ధి, పాండితీ పటిమగల యిలాంటి రచయితలు తమ రచనలతో ఆంధ్రభాషామతల్లి నలంకరింపవలసిందే.

*

"శతశ్లోకేన పండితః" అన్నది సంస్కృతసూక్తి. దాన్ని ఆంధ్రీకరించుకుంటే కూడు శతకం వచ్చినవాడు నాస్యాస్పదవాడు.

ఆ నూరు పద్యాలను నూరుకోవాలంటే పండిత పామర జనరంజక మైన శతకాలను చేపట్టాలి. కుమతులను సుమతులను చేసేవది, తెలుగునాట అత్యంత ప్రజాదరణ గలది సుమతీ శతకం. ఆ శతకమే సద్బోధాప్రాద్యం. వేరే భాష్యాలక్కరలేదు. కాని డాక్టరుగారివంటి పరిశోధనా జిజ్ఞాసువులు యుంటా సుమతీ శతకంలోని సౌరభాలను ధర్మమర్మాలను విప్పి చెబుతుంటే మనకింకా ఆనందదాయకమేగదా! వీరు సుమతీ శతకంలోని మధుర శలాకలను సర్వజన మనోరంజనంగా వవరసభరితంగా 'ఆంధ్రావళి మోదముం బొరయ' అందించారిటీ వల. రసరాజమైన శృంగారానికి కొంచెం మొగ్గు చూపటం "కామి కానివాడు మోక్షకామికాడు" అన్న మాటకుపబలకంగా వున్నది. సుమతీ శతకకర్త చెయ్యని శీర్షికల విభజన వీరు చేయటం వాళ క్రమబద్ధంగా వున్నది. విధి నిషేధాలు, సుజన దుర్జన లక్షణాలు. విద్యాప్రశస్తి, అధికారుల మదాంధత, విత్తం ప్రభావం, కాముక ప్రవృత్తి, స్త్రీతత్వం, శృంగార రసజ్ఞత, పురుషార్థ ప్రాధాన్యం బడిపిల్లవాడికి కూడ అర్థమయ్యే కమ్మని తేటతెనుగు నుడికారంతో వివరించారు. చివరగా సుమతీ శతకకారుని అభ్యుదయ దృక్పథాన్ని ప్రశంసిస్తూ నేటి సామాజిక రీతినీతులను విశ్లేషించి చూపారు. స్త్రీ జన ప్రవృత్తిని వివరించడంతో రావుగారు సుమతీ శతకకర్త కన్న మిన్నగ ప్రతిభావంతంగా తన పాత్రను నిర్వహించారు.

సుమతీ శతకంలో ఒకచోట "అక్కరకురాని చుట్టము" అని మరోచోట "కలిమైనను బంధుజనుల కడ కేగకుమీ" అన్నాడు అందులోవున్న స్వవచో వ్యాఘాతాన్ని వీరు గమనించి వుండవలసింది బద్దెనకవి తెల్పిన నీతులకు లౌకిక పారలౌకిక సేతువు నిర్మించి వీరు ఫలోన్ముఖులైనారు. బద్దెన "కరణము సాధై యున్నను" అన్న పద్యంలో కరణాలను భంగ్యంతరంగా దుష్టులని చెప్పిన దానిని వీరు ఆత్మరక్షణకోసం అని సమన్వయించడం సహేతుకంగా తోచదు బద్దెన 'కోమటి'ని తెగడి కులకాంతను పొగిడాడు. ఆ రెండు పదాలకు వ్యత్యాసంలేదు. కోమటి శబ్దం కన్న 'వైశ్య' పర్యాయ వాచకం మరేదైనా ప్రయోగిస్తే బాగుండేదేమో! "సరసము విరసముకొరకే" అన్న పద్యంలోని చివరి రెండు పాదాలను వ్యాఖ్యాత జేటి జగతి క్రమ గుణంగా విభావిస్తే యింకా బాగుండేది. భోగలక్షణంలో "దాని సిగ్గయ్య" అన్న పదంపట్ల వీరిచ్చిన చెణుకు చాల ఆహ్లాదకరంగా వుంది. ఒక మాటలో చెప్పాలంటే ముని మాణిక్యం వారి గ్రంథం చదువుతూన్న అనుభూతిని అందించారు సుజనరంజనీ వ్యాఖ్యాత.

"వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన" అన్న సుమతీ శతక కర్త పలుకు ఈ వ్యాఖ్యానానికి వర్తించదు. పండిత ప్రకాండులైన వీరి వాణి 'వినదగు నెంతయు చెప్పిన' అన్న రీతిలో సహృదయులను అలరింపజేస్తుంది. రసజ్ఞ శేఖరులైన వీరింతటితో ఆగక మన శతక వాఙ్మయంలోని మరికొన్ని ఆణిముత్యాలను అందరికీ అందుబాటులోకి తేవాలని ఆశిద్దాం.

"విద్యానేవ విజానాతి విద్యజ్జన పరిశ్రమమ్" యన్నట్లుగ 'యువభారతి' కోవలో ఇట్టి గ్రంథాలను వెలువరిస్తున్న స్పందన సాహితీ సమాఖ్య వారినిగూడ యీ సందర్భంగా అభినందించాలి.

విమర్శిని

[(వరంగల్లు స్నాతకోత్తర విద్యాకేంద్ర తెలుగు విభాగపు పరిశోధన పత్రిక) పుటలు: 134 మూల్యం : రు. 10 00. సంపాదకుడు : శ్రీ కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రిగారు, తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు, ప్రచురణ : తెలుగుశాఖ, పి జి. సెంటరు, వరంగల్లు (ఆం. ప్ర.)]

నాటినుండి నేటివరకు మనకు అనంతమైన గ్రంథ సాహిత్యమైతే వున్నదిగాని, దాని గుణదోషాలను నిగ్గుచూపే విమర్శనా గ్రంథాలు విరళం అనే చెప్పవచ్చు అ వున్నవైనా "పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తిః విగ్రహో వాక్య యోజనా ఆక్షేపస్య సమాధానమ్ వ్యాఖ్యానమ్ షడ్విధమ్ మతమ్" అన్నట్లు వ్యాఖ్యాన ప్రాయమైనవీ, విమర్శకులనే వారి పాక్షిక ప్రవృత్తులకు ప్రతిబింబంగా వున్నటి వీను. ఉన్నత పరిశోధనా మనస్కులకుత్తమ సాహితీ సౌరభాలనందించే యీ 'విమర్శిని' ప్రాదుర్భావం ఆ లోటు పాట్లను తొలగించేదిగా గోచరించడం ఆనందదాయకం; అందరికీ ఆమోదయోగ్యంకూడ వరంగల్లు పరమ పట్టభద్ర విద్యా కేంద్రపు తెలుగు శాఖవారు వెలువరించిన యీ పత్రిక 'తొలిరసి' చూడగా "వాణీపాణింప మోగిన వీణ మీద" సాగిన సరస స్వరాలిందులో రసజ్ఞులకు విందుగా వున్నవని నిస్సందేహంగా అనవచ్చు.

"విరచించుశక్తి పుట్టని పురుషుని విదుపులు ప్రకాశములు గావు" అనే యభిభాషణను లక్ష్యంగా చేసుకుని సాహిత్య నిత, నిత్య ప్రతులైన ఆచార్యవర్యులు రూపొందించిన లయిదు ప్రామాణిక వ్యాసాలిందులో "సాహిత్య ప్రక్రియలలో ప్రయోగాలు వెలిసినంతేగా ప్రయోగ విజ్ఞానం కాపటంలేదు" లని సందేశం అందించిన పైన్-ఫాన్సెలర్‌గారి బాణాల ప్రభావంగా భాసిస్తున్నాయి ఉత్కృష్టమైన పరిశోధనాత్మక వ్యాసాలు మాత్రమే ప్రచురించిన సమాజాలు నెలకొల్పమనే ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖాధ్యక్షుల ఆకాంక్షకు అక్షరరూపాన్నిచ్చేవిగా వున్నాయి.

ఆధునికాంధ్ర కవితా స్వరూపాన్ని విశ్లేషించిచూపే వ్యాసాన్ని వివేకానందుని దివ్యవాణితో ఆరంభించబడ్డ మొదటివ్యాసంలో పాశ్చాత్య

కవితాతత్త్వాన్నెక్కువగా పుణికి పుచ్చుకున్న తెలుగు సాహిత్యంలోని నవ్యతను సుప్రసన్నాచార్యులవారు సునిశిత ప్రజ్ఞాపాటవంతో ఆవిష్కరించారు. పాశ్చాత్య సంస్కారము, స్వాతంత్ర్యోద్యమం, క్షీణప్రబంధ యుగ శైథిల్య కవనానికి జవనాన్ని కూర్చటం, పతితజాతియాత్మ పునరుద్ధరణ. ఈ నాలుగు లక్షణాలు నవ్యకవితకు బహిరంతర కారకాలు, ప్రేరకాలు అని వీరిభావన. నవ్య కవితానాటకానికి నాందిగీత మాలపించిన గురజాడ, రాయప్రోలు వారల బహిరంతర వ్యక్తులను వీరు బహిర్గత మొనర్చిన తీరు ఎంతో మతి ప్రతిభా సమన్వితంగా వున్నది. చక్కని తార్కికశక్తి, సాంప్రదాయలక్ష్య స్వీకారం, చిక్కని పాండితీ ప్రకర్షలో గూడిన వీరి వ్యాసం సహృదయ నైవేద్యంగా వున్నది. జ్ఞాన విజ్ఞాన జిజ్ఞాసకోసం విస్తరింపబడ్డ రాయప్రోలు వారి కావ్యతాత్త్వికతను మధుర మనోజ్ఞంగా దర్శింపజేశారు. నవ్య కవితలో సంగీత సాంగత్య లక్షణాల నిక్షేపించిన బసవరాజు, నండూరి, విశ్వనాథవారి రచనలను రసపారమ్యంగా అభివర్ణింపబడ్డాయి. గురజాడలో వ్యక్తిదగ్గర ప్రారంభమై, రాయప్రోలువద్ద దేశానికి విస్తరించి, అబ్బూరి రచనలతో విశ్వ జనీనత సంతరించుకొన్నది నవ్యకవితా వస్తువన్న వీరి వ్యాఖ్య సముచితంగావున్నది. దువ్వూరివారి స్వాతంత్ర్య రథానికి వీరొసగిన వ్యాఖ్యానం వీరి పరిశోధనా పటిమకు ప్రతిబింబం.

నవ్య కవితలో స్పష్టాస్పష్టంగావున్న భావరేఖల స్వరూప స్వభావాలను అత్యుత్తమ భావ బంధురంగా వివరించారు రెండవ వ్యాసకర్త శ్రీ చేతవరపు రామకోటిశాస్త్రిగారు. ఎంతో సూక్ష్మేక్షికతో సందర్శింపబడిన యీ వ్యాసంలో ఖండ కావ్యాలు, భావకావ్యాలతోలనాత్మక సమీక్ష గావింపబడి రసతత్త్వ స్వరూపం చూపింపబడ్డది. ఖండ కావ్యము భావకావ్యముకాదు. రసకావ్యం భావకవిత్వం కావచ్చు. కాని భావ కవిత్వము రసకావ్యము మాత్రం కాదు. అన్న వీరి భావం ఆసక్తిదాయకంగా, పరిశీలనాత్మకంగావున్నది. ఈ వ్యాసంలోగూడ రాయప్రోలువారి భావకవితా దర్శనం స్పష్టరేఖలలో చిత్రించబడ్డది. పాశ్చాత్య భావనమైన 'రొమాంటిసిజమ్' లక్షణాలను వివరించి దాని పారిపత కృష్ణశాస్త్రివంటి అనంతర భావకవులలో విస్తారం అంటారువీరు. భావకవిత్వాన్ని భావ వాద మార్గానికి మరలించిన విశ్వనాథ, భౌతిక మార్గానికి మరలించిన శ్రీశ్రీ గారిలోని అంతరాలనెరుకచేసే ప్రయత్నంలో యీ వ్యాసకర్త సఫలీకృతులైనారనే చెప్పవచ్చు. ఇరువురి లక్ష్యం అభ్యుదయమేనని సంప్రదాయం, అభ్యుదయం అన్యోన్యసంబంధులని వీరుచూపిన ఉపపత్తులు వీరి యువలోచనా ప్రదర్శనకు చక్కని నిదర్శనంగా వున్నాయి. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో వారిరువురూ వ్యాస, వాల్మీకులన్నమాట పదుగురుకి నచ్చేదే. గురజాడవారి ముత్యాల సరాలలో యెన్నదగిన మార్దవం సౌందర్యం గోచరించవన్నమాట అంత సముచితంగా తోచదు. సామాన్యులలోగూడ ప్రాచుర్యం పొందినవిగదా అవి. విశ్వనాథవారి గిరికుమారుని ప్రేమ గీతాలలోని భావవైశిష్ట్యాన్ని అన్నిటికన్న మిన్నగ సమగ్ర సూక్ష్మదృష్టితో యిచ్చారు రచయిత. తెలుగు సాహిత్యంలోని భావ కవిత్వం వెనుక భారతీయ తత్త్వ విజ్ఞానం ద్యోతక మవుతుందనే వీరి వక్కాణ అర్థవంతంగా వున్నది. ఆత్మాశ్రయ కవిత్వాన్ని నవ్య భావకవితగా అభివర్ణించి అందులో వైయక్తిక ప్రతిభ, ఆత్మీయతా ముద్ర కారణంగా సామాజిక నీతి స్వల్పమంటారు. అందుకే "కృష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికే బాధ" అన్న మాట పుట్టిందేమో!

భావ కవిత్వానికి మలిదశ అయిన అభ్యుదయ కవిత్వపు తీరుతెన్నులను శ్రీశ్రీగారి అంతర్ముఖీన స్వరూపంతో జోడించి, తదుపరి వ్యాసంలో సద్యోహృద్యంగా చెప్పారు ఈ రచయిత. ప్రపంచ చరిత్రలోని వస్తు వైలక్షణ్యాలు అభ్యుదయ కవితకు సృజన హేతువు లంటారు వీరు. నవ్యాంధ్ర కవితలో భావ కవిత్వాన్ని అంతర్ముఖిగాను, అభ్యుదయ కవితను బహిర్ముఖిగాను భావించారు. వ్యక్తి వైలక్షణ్యానికి తార్కాణమైన సంప్రదాయకవితకు, సంఘజీవిత రీతికి ప్రాధాన్యమైన అభ్యుదయ కవితకు వీరు చూపిన సామ్యవైషమ్యాలు యెంతో మేధోద్దీపకంగా వున్నాయి. ఆదర్శ దర్శనంలో రెండూ వొకటే గనుక నేటి అభ్యుదయ కవులు వాల్మీకి కావ్యగాహనలో మానవతావాదాన్ని నాటక రూపంలో నిర్మాణంచెయ్యటానికి సిద్ధపడితే అభ్యుదయ సాహిత్యానికి మహోన్నతదశ అనే వీరి యాకాంక్ష పదేపదే కనబడని సమాజాన్ని నిరసించే నేటి అభ్యుదయ కవులకు కనువిప్పు కలిగించవచ్చు.

ఈ గ్రంథంలోని నాలుగో వ్యాసంలో మాదిరాజు రంగారావుగారు శ్రీశ్రీగారి మహాప్రస్థానానికి ప్రేరక శక్తులను ఆనాటి ప్రపంచ పరిస్థితుల నాధారంగా చేసుకొని సమీక్షించారు. రాయప్రోలు వారు సంప్రదాయ జగత్తులో ఆధునికుడని, గురజాడ ఆధునిక జగత్తులో అభ్యుదయ కవియని వీరి ప్రభావం సర్వేసర్వత్ర శ్రీశ్రీగారిలో వుండటం సద్యోహృద్యంగావుంది. శ్రీశ్రీగారి అపూర్వ వ్యక్తిత్వంలోని ఒక ముఖాన్ని మాత్రమే చూపిన వీరు తక్కిన ముఖాలనుగూడ త్వరలో సహృదయులకు దర్శింపజేస్తారని విస్తృతమైన యీ వ్యాసాన్నిబట్టి అనుకోవాలి. చివరి వ్యాసంలో డాక్టరు జి. వి సుబ్రహ్మణ్యంగారు స్వీకరించిన వస్తువులో నవ్యతవున్నది. ఛందోబంధాలు తెంచుకొని, భావనాస్వేచ్ఛను పెంచుకున్న శ్రీశ్రీగారి కవితలోని పురాణ ప్రతీకలను సంక్షిప్తంగానైనా, అందంగా అందించారు. అవతారం గేయంలోని శ్రీశ్రీ వాణికి మాతృకగా భావింపబడే తిక్కన వాణిని, మంత్రం, భావివేదముల, ఇది నవనం- ఇత్యాది పదాలలోని సంప్రదాయార్థ ప్రక్షాళనంచేసి అభ్యుదయ కవితా సామగ్రిగా

ఉపయోగించిన శ్రీశ్రీగారి మరో ప్రపంచం విశేషయంగా స్ఫురించ దని విపులంగా వివరించారు. ఈ సంప్రదాయ సంస్కారం శ్రీశ్రీలో అనంతం అనే నిరిమాట శ్రీశ్రీగారి అభిమానులు ఎంతవరకు హర్షిస్తారో? వాటికే వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయేమో. మొత్తంమీద సుబ్రహ్మణ్యంగారి ఆలోచనా రీతి చాల అభినందనీ యంగా, ఆమోద యోగ్యంగానే వుంటుంది.

ఆధునికాంధ్ర కవితా స్వరూపాన్ని సమగ్ర పర్యంతం సాధ్య మైన రీతిలో విశ్లేషించి, విద్యార్థులకుపయోగపడేలా ఇచ్చిన ఈ రచయితలు ఎంతో నిర్మాణాత్మక ప్రతిభను ప్రదర్శించారు. వారికి పలువురు కృతజ్ఞులు. ఇలాంటి విమర్శకులు తక్కిన విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖలవారుకూడ వెలుగులోకి తీసుకు రావడానికి గ్రంథం అందమైన ప్రాతిపదిక అవుతుందని ఆశించవచ్చు. ఇది తెలుగు సాహిత్యంలో సునిశిత ప్రమాణాలు గల పరిశోధనలకు ఆత్మ విశ్వాసాన్ని అనంతంగా అందిస్తుంది. ముద్రణ నిర్దుష్టంగా, ముచ్చ టగావుంది కాని మూల్యం ఎక్కువనిపిస్తోంది. సామాన్యుని కందు బాటులోవుండే రీతిగా ఇలాంటి గ్రంథాలు వుండటం అవసరం.

—"సుచంద్ర"

గ్రంథము : "శ్యామశాస్త్రి కీర్తనలు"

[ప్రథమ ముద్రణ: 1976–త్రివేణి ప్రెస్, మచిలీపట్నం. మూల్యం : నాలుగురూపాయలు. సంకలన పరిశోధన కర్తలు : టి. వి. ఎస్. పార్థసారథి, భావరాజు నరసింహారావు]

1. ఈ గ్రంథమునకు "శ్యామశాస్త్రి కీర్తనలు" అని పేరు ఇవ్వబడియున్నది. శాస్త్రులవారి పేరును వారిని గురించిన, ఇదివరకు నే జూచిన అన్ని గ్రంథములలోను "శ్యామాశాస్త్రి" అనియే వ్రాయ బడి యున్నది. అట్లు వ్రాసిననే వినుటకు బాగుగనున్నది. గ్రంథ కర్త తన పేరును కూడా "నరసింహరావు" అనక "నరసింహారావు" అనియే వ్రాసియున్నారుగదా.

2. ఈ గ్రంథమున ముఖ్యభాగమైన శాస్త్రులవారి కీర్తనల ముద్రణకు ముందుగా వొక పీఠిక రూపమున ప్రత్యేకముగా 35 పుట లలో 1975లో తుమ్మలపల్లి రామలింగేశ్వరరావుగారిచే వ్రాయబడిన శ్యామాశాస్త్రిగారి జీవిత చరిత్రము ప్రచురింపబడి యున్నది.

ఈ చరిత్రపు మొదటి కొన్ని పుటలలో ఎవరో ఒక "బ్రహ్మ"చే చేయబడి కంచిలో స్థాపింపబడిన బంగారు కామాక్షి విగ్రహములో, ఆ కాలపు చరిత్ర కలవరములకు భయపడి ఆ విగ్రహ మును కాపాడుకొనుటకుగాను, 1566లో శాస్త్రులవారి 7-8 తర ములకు పూర్వీకులు ఇతర కొన్ని కుటుంబములతోసహా కంచినగరము వదలి సుమారు 220 సంవత్సరములకు పైగా 1781లో, తుళజాజి రాజాకాలమున, తంజాపురిని చేరి అచ్చటకొక ప్రత్యేక దేవాలయమున ఆ విగ్రహమును స్థాపించిరని అనేక రుచికర వివరములతో శ్రీ రావు గారు తెలిపియున్నారు. ఇంతవరకు వ్రాసినది బంగారు కామాక్షమ్మ చరిత్రము మాత్రమే కదా.

శాస్త్రిగారు తిరువారూరిలో 1762లో జన్మించిరి. వారి తలిదండ్రులు తిరువారూరిలో దాదాపు 45 సంవత్సరములుండి పిదప తంజపురి చేరిరని తెలియుటచే శాస్త్రులవారి జీవిత చరిత్రము వారి పెద్దలు తిరువారూరిలో వసించుచుండిన కాలమునుండియే నిజ ముగా ఆరంభమగును. శాస్త్రుల పెద్దలకు కొంచెమును సంగీతము పట్టుబడనియు, శాస్త్రుల సంగీతమును అభ్యసించుట వారికి అయిష్ట మనియు తెలియుచున్నది.

శాస్త్రులవారి జీవిత చరిత్రమునకు సంబంధమైన అన్ని విష యములను—ఆదెప్పయ్యగారు చాలా అభిమానముతో శాస్త్రులను "కామాక్షి" అని పిలుచుట; మహోగ్రులైన బొబ్బిలి కేశవయ్యను, నాగపట్నపు అప్పుకుట్టిని ఇద్దరిని బహుసులభముగా ఓడించుట— సవిస్తరముగాను రుచికరముగాను రావుగారు వ్రాసియుండుట ముఖ్య ముగా గమనింపవలెను.

మరియు శాస్త్రులవారి సాహిత్యశైలిని రావుగారు చక్కగా వర్ణించియున్నారు. 'ఏఒక కఠిన పదమును లేనివారి సాహిత్యములను కదలిపాక రీతి శైలిలోనివని చెప్పుదురు. ఎక్కువ భక్తిరస పూరితము లైన తమ సాహిత్యములకు శాస్త్రులు తామే ఆ భక్తిరసమును ఇంకను ఎక్కువ పరచునట్లుగా తగిన రాగరస పూరితములైన ధాతు వులను రచియించిరి. అట్టి ధాతువులను మార్పక చక్కగా గమనించి నేర్చిన ఆ కీర్తనలను ఏ విద్వాంసుడును అవలీలగా పాడగలడు. కొందరు శాస్త్రుల కీర్తనల ధాతువులు చాల గడుసని చెప్పుట కలదు. అట్టి గడుసు నాలుగు కీర్తనలలో మాత్రము కొంత కనబడుచున్నవి—

అవి—

(1) ధన్యాసి రాగమున "మీనలోచని",
(2) లలితరాగమున "నన్నుబ్రోవులలిత" } ఇవి రెండును 2 అక్షర అతీత గ్రహమున తాళమున నున్నవి;

(3) పూరి కల్యాణి రాగమున "నిన్ను వినాగామరి",
(4) కల్యాణి రాగమున "తల్లి నినునెర". } ఇవి రెండును విలోమ చాపు (4+3) తాళమున నున్నవి.

3 ఈ గ్రంథమున నరసింహారావుగారు శాస్త్రులవారి రచనలలో ఇంతవరకు వారికి దొరికిన 3 స్వరజతులును, 2 తాన వర్ణములును, 38 కీర్తనలను ప్రచురించి యున్నారు. అయితే వారు గ్రంథమున మొదట యిచ్చియుండు సూచిక పట్టికలో ఒక కృతిని చేర్చక 37 కీర్తనలని మాత్రము తెలిపియున్నారు. మొత్తపు రచనలు 43 అని యుండుటకు బదులు 42 అని వ్రాసియున్నారు. పట్టికలో ఇవ్వక విడిచిపోయిన కృతి శంకరాభరణ రాగముననుండు ''దేవిమీన నేత్రి''.

నాకు రి లభించని ఇంకను రెండు రచనలున్నవి, అవి —

(1) బేగడ రాగమున ''సామి నిన్నే నమ్మితిరా'' అని వైద్వీశ్వరన్ గుడి ముత్తు కుమారస్వామి మీద నొక కృతి. ఒక చరణము అంకితము లేక యున్నది;

(2) పరుజు రాగమున కామాక్షి స్తుతిగా అరవములో ''సంతతం ఎన్నై రక్షిప్పాయ్'' అనియు సంస్కృతమున ''కామాక్షి లోక సాక్షిణి''- రెండు సాహిత్యములును ఒకే ధాతువుననే పాడబడునవి, శాస్త్రులవారి అంకితము కలది.

శాస్త్రులవారు తమ ఇష్టదైవమైన కామాక్షి స్తుతిగా వ్రాసిన 3 స్వరజతులును, 15 కృతులును ఈ గ్రంథమున ఇవ్వబడియున్నవి. వేరు దైవముల మీద నుండునవి —

మధురమీనాక్షి 7; తంజపురి బంగారు కామాక్షి 1; తంజపురి బృహన్నాయకి 3; రాజరాజేశ్వరి 3 (1 వర్ణము, 2 కృతులు); ధర్మసంవర్ధని 2; పుదుకోట బృహదంబ 2; అఖిలాండేశ్వరి 1; నీలాయతాక్షి 1; కంచి వరదరాజ శృంగార రసస్తుతిగా తానవర్ణము 1.

గ్రంథమున ఇవ్వబడిన 38 కృతులలో 5 కృతులలో అంకిత చరణములు లేవు. బహుశ అవి దొరకలేదేమో. అవి —

(1) ధన్యాసిలో ''బానోలోచన''; (2) పున్నాగవరాళిలో ''శ్రీ బోవసమయము''; (3) ఆహిరిలో ''మాయమ్మయని''; (4)సావేరిలో ''జననీ నతజన''; (5) ముఖారిలో ''పాలింపవమ్మ పరమ''.

తోడిరాగమున ''నిన్నే నమ్మినాను'' అను కృతి సాహిత్యమున అంకిత చరణము మాత్రము ఇవ్వబడియున్నది. ఇంకను రెండు చరణములు గలవు. వాటిని జేర్చి యుండవలెనుగదా.

గ్రంథమున కొన్ని కృతులకు తాళములను మార్చియున్నవని యెంచెద, అవి —

(1) మూడు రచనలకు త్రిపుట తాళమని యున్నది—అవి చాపు తాళములోనివే;

(2) తోడిరాగమున ''కరుణానిధి'' రూపకతాళము లోనిదే - తిస్రగతి అట ఏల;

(3) పరుజురాగమున ''త్రిలోకమాత'' కృతికి సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శినిలో చతుశ్ర ఏకతాళమని యున్నది. ఈ కాలమున చాపుతాళపు కృతియనియే చెప్పుచున్నారు;

(4) భైరవి రాగమున ''సరిమోవరమ్మా'' కృతికి ఆదితాళమే సరిపోవును. ఖండజంపతాళమనుట ఎవరి ఊహయో;

(5) ఆనందభైరవి రాగమున ''హిమాచలతనయ'' కృతికి చాపుతాళమని వ్రాసియున్నను దానిని ఆదితాళమున పాడుటయే నా అనుభవము.

రావుగారు ముద్రించియుండు 38 కీర్తనల సాహిత్యములలో 3 కీర్తనలు శాస్త్రులు రచించినవని కావని నా అభిప్రాయము, అవి—

(1) ముఖారి రాగమున ''పాలింపవమ్మ''-శాస్త్రుల అంకితము లేని ఒక చరణము మాత్రము ఇవ్వబడియున్నది. సాహిత్యమున శాస్త్రులు ఈ కృతిని ఏ దైవముమీద పాడినారని సరిగా తెలియలేదు. సాహిత్యపు కడపట ''ఎంతో భక్తికే నీకుడ'' అను పదములున్నవి. వాటి అర్థము సరిగా స్ఫురించలేదు;

(2) కేదార గౌళ రాగమున ''పరాకేలనను పరిపాలింప''— ఈ కృతి ఏ దైవముమీదయని సరిగా యివ్వబడలేదు. ఒక అంకిత చరణము ఇచ్చియుండినను ఈ కృతి వేరు రెండు అంకితములు గల విగా చూచియున్నాను, అవి ''కృష్ణ'' అంకితమును; పిదప ''చిన్ని కృష్ణ'' అంకితమును;

(3) జనరంజని రాగమున ''నన్నుబ్రోవరాదా'' అను కృతికి శాస్త్రుల అంకితముగల యొక చరణ సాహిత్యము ఇచ్చియుండినను సాహిత్యమునకును దానికిగల ధాతువునకు సరిగా పొందిక కనబడలేదు. దాని ధాతువును గమనించి యున్నాను. రాగము బహుశా పూర్ణచంద్రికగా నుండవచ్చునని తోచుచున్నది. మరియు పై రెండు కృతులలోవలెనే ఈ కృతియందును శాస్త్రిగారు స్తుతించిన దైవము యొక్క పేరు స్పష్టముగాలేదు.

4. గ్రంథమున సాహిత్యముల ముద్రణకు వెనుక కడపటి భాగమున శాస్త్రులవారు వాడిన రాగములకు లక్షణములు ఇవ్వబడి యున్నవి. వాటిలో—

(1) కన్నడ-సంగ్రహచూడామణి గ్రంథపు అనుబంధమున గల ఈ రాగపు లక్షణగీత సాహిత్యమున ఈ రాగముపేరు "కన్నడ" యని ఇవ్వబడియున్నది;

(2) ఆహిరి-20వ మేళపు లేదా 8వ మేళపు జన్యమని తలచవలసిన ఈ రాగమును అంతరగాంధారము అన్యస్వరముగా వచ్చు కారణమున 14వ మేళమైన వకుళాభరణ జన్యమని చెప్పుట ఉచితముకాదు. ఈ రాగమున చతుశ్శ్రుతి ధైవత ఋషభములును, కాకలి నిషాదమును కూడా అన్య స్వరములుగా కొన్ని సంచారములలో గలవు;

(3) లలిత-శుద్ధధైవతము మాత్రమే గల ఈ రాగమును అన్ని లక్షణ గ్రంథములలోను 15వ మేళమైన మాయామాళవగౌళ ఉపాంగ జన్యముగానే తెలుపబడియున్నది. అట్లుండినను కొందరు గాయకులు పొరబాటుగా ఈ కాలమున బహుశ విషయము తెలియక ఈ రాగమును చతుశ్శ్రుతి ధైవతము గలదిగా పాడు కారణమున ఈ రాగమును 17వ మేళమైన సూర్యకాంత జన్యమని యెంచవలెనా;

(4) గౌళిపంతు-15వ మేళ మాయామాళవగౌళ జన్యమైన ఈ రాగమును కొందరు నవీన గాయకులు దాని సరియైన లక్షణరూపము తెలియక శుద్ధ మధ్యమమునకు బదులు పొరపాటుగా ప్రతిమధ్యమము గలదిగా పాడుచున్నారు;

(5) 20వ మేళమైన నఠభైరవి జన్యములైన ఆనంద భైరవి, ముఖారి, ఆభేరి రాగములను 22వ మేళ ఖరహరప్రియ జన్యములుగా ఇచ్చియుండుట ఏల? ఇట్లు మార్చుటవల్ల కడపట 20వ మేళమునకు జన్యముగా నొక రాగమైన యుండునో లేదో. ఈ నఠభైరవి మేళరాగము ఏ రాగరసము లేకయున్నదనుట తెలిసినదే;

(6) ఆభేరి-ఈ రాగము 3 విధములుగా నున్నది.

i వెంకటమఖి ఆభేరి-దీనిలో దీక్షితులవారి కృతి "వీణాభేరి" యున్నది;

ii సంగ్రహచూడామణి ఆభేరి—

ఇవి రెండును శుద్ధధైవతము గలవియే;

iii త్యాగయ్యగారి "నగుమోము గనలేని" అను కృతికి చెప్పబడు ఆభేరి చతుశ్శ్రుతి ధైవతము గలదిగా వినుచున్నాము. అయ్యగారు ఈ కృతిని పాడిన రాగము చెప్పలేదు. బహుశ తచ్చూరు శింగరాచార్యులు అయ్యగారి కృతులకు రాగములను వ్రాయునప్పుడు ఈ కృతికి ఆభేరి రాగమని వ్రాసియుండవచ్చును.

బాల్యమునుండి నేను వినియు, విరిగియు రీతి గౌళరాగమున నుండవలసిన "నిన్ను వినామదిగలదా" అను శాస్త్రులవారి కృతిని-సమీప కాలమున (ఈ కృతి) ఆభేరి రాగములోనిదనియు, దానిని ఆభేరి రాగమున (శుద్ధధైవతము గలదిగా) ముడికొండాన్ వెంకట్రామయ్యర్ వారు స్వరపరచి ఒక పాఠమును ఇచ్చియున్నారు. అయితే ఈ కృతిని గాయకులెవరును ఈ ఆభేరి పాఠమునపాడి నేనింత వరకు వినలేదు.

(7) చింతామణి-లక్షణ గ్రంథములలో 3 వేరు వేరు చింతామణి రాగములను 3 వేరు వేరు మేళకర్తల జన్యములుగా జూపబడియున్నవి. అయితే 56వ మేళమైన షణ్ముఖప్రియ జన్యముగా ఒక చింతామణియు కనబడలేదు. ఈ నూతన చింతామణి ఏ సరస్వతీదేవి కల్పనయో! శాస్త్రులవారి కాలమున ప్రచారములోలేని, ఎవరు ఎరుగని, ఈ నూతన రాగమున ఈ కృతిని రచించెనో లేక దానిని వేరొక రాగమున రచించెనో తెలియదు. సమీపమునసే ఈ రాగము "చింతామణి" యను క్రొత్తపేరు గలదిగా 56వ మేళ జన్యమని Prof. సాంబమూర్తిగారి ప్రచురణ నొకదానిలో జూచితి. గనుక ఈ క్రొత్తరాగము బహుశ Prof. సాంబమూర్తివారి కల్పనగానే యుండునేమో !

5 సాహిత్యములను చక్కగాను విశదముగాను నెరుగుటకై వాటి పాదములను వేరువేరు బంతులుగా వ్రాసి ముద్రించియుండిన మిక్కిలి ఉపయోగముగ నుండును. ఇది ముఖ్యమైన విషయము.

ఇట్లు సాహిత్య రచనల (మాతువుల) పాదముల వేరు వేరుగా నెరుగుటకై రచన విధుల గలవు. వాటి ప్రకారము యతి ప్రాసాక్షరములు పాదముల మొదటి అక్షరములుగా రచనకర్త లను

యుండునవి. మరియు సంయుక్తాక్షరము. అంత్య ప్రాసాక్షరములుకూడ ఈ విషయమున అతిముఖ్యములై తోడుపడును. సంగీత త్రిమూర్తులలో నొకరును ఉత్తమ వాగ్గేయ కారులునైన శ్యామశాస్త్రులు ఈ రచన విధానము తమ సాహిత్యరచనలలో అతి శ్రద్ధగా అనుసరించి యుండుట విస్మయము కదా.

6. గ్రంథమునగల 3 స్వరజతులును, 2 తానవర్ణములును మాత్రము వాటి ధాతువులను స్వరవరుస నొటేషనులలో ఇవ్వబడి యున్నవి. ఈ కాలమున స్వరజతులని చెప్పబడు ఈ మూడును కృతి రచనములే యని ఎరుగవలెను. స్వరవరుస 3 స్వరజతులకును వాటి సాహిత్యములను ముందుగా ముద్రించి యుండునట్లు వాటి వెనుకగల 2 తానవర్ణములకు మాత్రము వాటి సాహిత్యములను ప్రత్యేకముగా ఇవ్వలేదు. అట్లు ఇచ్చియుండిన ముఖ్యముగా అట తానవర్ణమున నుండు స్వరసాహిత్యములు విశదముగా తెలుసుకొనుటకు తోడ్పడి యుండునుకదా.

స్వరవరుస ఇవ్వబడిన నొటేషనుల లెక్కలలో అనేక తప్పులు కనబడుచున్నవి. మరియు ఆవర్తపు లఘు-ధృత అంగములను సరిగా తెలుపలేదు. మంద్రస్థాయి స్వరములను తెలుపు వాటిక్రింద వేయవలసిన చుక్కలు కనబడలేదు.

స్వరజతులు తానవర్ణములకు వెనుక 38 కృతులును వాటి ధాతువులను తెలుపుటకు స్వరనొటేషను లేక సాహిత్యములు మాత్రము ఇవ్వబడియున్నవి. రాగముల ఆరోహణావరోహణములను గ్రంథము చివర ప్రత్యేకముగ ఇవ్వబడిన రాగలక్షణములను ఇవ్వబడి యున్నను వాటిమూలముగా కృతుల ధాతువులను ఎవరు తెలియలేరు, నేర్వలేరు. గాయకుడుగాని, విద్యార్థిగాని ముందుగనే ఈ కీర్తనలను నేర్చియుండి వాటిలోగల సాహిత్యములను మరచియుండినవారికి ఈ గ్రంథమును జూచి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుటకు వీలగును. అంతే. ఈ కాలమున వాద్యకారులు కృతుల సాహిత్యములకు కొంచె మైనను ముఖ్యతను ఇచ్చుటలేదని తెలిసినదే వారికి ఈ గ్రంథము వల్ల ఏమియు ఉపయోగముండదుగదా.

7. గ్రంథమున ఇవ్వబడిన సాహిత్యముల ముద్రణలలో అనేక అక్షరలోపములును, అర్థమును మార్చు అక్షర భేదములును, ఉండరాని అక్షరములును పదములును కూడా కొన్నిచోట్ల చేర్చబడియు కనబడుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల అవశ్యమైన అక్షరములును పదములును కూడా ముద్రింపబడక విడిచిపోయి యున్నవి.

ఉదా: (1) తోడిరాగమున "కరుణానిధి" కృతిలో నొక పాదము

"మహిమాతిశయంబుల...నెంతటివాడను" అని ఉన్నది ఈ పాదము "మహిమాతిశయంబుల" గానని "నెంతటివాడను" అని యుండవలెను;

(2) మధ్యమావతి రాగమున "పాలించు కామాక్షి" కృతి యొక్క అనుపల్లవి రెండవపాదము "తాలాను...జేసేవు-" అను పాదమున "జాగు" అను పదమును చేర్చి "తాలాను జాగు జేసేవు" అని యుండవలెను.

ఇట్లు ఈ గ్రంథమునగల ముద్రణపు తప్పులను గమనించి యొక తప్పొప్పుల పట్టిక ఇచ్చియుండిన బాగుండును. అది అవశ్యము ఈ గ్రంథపు మరొక ప్రచురమునైన తప్పులను సవరించి యిత్తురని నా ప్రార్థన.

—శ్రీ సరస్వతి రామకృష్ణయ్య

Printed and Published for Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna at the Andhra Patrika Press, Gandhinagar, Vijayawada-3. Editor: S. Radhakrishna, Vijayawada. Phones: 75667 & 75226.